

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

"Mä oon aikas paljon kiusannu" 4-6-vuotiaiden kokemuksia ja näkemyksiä päiväkotikiusaamisesta

Jalonen, Taru
Uusikari, Emilia

2014 Hyvinkää

Laurea-ammattikorkeakoulu
Hyvinkää

”Mä oon aikas paljon kiusannu”
4-6-vuotiaiden kokemuksia ja näkemyksiä
päiväkotikiusaamisesta

Taru Jalonen
Emilia Uusikari
Sosiaali-alan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Marraskuu, 2014

Taru Jalonen, Emilia Uusikari

”Mä oon aikas paljon kiusannu” 4-6-vuotiaiden kokemuksia ja näkemyksiä päiväkotikiusaamisesta

Vuosi 2014 Sivumäärä 71

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää 4-6-vuotiaiden lasten kokemuksia ja näkemyksiä päiväkotikiusaamisesta. Opinnäytetyössä tutkittiin päiväkotikiusaamisen muotoja sekä esiintyvyyttä, sen herättämiä tunteita ja lasten selviytymiskeinoja kiusaamistilanteissa. Lisäksi opinnäytetyössä selvitettiin kasvattajien puuttumista kiusaamiseen sekä lasten ajatuksia siitä, minkä takia jotakin lasta kiusataan. Opinnäytetyö toteutettiin kahdessa päiväkodissa Hyvinkäällä. Lapset on esitetty tutkimuksessa peitenimillä.

Tutkimukseen osallistui yhteensä 63 lasta, joista 30 oli tyttöjä ja 33 poikia. Opinnäytetyössä käytettiin kvalitatiivista tutkimusmenetelmää, jossa aineiston analyysi perustui sisällönanalyyysiin sekä tulosten kuvaamiseen graafisesti ja tilastollisesti. Tutkimusaineisto kerättiin ryhmähaastattelemalla lapsia 2-4 hengen ryhmissä. Ryhmähaastattelut toteutettiin teemahaastattelun keinoin, jossa lapsille esitettiin noin kymmenen kysymystä päiväkotikiusaamisesta. Aineistonkeruussa käytettiin apuna myös lasten havainnointia sekä luovia menetelmiä, kuten piirtämistä ja maalaamista. Kaikki ryhmähaastattelut videoitiin.

Tutkimustulokset osoittavat, että tutkituissa päiväkodeissa ilmenee päiväkotikiusaamista. Ryhmähaastatteluihin osallistuneista lapsista 63 % kertoi tulleen kiusatuksi päiväkodissa. Yhtä suuri määrä kertoi nähneensä jotain toista lasta kiusattavan päiväkodissa. Haastateltavista 19 % myönsi itse kiusanneensa jotain toista lasta. Kiusaaja oli usein samasta päiväkotiryhmästä oleva poika. Kiusaajan ollessa toisesta päiväkotiryhmästä kiusaamistilanteet tapahtuivat ulkoiluhetkien aikana. Kiusaaminen herätti lähes jokaisessa lapsessa negatiivisia tunteita ja kiusaaminen tuntui esimerkiksi pahalta sekä kurjalta. Ryhmähaastatteluissa lapset nimesivät kiusaamiseksi useita eri fyysisiä, sanallisia ja psyykkisiä tekoja. Monet lapset olivat sitä mieltä, että myös yksittäiset teot ovat kiusaamista. Haastateltavista suurin osa kertoi, että kiusaamisesta tulisi välittömästi kertoa kasvattajalle. Osa lapsista puuttuisi itse kiusaamistilanteisiin ja muutamat haastateltavista ei puuttuisi kiusaamiseen millään tavalla. Lapset kertoivat, että kiusaaminen johtuu yleensä siitä, että joku toinen on kiusannut ensin. Muita yleisimpiä syitä olivat muun muassa leikistä poissulkeminen ja toisen erilaisuus. Suurin osa haastateltavista kertoi, että kasvattajat puuttuvat kiusaamistilanteisiin aktiivisesti. Kiusaaja laitettiin tavallisesti jäähyenkille miettimään ja hänen tuli pyytää kiusatulta anteeksi.

Toivomme, että opinnäytetyössämme tuotettu tutkimustieto laajentaisi kasvattajien näkemystä ja tietoa päiväkotikiusaamisesta, sillä kasvattajien sekä lasten ajatukset ja käsitykset kiusaamisesta saattavat olla hyvinkin erilaiset. Lapset oppivat jo varhaislapsuudessa arvoja sekä asenteita, joten lapsille tulisi jo silloin opettaa, mikä on oikein ja mikä väärin. Varhaiskasvatuksessa tulisi kiinnittää erityistä huomiota kiusaamisen ennaltaehkäisyyn ja varhaiseen puuttumiseen. Kiusaamisen ennaltaehkäisyssä tulisi erityisesti huomioida lasten sosiaalisten taitojen kehittäminen sekä kasvatuskumppanuus.

Asiasanat: kasvatuskumppanuus, kiusaaminen, osallisuus, varhaiskasvatus, vuorovaikutus

Taru Jalonen, Emilia Uusikari

"I have bullied quite a lot" The 4-6 year old children's experiences and views of kindergarten bullying

Year	2014	Pages	71
------	------	-------	----

The purpose of this thesis was to examine the 4-6 year children's experiences and views of kindergarten bullying. The study was to investigate what kind of forms of bullying there are and how frequent it is. Children's emotions aroused by bullying and the ways to cope with bullying scenarios were also examined. In addition to that this thesis investigated educators' intervention for bullying as well as the children's thoughts about why one of the children is being bullied. This study was implemented in two kindergartens in the city of Hyvinkää. All children were presented through code names in this study.

To this research took part 63 children of which 30 were girls and 33 boys. A qualitative research method was used in this thesis, in which the data analysis was based on the content analysis as well as to describe the results statistically. The research material was collected by group interviewing the children in groups of two to four children at a time. Interviews were conducted by theme interviews, in which the children were presented about ten questions for kindergarten bullying. Observation of children and creative methods such as drawing and painting were also used for data collection. All interviews were recorded on video camera.

Research results indicate that kindergarten bullying occurs in these two daycare centers. It was found that 63 % of children who participated in the group interviews reported having been bullied. An equal number said they had seen others being bullied in kindergarten. 19 % of the children admitted themselves to have bullied other children. The bully was usually a boy from the same kindergarten group. When the bully was from another group, bullying occurred outdoors. In almost all children bullying aroused negative feelings for example it made them feel bad and miserable. Children named a number of different physical, verbal and psychological acts as bullying during the interviews. Children also experienced individual acts as bullying. Most of the interviewees said that bullying scenarios should be told to an adult. A few children would intervene in bullying situations by themselves however some of them would not intervene in them at all. The children said that the reasons for being bullied were usually that someone bullied first. Other reasons include that the other did not play or that the other was somehow different. Children said that educators intervene actively in bullying situations. The bully was placed usually on a penalty bench and had to apologize.

We hope that the knowledge produced by this thesis increases the views and knowledge of educators about kindergarten bullying, as the adult's and children's perceptions of bullying may be very different. Children learn values and attitudes in early childhood, so as early as then children should be taught the differences between right and wrong. Bullying prevention and intervention in early childhood education should be increased. Development of social skills furthermore educational partnership should be especially taken into account in prevention of bullying.

Keywords: educational partnership, bullying, participation, early childhood education, interaction

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Varhaiskasvatus	8
	2.1 Kasvatuskumppanuus	9
	2.2 Osallisuus varhaiskasvatuksessa.....	11
3	Kiusaaminen varhaiskasvatuksessa	12
	3.1 Kiusaamisen määritelmä	13
	3.2 Kiusaamisen muodot	14
	3.3 Kiusaamisen ennaltaehkäisy ja puuttuminen	16
4	Lasten sosiaalinen kehitys	19
	4.1 Leikki lapsen kehityksen ilmentäjänä.....	19
	4.2 Vuorovaikutus ja sosiaaliset taidot	21
	4.3 Kielellinen kehitys.....	23
5	Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite sekä yhteistyökumppanit	25
	5.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite.....	25
	5.2 Yhteistyökumppanit ja tutkimuksen kohderyhmä.....	25
6	Tutkimusmenetelmälliset ratkaisut	26
	6.1 Teema- ja ryhmähaastattelu	28
	6.2 Lasten haastattelu ja osallistuva havainnointi	30
	6.3 Videon käyttäminen tiedonkeruussa	31
	6.4 Lasten piirustukset tiedonkeruun välineenä	33
	6.5 Aineiston kerääminen.....	34
	6.6 Aineiston analysointi.....	37
7	Tutkimustulokset	40
	7.1 Kiusaaminen käsitteenä	40
	7.2 Kiusaamisen esiintyvyys päiväkodissa	43
	7.2.1 Lasten kokemukset kiusatuksi tulemisesta	43
	7.2.2 Lasten kokemukset nähdystä kiusaamisesta	45
	7.2.3 Lasten kokemukset kiusaajan roolissa.....	47
	7.3 Syyt kiusaamiseen	49
	7.4 Kiusaamisen herättämät tunteet	49
	7.5 Kiusaamistilanteista selviytyminen	50
	7.5.1 Lasten toiminta kiusaamistilanteissa	50
	7.5.2 Kasvattajien puuttuminen kiusaamiseen	51
8	Luotettavuus ja eettisyys.....	53
9	Pohdinta	56
	Lähteet	62
	Kuvat.....	65

Kuviot.....	66
Taulukot.....	67
Liitteet	68

1 Johdanto

Kiusaamista on tutkittu paljon, mutta vasta viime vuosina on alettu perehtyä pienten lasten kiusaamiseen. Alle kouluikäisten lasten parissa tapahtuvasta kiusaamisesta on olemassa ainoastaan hyvin vähän kirjallisuutta sekä tutkimustietoa. Tämän hetkisen tutkimustiedon mukaan kiusaamista esiintyy kuitenkin myös alle kouluikäisten parissa ja sen muodot muistuttavat koulukiusaamisessa ilmeneviä muotoja. Kiusaamisen juuret ulottuvat pienten lasten pariin, jonne ehkäisyn tulisikin nimenomaan kohdistua. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 7, 44.)

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää kahdessa hyvinkääläisessä päiväkodissa tapahtuvaa päiväkotikiusaamista lasten näkökulmasta. Tavoitteenamme oli tutkia 4-6-vuotiaiden lasten kokemuksia sekä näkemyksiä päiväkotikiusaamisesta ryhmähaastatteluiden avulla. Kiinnostuimme kyseisestä aiheesta tehdessämme lapsen havainnointia eräässä hyvinkääläisessä päiväkodissa. Päiväkoti oli meille jo entuudestaan tuttu, joten yhteistyötä oli helppo lähteä rakentamaan. Yhteyshenkilönä päiväkodissa toimi päiväkodin johtaja. Opinnäytetyömme aihe sekä ajankohta soveltuivat päiväkoteihin hyvin, sillä syksyllä lapset aloittivat uusissa päiväkotiryhmissä. Aiheemme on ajankohtainen myös siksi, että kiusaamisesta on puhuttu runsaasti mediassa kuluneen syksyn aikana. Päiväkotien kasvattajat ovat käyneet MiniVerso-vertaissovittelekoulutuksen, minkä vuoksi heillä tulisi olla tietynlaiset valmiudet päiväkotikiusaamisen ehkäisyyn sekä varhaiseen puuttumiseen. MiniVerso on yksinkertainen työkalu varhaiskasvatukseen, joka pohjautuu sovittelun pelisääntöihin. Se on selkeä toimintamalli, jonka avulla kasvattajat auttavat lapsia löytämään itse ratkaisun ristiriitoihin. MiniVerson päämääränä on luoda edellytyksiä lasta osallistavalle, kuuntelevalle sekä koko yhteisön hyvinvointia tukevalle toiminnalle. (MiniVerso 2014.)

Opinnäytetyön tiedonkeruu tapahtui ryhmähaastattelemalla lapsia pienissä ryhmissä, jo ennalta valitun kiusaamisteeman mukaan. Käytimme tiedonkeruussa apuvälineenä videointia, jolloin haastattelutilanteisiin oli helppo palata myöhemmin. Jokaiseen ryhmähaastatteluun oli varattu aikaa noin 20 minuuttia. Aikaan sisältyi Muumi-videon katselu, lasten ryhmähaastattelu, kiusaamiseen liittyvän kuvan tai tilanteen piirtäminen sekä Meidän ryhmässä ei kiusata -sopimuksen tekeminen, jossa lapset painoivat pullovärillä oman kädenjälkensä kartonkiin sen merkiksi, että ketään ei kiusata. Opinnäytetyöstä ei aiheutunut meille rahallisia kustannuksia, sillä videokamera oli mahdollista lainata Laurea-ammattikorkeakoululta. Päiväkodit tarjosivat askarteluvälineet sekä tilat ryhmähaastatteluiden toteuttamiseen. Opinnäytetyö aloitettiin vuoden 2014 alussa muotoilemalla aihe sopivaksi. Yhteistyö päiväkotien kanssa varmistui maaliskuussa 2014, minkä jälkeen alkoi perehtyminen aihetta koskevaan kirjallisuuteen.

2 Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatus tarjoaa alle kouluikäisille lapsille päivähoitoympäristön, jossa heillä on mahdollisuus hoitoon, kasvatukseen, opetukseen sekä ohjaukseen ja kannustukseen. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan pienten lasten eri elämäntilanteissa tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta, jonka päämääränä on edistää lasten tasapainoista kasvua, kehitystä sekä oppimista. Jotta päämäärät on mahdollista saavuttaa, tarvitaan vanhemmilta sekä kasvattajilta tiivistä yhteistyötä. Varhaiskasvatus on hoidon, kasvatuksen sekä opetuksen kokonaisuus. Se on suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa, jossa leikillä on tärkeä merkitys. Jokaisen lapsen yksilölliset tarpeet, ikä, vireys sekä perheen kanssa sovitut käytännöt ovat lähtökohtana toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Havainnoinnin avulla kasvattajilla on mahdollisuus oppia tuntemaan lapset sekä saada selville heidän tarpeitaan ja toiveitaan päivähoidon eri tilanteissa. (Järvinen, Laine & Hellman-Suominen 2011, 124-125.)

Suunnitelmallinen varhaiskasvatustyö perustuu lapsen henkilökohtaiseen varhaiskasvatussuunnitelmaan, jonka toteutumista arvioidaan säännöllisesti. Varhaiskasvatuksen keskeisenä voimavarana on ammattitaitoinen henkilöstö, joka osaa soveltaa teoretista tietoa käytännön tilanteisiin lapsille soveltuvien keinojen avulla. Kasvattajien on myös tärkeää etsiä keinoja vanhempien sekä vanhemmuuden tukemiseen, sillä päivähoiton tarkoituksena on kodin kasvatuksen tukeminen. Varhaiskasvatuksen suurena haasteena on lasten kehityksen yksilöllinen ja yhteisöllinen tukeminen. Kasvatuksellisen sekä opetuksellisen toiminnan pitäisi pohjautua lasten kokonaisvaltaisen kasvun tukemiseen. (Järvinen ym. 2011, 125,127.)

Lasten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistäminen on yksi päivähoiton tärkeistä tavoitteista. Varhaiskasvatussuunnitelman suunnittelun sekä toiminnan keskiössä onkin kokonaisvaltainen lapsi. Kasvattajalla on kuitenkin mahdollisuus arvioida sisältöalueita tai kasvatustavoitteita toiminnan suunnittelussa, mutta toiminnan kohdatessa lapsen, se pitäisi nähdä lapsen näkökulmasta. Lapsen tulisi saada toimia hänelle mieleisellä sekä luontaisella tavalla, jotta se vahvistaisi häntä sekä antaisi iloa ja mahdollisuuden osallistua. Lapselle ominaisia tapoja toimia ovat leikkiminen, liikkuminen, tutkiminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen. (Jantunen 2011, 133-134.)

Jokaisella lapsella on oikeus sekä varhaiskasvatukseen että esiopetukseen. Varhaiskasvatusta sekä sen järjestämistä säädetään voimassaolevalla päivähoitolaililla. Päivähoitoa kehitetään ja uudistetaan jatkuvasti. Sen kehittymiseen vaikuttavat nykyiset varhaiskasvatusta ohjaavat periaatteet. Varhaiskasvatuksen valtakunnallisiin linjauksiin on koottu suomalaisen varhaiskasvatuksen tärkeät periaatteet ja kehittämisen painopisteet, joita ovat muun muassa lapsen oikeus varhaiskasvatukseen sekä lapsen hoivan, kasvun ja oppimisen tukeminen varhaiskasva-

tuksessa. On tärkeää, että kasvattaja tietää perustehtävänsä rajat ja ymmärtää, että suurin vastuu lapsen kasvatuksesta kuuluu vanhemmille. (Järvinen ym. 2011, 115-116.)

Varhaiskasvatusta toteutetaan moniammatillisessa yhteistyössä lasta ja perhettä palvelevan verkoston kanssa. Tähän kuuluvat muun muassa sosiaali-, terveys- ja opetustoimi sekä erilaiset lapsi- ja perhetyötä tekevät yhteisöt, järjestöt ja seurakunnat. Keskeisenä voimavarana varhaiskasvatuksessa pidetään ammattitaitoista ja yhteistyökykyistä henkilöstöä, jonka koulutukseen, riittävyteen sekä jaksamiseen tulisi kiinnittää huomiota. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtävä on myös tukea vanhemmuutta ja kasvatustyötä sekä tarvittaessa ohjata lapsiperheiden palvelu- ja tukijärjestelmien käyttöön sekä tiedottaa niiden toiminnasta. Tällaisia tukijärjestelmiä ja -palveluita ovat muun muassa kasvatus- ja perheneuvola, lastensuojelu, kotipalvelu sekä päihde- ja mielenterveyspalvelut. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2002.)

Varhaiskasvatusta säätelevät erilaiset lait, määräykset sekä sopimukset. Näiden avulla asiakkaille ja työntekijöille taataan oikeusturva sekä turvataan laadukas varhaiskasvatustoiminta. Sosiaali- ja terveysalalla työskenneltäessä on erityisen tärkeää huolehtia lakien, määräysten, sopimusten sekä eettisten periaatteiden noudattamisesta. Päivähoidon on tarjottava lapselle jatkuvat, turvalliset ja lämpimät ihmissuhteet, monipuolisesti tukevaa toimintaa sekä suotuisa kasvuympäristö. Lisäksi päivähoidon on edistettävä lapsen fyysistä, sosiaalista sekä tunne-elämän kehitystä ja tukea lapsen esteettistä, älyllistä, eettistä sekä uskonnollista kasvatusta. (Järvinen ym. 2011, 88-91.)

Varhaiskasvatusta ohjaavia lakeja, määräyksiä sekä sopimuksia ovat muun muassa Suomen Perustuslaki (731/1999), Lastensuojelulaki (417/2007), Sosiaalihuoltolaki (710/1982) sekä Laki lasten päivähoidosta (36/1973). Laki lasten päivähoidosta vaatii lapsen hoidon järjestämisestä päivähoitona, perhepäivähoitona, leikkitoimintana tai muuna päivähoitotoimintana. Päivähoitolain mukaan jokaiselle lapselle tulee järjestää tarpeellinen ravinto. Nykyinen päivähoitolaki on vuodelta 1973, mutta sitä on useaan otteeseen täydennetty. ja esiopetus on säädetty perusopetuslain (477/2003) säädännön kautta. Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämiseksi (504/2002) alaikäisten henkilökohtaisen koskemattomuuden suojelemiseksi astui voimaan vuonna 2002. (Järvinen ym. 2011, 88-91.)

2.1 Kasvatuskumppanuus

Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma on osaltaan vaikuttanut siihen, että käsite kasvatuskumppanuus on otettu käyttöön varhaiskasvatuksessa. Kasvatuskumppanuudella tarkoitetaan vanhempien ja varhaiskasvattajien välillä tapahtuvaa yhteistyötä, joka sisältää vuorovaikutusta sekä toimintaa. Kasvatuskumppanuudessa vanhemmat sekä varhaiskasvatuksen henkilöstö sitoutuvat tietoisesti toimimaan yhdessä lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen proses-

sien tukemisessa. Kasvatuskumppanuuden toteutuminen edellyttää vanhempien sekä henkilöstön keskinäistä luottamusta, toistensa kunnioittamista, tasavertaisuutta ja dialogia. Kasvatuskumppanuudessa yhdistyvät vanhempien ja varhaiskasvattajien tiedot sekä kokemukset. Kasvatuskumppanuus palvelee lasta, perhettä ja päivähoitoa. Siinä on kyse vanhempien sekä varhaiskasvattajien välisestä suhteesta ja prosessista, joka kehittyy lapsen koko varhaiskasvatuksen aikana. Kasvatuskumppanuus lähtee lapsen tarpeista ja sitä ohjaa lapsen etujen sekä oikeuksien toteuttaminen. Jotta kasvatustuu jakautuisi onnistuneesti, on tärkeää, että koti ja varhaiskasvatus sitoutuvat toteuttamaan yhteistä jaettua kasvatustehtävää. (Kaskela & Kekkonen 2006, 11-14; Koivunen 2009, 151.)

Subjektiiivinen oikeus päivähoitoon on vahvistanut lasten oikeutta osallistua varhaiskasvatukseen sekä laajentanut vanhempien mahdollisuutta saada tukea kasvatustehtävälleen. Varhaiskasvatuksen tehtäväksi on asetettu kotien kasvatustyön tukeminen. Kasvattajan ja vanhemman kumppanuus luo lapselle kokemuksen siitä, että lapselle tärkeät aikuiset vaalivat toistensa suhteita lapseen sekä etsivät yhteisymmärrystä lasta koskeviin asioihin. On tärkeää, että vanhempi voi lapsesta erossa ollessaan kokea lapsensa olevan turvallisessa ja asiantuntevassa hoidossa, jossa lapsen tarpeet sekä toiveet tulevat kuulluksi ja nähdyksi. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa todetaan, että vanhemmilla tulee olla mahdollisuus osallistua omaa lasta koskeviin kasvatust keskusteluihin sekä lapsikohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan. Vanhempien tulee voida myös vaikuttaa koko päivähoitoyksikön sekä kunnan varhaiskasvatussuunnitelman sisältöön ja arvioinnin perusteisiin. (Kaskela & Kekkonen 2006, 17, 20-21.)

Suomessa ei ole pitkää perinnettä siitä, miten kasvatustuu voidaan jakaa vanhempien sekä varhaiskasvatuksen kesken. Vanhemmilla on kuitenkin ensisijainen kasvatustuu ja -vastuu lapsensa kasvattamisesta. Varhaiskasvatuksessa kasvattajilla on koulutuksen tuomaa ammatillista tietoa ja osaamista sekä vastuu kasvatustuu ja tasavertaisen yhteistyön edellytysten luomisesta. Kasvatustuu on haluttu korostaa kasvattajien ja vanhempien asiantuntijuuksien tasavertaisuutta, molemminpuolista kunnioitusta sekä yhteisiä tavoitteita lapsen kasvatustuu. Samalla halutaan poistaa vanha ajattelumalli, jonka mukaan kasvattajat päättävät siitä, miten lapsia päivähoitossa kasvatetaan kuuntelematta vanhempien ajatuksia sekä toiveita. (Koivunen 2009, 151-153.)

Kasvatustuu keskustelut ovat osa kasvatustuu. Niissä vanhemmat ja varhaiskasvattajat keskustelevat yhdessä päivittäisiä kohtaamisia laajemmin lapsesta sekä hänen varhaiskasvatustuu. Keskusteluja pidetään vähintään kerran vuodessa, mutta niitä voidaan pitää tarpeen mukaan useamminkin. Kasvatustuu keskustelujen tarkoituksena on sovittaa yhteen molempien osapuolten erilaisia lapseen liittyviä tulkintoja ja luoda yhteistä ymmärrystä lapsesta. Keskusteluissa kasvatustuu suhde voi joko syventyä tai estyä. Luottamus onkin yksi

tärkeä osa kasvatuskumppanuutta. Lisäksi on tärkeää ottaa huomioon vanhempien näkemykset omasta lapsestaan ja hyödyntää tietoa toiminnan järjestämisessä. Henkilöstön on kerrottava vanhemmille lasta koskevat huolenaiheet mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja niiden on perustuttava todellisiin havaintoihin. Henkilöstön tulisi myös tiedostaa omat hyvään lapsuuteen, vanhemmuuteen ja kasvatukseen liittyvät uskomuksensa, sillä näillä on vaikutusta kasvatuskumppanuuden toteutumiseen. (Kaskela & Kekkonen 2006, 45-46, 49.)

2.2 Osallisuus varhaiskasvatuksessa

Ihmiset ovat syntymästään lähtien osallisina yhteiskunnassa. Vuorovaikutussuhteet omaan äitiin sekä perheeseen ovat lapsena tärkeintä osallisuuden kokemiselle. Aikuiselta tulevan vuorovaikutuksen laadulla on havaittu olevan suuri merkitys lapsen turvallisuuden, minäkuvan ja sosiaalisten taitojen kehittymiselle. Päiväkodeissa lapset ovat toimineet hyvin paljon aikuisten suunnittelemissa ympäristöissä, aikuisten suunnittelemissa välineillä sekä aikuisilta lähteneillä ideoilla. Osalliseksi tuleminen tapahtuu vastavuoroisen vuorovaikutuksen seurauksena. Siihen ei kuitenkaan aina tarvita sanallista kommunikaatiota vaan ihmiset tiedostavat keskenään yhteenkuuluvuutta sekä osallisuutta. Osallisuus ilmenee osallistujan kokemuksena. Varhaiskasvatuksessa osallisuudelle on asetettu useita tärkeitä tavoitteita. 2000-luvulla lasten osallisuus, osallistaminen ja mukaan ottaminen ovat nousseet keskiöön. Lasten pahoinvoinnin laajentuminen ja vaikeneminen ovat nousseet tutkimusten pohjalta suureksi huolen aiheeksi, sillä muun muassa tuloerojen kasvaessa sekä työsidonaisuuden lisääntyessä lapset kokevat yhä enemmän yksinäisyyttä. (Helenius & Korhonen 2005, 44-45.)

Osallistamisella tarkoitetaan ihmisen mukaan ottamista johonkin yhteiseen asiaan esimerkiksi leikkiin tai keskusteluun. Osallisuus laajentaa lapsen kokemus- ja elämysmaailmaa sekä merkitsee myös vaikuttamista asioihin ja vastuun ottamista seurauksista. Lapsi eli osallistuja kokee toiminnoissaan joko osallisuuden, osattomuuden tai jopa yksinäisyyden tunnetta. Pienten lasten osallisuutta voidaan lisätä olemalla läsnä ja kuuntelemalla lasta. Psyykkisen läsnäolon ja ymmärrettäväksi tulemisen kokemukset lisäävät osallisuutta sekä kannustavat lasta sosiaalisuuteen. (Helenius & Korhonen 2005, 44-46.)

Kiusaamisen ehkäisyn kannalta lasten osallisuuden vahvistaminen varhaiskasvatuksessa on tärkeää. Pienten lasten osallisuus tarkoittaa kuulumista porukkaan sekä luo ryhmään positiivista ilmapiiriä, jossa lasten yhteinen vastuu ryhmästä ja sen jäsenistä kasvaa. Positiivisella ilmapiirillä sekä osallisuuden tunteella on mahdollista ehkäistä kiusaamistilanteita ja jopa vaikeuttaa niiden alkamista. Kasvattajan tehtävänä on luoda ja ylläpitää hyvää toimintaympäristöä sekä ilmapiiriä ja tarvittaessa vahvistaa tai muuttaa sitä. Jotta osallisuus toteutuisi, on lapsen saatava olla mukana rakentamassa ja vaikuttamassa omaan toimintaympäristöönsä. Tällaisten kokemusten kautta lapsesta kasvaa rohkea ja vastuullinen kansalainen. Lapsen on siis saatava

vaikuttaa arkeensa oman iän, persoonansa sekä kehitystasonsa perusteella. Osallisuus näkyy intona uuden oppimiseen sekä turvallisena ilmapiirinä, jossa kaikki lapset uskaltavat osallistua. Osallisuuden tukeminen näkyy varhaiskasvatuksessa myös leikkikavereiden vapaana valitsemisena sekä siinä, että tarvittaessa kasvattaja auttaa löytämään leikkikaverin. (Kirves & Stroor-Grenner 2010a, 47; Vilpas & Tast 2011, 146-147.)

3 Kiusaaminen varhaiskasvatuksessa

Lähes jokaisella on kokemuksia kiusaamisesta. Joku on ollut itse joko kiusaajana tai kiusaamisen kohteena, toinen taas on seurannut kiusaamista vierestä ystävien tai tuttavien kokemana. Hiljattain kiusaamisesta on alettu puhua ääneen. Kuitenkin kiusaamista tapahtuu edelleen, ja sitä tapahtuu piilossa. Kiusaamiseen kytkeytyy paljon häpeää, pelkoa sekä syyllisyyttä, ja usein aivan turhaan. (Hamarus 2012, 9.)

Kiusaaminen on lapsen sekä nuoren terveelle kasvulle ja kehitykselle suuri riskitekijä. Kiusaamisella tarkoitetaan sellaisia vuorovaikutussuhteita, jotka muuttuvat ajan kuluessa vihamielisemmäksi sekä epätasavertaisemmaksi ja jossa toisen toimintamahdollisuudet heikkenevät. Kiusatun henkilön ihmisarvo ryhmässä kyseenalaistuu, ja kiusaamisen kohde aletaan kokea jopa itse syylliseksi muiden negatiiviseen käytökseen. Näin kiusattu henkilö eristetään sekä suljetaan pois yhteisöstä. On mahdollista, että kiusaaminen on hyvin pysyvää jopa vuodesta toiseen. (Repo 2013, 14.)

Päiväkoti-ikäisten lasten kiusaamisella saattaa olla vakavia seurauksia. Kiusaaminen saattaa aiheuttaa lapselle psykosomaattisia oireita, esimerkiksi stressiä, päänsärkyä sekä masennusta. On myös mahdollista, että lapset alkavat pelätä päiväkotia. Kiusattu lapsi jätetään usein yksin, sillä päiväkotikiäiset pitävät vähemmän kiusatuista kuin kiusaajista. Tämän takia kiusatulta lapselta puuttuu ystävät, jotka suojelisivat häntä. Yksinäisyydellä saattaa olla pitkäkestoisia vaikutuksia lapsen hyvinvointiin sekä sosiaaliseen asemaan. (Alsaker 2014.) Tutkimukset osoittavat, että tulevaisuudessa kiusatut lapset kokevat herkemmin itsetuntonsa heikoksi ja heillä ilmenee muita useammin masentuneisuutta, ahdistuneisuutta sekä itsetuhoisia ajatuksia. Kiusaavilla lapsilla on tulevaisuudessa suurempi riski epäsosiaaliseen käyttäytymiseen, esimerkiksi päihteiden käyttöön sekä rikoksiin ja yhteiskunnasta syrjäytymiseen. On mahdollista, että kiusaamiskäyttäytyminen jatkuu myös työelämässä, sillä kiusaajan toimintamallit on todettu melko pysyviksi. (Repo 2013, 14.)

Varhaisella puuttumisella on mahdollista lisätä lasten psykologista, sosiaalista sekä fyysistä turvallisuutta. Turvallinen oppimisympäristö vaikuttaa suuresti lasten kasvuun sekä kehitykseen. Lapsen on mahdollista kokea oppimisen iloa ja osallisuutta turvallisessa ryhmässä. Tämä on edellytys laadukkaalle sekä onnistuneelle varhaiskasvatukselle. (Repo 2013, 15.)

3.1 Kiusaamisen määritelmä

Kaikkia lasten välisiä riitoja sekä konflikteja ei voida määritellä kiusaamiseksi. Ihmissuhteisiin kuuluvat riitelyt sekä vastoinikäymiset, myös riitelyn ja eri mieltä olemisen taitojen harjoittelu. Lapsi ei kuitenkaan pysty harjoittelemaan kiusaamisen kohtaamista, ja siihen puuttuminen on aina aikuisten tehtävä. Olweus (1973) on määritellyt kiusaamisen seuraavasti: ”Henkilö on kiusattu, kun hän toistuvia kertoja ja tietyn ajan sisällä joutuu negatiivisten tekojen kohteeksi yhden tai useamman henkilön toimesta.” Tämä määritelmä on yhä yleisessä käytössä. Määritelmä sulkee pois kiusaamisen käsitteestä satunnaiset kielteiset teot, sillä kielteisen käytöksen tulee olla toistuvaa ja tapahtua pidemmän ajanjakson aikana. Salmivalli (2005) on täydentänyt määritelmää yksilön kyvyttömyydellä puolustaa itseään kiusaamistilanteessa. Hänen mukaan kiusaamista on se, kun yhdelle ja samalle lapselle aiheutetaan toistuvasti paha mieltä. Lisäksi kiusatun on vaikea puolustautua tekijöitä vastaan. (ks. Repo 2013, 34-35.)

Kiusaamisen kokeminen on kuitenkin henkilökohtaista. Tämän takia määritelmiä tulee tulkita siten, että paha mieli tai kielteiset teot ovat lapsen itsensä arvioitavissa. Arjessa toimiva sekä ennalta ehkäisevä määritelmä sisältää kaksi kriteeriä: kiusattu kokee tulleen kiusatuksi (subjektiivinen kokemus) ja kiusattu ei ole tasaveroinen puolustautumaan kiusaajaa vastaan (valtaepätasapaino). Valtaepätasapainolla tarkoitetaan, että kiusaajalla on enemmän fyysistä, sosiaalista tai henkistä valtaa. Pienten lasten parissa määrittelyjen soveltaminen ei ole aivan yksinkertaista. Ensinnäkin aggressiivisen normatiivisen käyttäytymisen erottaminen kiusaamisesta saattaa olla hankalaa. Toiseksi kielteisiä tekoja kutsutaan kiusaamiseksi ainoastaan, jos niiden tarkoituksena on erityisesti pahan mielen aiheuttaminen uhrille. Kolmanneksi pienten lasten parissa perinteisten määritelmien käyttö saattaa synnyttää riskin lapsen leimaamisesta. Varhaiskasvattajien tuleekin pohtia näitä tekijöitä erityisen tarkasti määrittelyn yhteydessä. On tärkeää, että aikuinen toimii pienen lapsen tulkkina, sillä pienten lasten parissa kiusaaminen-sanana käyttö on vaihtelevaa. Aikuisen tulee tuntee sekä tunnistaa kiusaamisilmiö sekä auttaa lasta kokemuksen sanoittamisessa. (Repo 2013, 35-36; Hamarus 2012, 23.)

Kiusaamiselle tyypillisiä piirteitä ovat toistuvuus, tietoisuus, vallankäyttö sekä ryhmäilmiö. Kiusaamisen määrittelyssä on tärkeää tarkastella kaikkia kiusaamisen yleispiirteitä samanaikaisesti sekä pohtia tekoja niiden kautta. Tällöin yksittäiset riidat on helpompi erottaa kiusaamisesta. On tärkeää, että tarkastelu on lapsen kokemuksesta lähtevää eikä teosta lähtevää, sillä lasten kyky sietää erilaisia tekoja vaihtelee suuresti. (Repo 2013, 38.)

Kiusaamisen määrittelyissä kiusaaminen esitetään säännölliseksi sekä melko pitkän ajanjakson aikana tapahtuvaksi toiminnaksi, joka kohdistuu yhteen lapseen. Yleensä kiusaaminen raja-

taan siten, että kiusaamiseksi lasketaan teot, jotka ovat kohdistuneet tietyn ajan sisällä samaan lapseen riittävän usein. Määrittelyn rajaaminen toistuvaksi uhrin näkökulmasta on ongelmallista, sillä pienten lasten parissa on yleistä, että kiusaamisen kohde vaihtuu. Toistuvia tekoja on pidettävä kiusaamisena kohteen vaihtelevuudesta huolimatta. Jos ainoastaan tietyn ajanjakson aikana riittävän usein toistuneet teot lasketaan kiusaamiseksi, saattaa vaarana olla, että ilmiö syntyy ja siihen puututaan vasta sitten. Tällöin kiusaamisen ehkäisy on liian myöhäistä. (Repo 2013, 39.)

Määritelmien mukaan tekoa pidetään kiusaamisena silloin, kun se on tietoista. Kiusaamisella tavoitellaan aina uhrin satuttamista sekä loukkaamista. Pienten lasten kiusaamisen mittareina toistuvuus sekä tekojen kesto ovat parempia kuin tietoisuus, sillä pienen lapsen tekojen tietoisuutta, moraalista kykyä tai empatiataitojen tasoa on vaikea mitata. Kiusaamisen ehkäisyn kannalta on erityisen tärkeää, että lapsen moraalien ja empatian kehittymistä johdetaan oikeaan suuntaan. Useat tutkimukset osoittavat, että kiusaamisessa on kyse vallankäytöstä ryhmässä. Ryhmäilmiossa muutamat henkilöt osallistuvat kiusaamiseen, ja samanaikaisesti monet katselijat mahdollistavat väkivallan vaiheittaisen lisääntymisen. Kiusaamisen jatkumiseen vaikuttaa ratkaisevasti ryhmän passiivinen hyväksyntä kielteisille teoille. Kiusaaja tavoittelee kiusaamisen avulla usein valtaa sekä statusta ryhmässä. (Repo 2013, 41-42.)

Kiusaamistilanteissa ryhmän jäsenille muodostuu erilaisia rooleja. Näitä rooleja ovat kiusaaja, uhri, kiusaajauhri, apuri, kannustaja, puolustaja sekä hiljainen hyväksyjä. Kiusaajauhrilla tarkoitetaan lasta, jonka käytös on aggressiivista, ja sen takia muu ryhmä torjuu lasta. Hän ei pääse mukaan ryhmään oman käytöksensä takia, mutta on myös uhrin asemassa, sillä hänet suljetaan ulkopuolelle. Apurilla tarkoitetaan lasta, joka toimii aktiivisesti kiusaamistilanteessa. Kannustaja motivoi kiusaajaa muun muassa nauramalla. Puolustaja puolustaa selvästi uhria. Hiljainen hyväksyjä on tietoinen ryhmässä tapahtuvasta kiusaamisesta, mutta hakeutuu tilanteesta pois niin kuin ei tietäisi, mitä on meneillään. Nämä roolit ovat osoittautuneet melko pysyviksi. Roolit eivät välttämättä jakaudu oppilaiden persoonallisten piirteiden mukaan, vaan ne syntyvät ryhmän odotusten sekä tarpeiden mukaan. On mahdollista, että ryhmä ajaa yksittäisen henkilön tiettyyn rooliin, ja rooli alkaa tuottaa sitä käyttäytymistä, mitä siltä vaaditaan. (Repo 2013, 44-45.)

3.2 Kiusaamisen muodot

Kiusaaminen jatkuu, elleivät kaikki sanoudu aktiivisesti irti kiusaamisesta, suojele kiusattua sekä pysäytä kiusaajaa. Kiusaaja saattaa vakuuttaa, että kysymys on pelkästään leikistä, mutta ainoastaan uhri voi määrittellä kiusaamisen ja leikin rajan. Kiusaaminen saattaa jättää kiusatulle syvät arvet sieluun ja jopa pysyvän itsetuntovaurion. Systemaattisesti sekä pitkään jatkuneen kiusaamisen jälkeen kiusatun on mahdotonta kokea itseään arvokkaaksi, varsinkin

jos kiusaajat ovat olleet itselle tärkeitä ihmisiä. Kiusatun persoonallisuuteen jää aina jäljet halveksunnasta sekä mitätöinnistä. Kiusaaminen tunkeutuu toisen henkiselle sekä fyysisille reviirille ja tuhoaa sekä erilaisuuden että moniarvoisuuden. Kiusaajat haluavat totaalisen henkisen sekä fyysisen vallan kiusattuun. Kiusaaminen saattaa tuhota sekä kiusaajan että kiusatun elämän. (Viljamaa 2014, 142, 146-147.)

Kiusaaminen voi olla fyysistä tai henkistä. Se voi olla kielellistä, ilkeää huutelua sekä pilkkaamista tai ei-kielellistä, esimerkiksi loukkaavaa ilmehtimistä ja elehtimistä sekä pois lähtemistä toisen tullessa paikalle. Kiusaaminen voi olla tönimistä sekä luvatonta koskettelua, uhkailua sekä pelottelua ja avointa nöyryyttämistä. Kiusaaminen voi olla suoraa tai epäsuoraa. Se voi olla juorujen levittämistä selän takana, ryhmän ulkopuolelle jättämistä ja tiedon salailua, jolloin kiusattu ei saa tietää tärkeitä, itseään koskevia asioita. (Viljamaa 2014, 143.)

Kiusaaminen jaetaan usein epäsuoraan sekä suoraan kiusaamiseen. Suoran kiusaamisen tuntomerkkejä ovat suora hyökkäys, esimerkiksi lyöminen, potkiminen, tavaroiden ottaminen, uhkaaminen ja nimittely. Epäsuora kiusaaminen sisältää juoruilun, valehtelun, selän takana puhumisen sekä tietoisesti ryhmän ulkopuolelle sulkemisen. Epäsuoraa kiusaamista voidaan kutsua myös relationaaliseksi tai sosiaalisesti aggressiiviseksi. Tällaisen kiusaamisen tarkoituksena on toisten kaverisuhteiden vahingoittaminen. Kiusattu henkilö eristäytyy ajan kuluessa ryhmästä ja saattaa lopulta jäädä jopa koko yhteisön ulkopuolelle. (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 5.)

Kiusaaminen voidaan jakaa myös fyysiseen, psyykkiseen sekä verbaaliseen kiusaamiseen. Fyysinen kiusaaminen voi olla esimerkiksi fyysistä väkivaltaa tai toisen omaisuuden piilottamista sekä rikkomista. Psyykkisellä kiusaamisella tarkoitetaan muun muassa sitä, että kiusattua kohdellaan kuin ilmaa tai hänen läheystyessään käännetään hänelle selkä, ei vastata, kun hän puhuu, tai suljetaan hänet ryhmästä. Verbaalinen kiusaaminen on toisen haukkumista, juoruilemistä, hännäämistä, nimittelemistä sekä toisen kustannuksella pilailemista. Päiväkoti-kiusaamisen muodot on mahdollista jakaa neljään eri kategoriaan. Näitä kategorioita ovat fyysinen kiusaaminen (lyöminen, nipistely, potkiminen sekä pureminen), verbaalinen kiusaaminen (toiselle nauraminen, nimittely sekä hännääminen), objektisuhteinen kiusaaminen (toisen tavaroiden piilottaminen sekä rikkominen) ja poissulkeminen. (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 6.)

Usein on mahdotonta tietää, kuka joutuu kiusatuksi. Toisessa ryhmässä kunnioitettua lasta saatetaan kiusata toisessa ympäristössä. Kiusatuksi joutuu todennäköisemmin lapsi, joka on jollain tavalla erilainen. Kiusattu saattaa näyttää erilaiselta kuin muut, puhua eri tavalla tai arvostaa eri asioita. Kiusattu ei häpeä erilaisuuttaan eikä alistu vaan kapinoi suoraan tai vetäytymällä. Kiusattu ei halua hyväksyä kiusaajan valtaa. Hän haluaa olla omanlaisensa, eikä

liittyä kiusaajan joukkoon. Ujot sekä pienet lapset joutuvat usein kiusatuiksi, sillä kiusaaja pystyy käyttämään heihin voimaansa ja valtaansa. (Viljamaa 2014, 143-144.)

Kiusatusta tuotetaan yhteisön sosiaalisissa suhteissa erilainen. Yleensä erilaisuuden tuottaminen alkaa nimittelystä, joka leviää yhteisön sisällä sekä tuottaa kiusatulle tietynlaisen maineen. On mahdollista, että maine eristää yhteisössä sosiaalisista suhteista, sillä kukaan ei halua olla kiusatun kanssa, koska hänestä on luotu tietynlainen kuva. Jos joku on kiusatun kanssa, häntä saatetaan rangaista sosiaalisesti sekä jättää ryhmän ulkopuolelle. Tällä tavalla kiusaaja rankaisee yhdessä apureidensa kanssa sosiaalisesti niitä, jotka eivät myötäile hänen mielipiteitään. Samanaikaisesti hän aiheuttaa yhteisöön pelon ilmapiirin, jossa lasten tulee harkita, kenen kanssa he ovat ja mitä siitä saattaa seurata. (Hamarus 2012, 14.)

Alsakerin (2014) mukaan 6 % päiväkotikäisistä lapsista on kiusaamisen passiivisia uhreja. Kyseiset lapset ovat tavallisesti kilttejä, jakavat tavaroitaan, auttavat sekä lohduttavat ikätovereitaan. Passiivisilla uhreilla on vaikeuksia itsensä puolustamiseen, he leikkivät usein yksin ja ystävystyminen saattaa tuottaa heille hankaluuksia. Tämän vuoksi passiivisilla uhreilla on yleensä vähemmän ystäviä sekä he ovat vähemmän pidettyjä kuin kiusaajat tai lapset, jotka eivät ole lainkaan osallisina kiusaamiseen. Passiivisten uhrien tulisi saada enemmän itseluottamusta sosiaalisiin suhteisiin. Lisäksi Alsakerin (2014) mukaan 8 % päiväkotikäisistä lapsista on kiusaamisen aggressiivisia uhreja. Kyseiset lapset käyttäytyvät aggressiivisesti ja joutuvat sen takia kiusatuiksi. Aggressiiviset uhrin ovat erittäin impulsiivisia ja käyttävät fyysistä aggressiota kiusaajia useammin. Lisäksi heillä on usein heikko itsehillintä. Kiusaajat käyttävät usein hyväkseen aggressiivisten uhrien impulsiivisuutta sekä osaavat provosoida heitä. Aggressiivisilta uhreilta puuttuu tavallisesti taitoja, jotka auttavat ystävien saamisessa. Tämän takia heillä onkin tavallisesti vain muutama ystävä. (Alsaker 2014.)

Kiusaamisen seurauksia voivat olla itsearvostuksen menettäminen, jolloin kiusaajien tarjoamasta ikävästä kuvasta tulee osa kiusatun identiteettiä ja kiusattu alkaa uskoa kiusaajiaan. Kiusatun keskittymiskyky heikkenee, hän sairastuu useammin sekä tuntee ahdistusta, arvottomuutta, häpeää, pelkoa, tuskaa ja yksinäisyyttä. Myös psykosomaattiset oireet, masennus sekä kostonhimo ovat yleisiä kiusaamisen seurauksia. (Viljamaa 2014, 154.)

3.3 Kiusaamisen ennaltaehkäisy ja puuttuminen

Interventiolla tarkoitetaan sosiaalista väliintuloa. Sen tarkoituksena on jonkin asian, esimerkiksi kiusaamisen, vähentäminen. Väliintulolla yritetään korjata sekä vähentää jo olemassa olevaa ongelmaa. Preventiolla tarkoitetaan muun muassa sairauksien ennaltaehkäisyä sekä seurausten pienentämistä. Primaaripreventio tarkoittaa esimerkiksi terveyskasvatusta sekä terveysneuvontaa. Koulumaailmassa kiusaamisen vastaiset toimenpideohjelmat ovat usein niin

kutsuttuja interventio-ohjelmia. Kiusaamista ilmenee jo, ja ohjelmien avulla sitä yritetään vähentää sekä ennaltaehkäistä sen leviämistä ja estämään uusien tapausten syntyminen. (Repo 2010, 98.)

Varhaiskasvatuksessa sekä pienten lasten parissa kiusaamisen ehkäisy tapahtuu prevention avulla. Kasvatuksella sekä opetuksella pyritään siihen, ettei kiusaamista syntyisi ollenkaan. Varhaiskasvatuksessa kiusaamisen ehkäisemiseksi ei ole olemassa valmista mallia. Kiusaamisen ehkäisy pienten lasten parissa on laadukasta peruspedagogiikkaa, ja sen ratkaiseminen valmiin mallin avulla on haastavaa. Kiusaamisen ehkäiseminen on tasa-arvoiseen yhteiskuntaan kasvattamista, jossa yksilöt kannattelevat sekä kunnioittavat toinen toisiaan. Lapsille opetetaan keskeisiä toisten kanssa toimimisen taitoja sekä pelisääntöjä. Kiusaamisen ehkäiseminen edellyttää tietoista sekä johdonmukaista toimintaa juuri kiusaamisen ehkäisemiseksi, sillä kiusaaminen on monimutkainen ryhmäilmiö. (Repo 2010, 98.)

On tärkeä muistaa, että päiväkotikäisten lasten keskuudessa kiusaaminen loppuu harvoin ilman kasvattajan apua. Kasvattajien tulisi välittömästi puuttua kiusaamistilanteisiin sekä lopettaa kiusaaminen. Kasvattajien tulisi osata erottaa kiusaaminen tavallisista lasten välisistä konflikteista sekä tunnistaa kiusaamisen varhaiset merkit. Kasvattajien pitäisi myös keskustella päiväkotiryhmän kanssa hyväksyttävästä sekä ei-hyväksyttävästä käyttäytymisestä. Varhaisella puuttumisella on mahdollista auttaa kiusaamisen uhreja, sillä he kokevat olonsa turvatuksi ja tietävät, että eivät ole yksin vaikeissa tilanteissa. Myös kiusaajat tulevat tietoisiksi siitä, että he toimivat väärin. (Alsaker 2014.)

Aikuisen sekä lapsen välille muodostunut lämmin ja kunnioittava suhde on merkittävää kiusaamisen ehkäisyssä. Pedagogisesti sensitiivinen aikuinen huomioi lapsen aloitteet sekä viestit ja vastaa niihin lapsilähtöisellä tavalla. Tällöin aikuinen antaa lapselle yksilöllistä tukea. Kiusaamisen ehkäisyllä tavoitellaan yksittäisen lapsen sekä koko lapsiryhmän hyvinvointia. Aikuinen pystyy vaikuttamaan ympärilleen muodostuvaan ilmapiiriin muun muassa asenteillaan sekä tekemisillään. (Repo 2010, 99.)

Myönteisellä sekä kunnioittavalla ilmapiirillä on suuri merkitys kiusaamisen ehkäisyssä. Lapsi tarvitsee paljon kokemuksia myönteisestä vuorovaikutuksesta toisten ihmisten kanssa sekä kokemuksia siitä, että toisten kanssa on mukavaa ja heihin voi luottaa. Kasvattajan vastuulla on ilmapiirin luominen sekä ylläpitäminen. Ilmapiiri tulisi ymmärtää myös koko yhteiskuntaa koskevaksi, jolloin vastuu on kaikilla aikuisilla, ei ainoastaan kasvatusalan ammattilaisilla. Sillä on merkitystä, millainen yhteiskunta ympäröi lapsiamme sekä millaiseen yhteiskuntaan heitä kasvatetaan. Kannattelevan ilmapiirin luomiseksi aikuisilla on vastuu myös toinen toisistaan. (Repo 2010, 99.)

Varhaiskasvatuksen arvopohja pohjautuu lapsen oikeuksien yleissopimukseen. YK:n lasten oikeuksien sopimuksessa sanotaan, että kaikilla lapsilla on samat oikeudet sekä he ovat samanarvoisia, eikä ketään saa syrjiä. Lisäksi lapsella on oikeus suojaan fyysistä sekä psyykkistä väkivaltaa vastaan. Lapsella on oikeus leikkiin, lepoon sekä vapaa-aikaan. Päivähoidon turvallisuussuunnittelun oppaassa sanotaan, että toimintayksiköllä tulisi olla kriisisuunnitelma tyypillisimpiä häiriötilanteita varten. Lapseen kohdistunut kiusaaminen on tällainen tekijä. Kriisisuunnitelma ei ole riittävä kiusaamisen ehkäisyssä, sillä sitä käytetään ainoastaan poikkeavissa tilanteissa. (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 9-10; Yleissopimus lapsen oikeuksista 2014.)

Varhaiskasvatuksessa kiusaamisen ehkäisyllä tarkoitetaan vaikuttamista lapsiryhmän toimintaan, turvallisen ryhmän luomista sekä vuorovaikutustaitojen vahvistamista. Kiusaamisen olemassaoloon vaikuttavat suuresti yhteiskunnan moraalit ja arvot. Kiusaamisen ehkäisyä voidaan nähdä myös konfliktien sekä riitojen oikeanlainen ratkaisu. Kiusaamisen ehkäisy pohjautuu aikuisen omien asenteiden tarkistamiseen, omaan suhtautumiseen jokaiseen lapseen, lapsiryhmään ja työyhteisöön sekä ymmärrykseen siitä, että aikuinen vaikuttaa ilmiön olemassaoloon. Aikuinen voi toiminnallaan sekä valinnoillaan kautta ylläpitää kiusaamistilanteiden syntymistä sekä jatkumista. (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 10.)

Kiusaamisen ehkäisyssä sekä siihen puuttumisessa on tärkeää vaikuttaa koko ryhmän toimintaan. Sekin on tärkeää, että lasten kanssa opetellaan niitä taitoja, jotka vielä puuttuvat, tai opetetaan uudenlaisia toimintatapoja esimerkiksi aggressiiviselle lapselle. Kiusaamisen ehkäisyyn tavoitteena on opettaa muita kiusaavalle lapselle myönteisiä tapoja sosiaalisessa vuorovaikutuksessa toimimiseen. Aikuisen tehtävänä on ohjata sekä opettaa lapselle sellaisia toimintatapoja, että jokaisella lapsella on mahdollisuus saada myönteisiä kokemuksia vuorovaikutuksesta ja kokea tulevansa hyväksytyksi ryhmässä. Päivähoitoyksikön tulee itse ratkaista, millaiset keinot ovat tehokkaita kiusaamisen ehkäisyssä. Kiusaamisen ehkäisy tulee nähdä osana arjen pedagogiikkaa, joka muuttuu sekä muodostuu ryhmän ja lasten taitojen mukaan. (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 11.)

Itsearvostuksella sekä hyvällä itsetunnolla on suuri merkitys pahalta maailmalta suojautumiseen. Suojakilpi rakentuu kotona, kun vanhemmat pitävät hyvänä, mahdollistavat onnistumisille eivätkä hylkää, vaikka lapsi olisi silloin tällöin hankala sekä tottelematon. Vanhemmat ovat lapselle ikään kuin peili, joka kertoo, missä lapsi on hyvä ja missä huono. On erityisen tärkeää, että lapsi saa vanhemmilta ehdotonta rakkautta, jota ei tarvitse ostaa suorituksilla eikä olemalla kaikesta samaa mieltä. On mahdollista, että juuri perheenjäsenet aiheuttavat eniten vahinkoa itsetunnolle. Kiusaaminen on erityisen tunnotonta sekä vahingollista itsearvostukselle, jos kiusaajan roolissa ovat omat vanhemmat. Kaikki lapsen tekeminen on väärin, arvotonta sekä tyhmää. (Viljamaa 2014, 144-145.)

Vanhempien rakkaus lapsiin ei saisi koskaan olla ehdollista: lapsen ei tarvitse ostaa vanhempien hyväksyntää miellyttämällä, vaan lapsi pitäisi hyväksyä aina, myös tuhmana sekä eri mieltä olevana. Itsearvostus pohjautuu vahvasti luottamukseen, onnistumisiin sekä kotona vanhempien tarjoamaan henkiseen ja fyysiseen tilaan. Jos lapsi ei ole saanut riittävästi hyväksyntää, tukea sekä välittämistä kotonaan, hänellä on heikko itsetunto sekä puolustautumiskyky siirtyessään kotoa ulkomaailmaan. Hyvä itsetunto kaipaa rinnalleen riittävän itsearvostuksen. Jos ihminen arvostaa itse itsensä, hän uskoo olevansa tarpeeksi hyvä. Itsetunnoltaan vahva pystyy olemaan oma itsensä altistumatta sekä alistamatta. Hän ei koe erilaisuutta uhkana, vaan hän uskaltaa antaa tilaa poikkeaville asioille sekä ihmisille. (Viljamaa 2014, 145.)

4 Lasten sosiaalinen kehitys

4.1 Leikki lapsen kehityksen ilmentäjänä

Leikillä on erityinen merkitys lapsen motoristen, tiedollisten sekä sosiaalisten taitojen kehityksessä. Kun leikkiä tarkastellaan, saadaan tietoa esimerkiksi lapsen kielenkäytöstä, tarkkaavaisuudesta, tiedonkäsittelystä sekä kyvystä muodostaa sisäisiä mielikuvia. Leikkikäyttäytymisestä heijastuu myös lasten kognitiivinen tyyli eli se, millä tavoin he lähestyvät sosiaalisia tilanteita sekä toimivat niissä. Lapset, jotka hakevat muiden huomiota, hakeutuvat sosiaaliseen leikkiin aktiivisesti, kun taas lapset, joille muiden palaute ei ole yhtä tärkeää, leikkivät enemmän yksin. Leikin avulla lapsi oppii olemaan yhteistoiminnassa toisten kanssa, luomaan ystävyysuhteita sekä tarkastelemaan asioita ryhmän muiden jäsenten näkökulmasta. Lasten leikin oleellisena edellytyksenä pidetään kykyä ymmärtää sekä havaita, mitä muut kokevat. Lisäksi leikki edistää sosiaalisten taitojen kehitystä. Leikkiä voidaan käyttää myös lapsen kehityksen arviointiin sekä lapsen kasvatuksessa, opetuksessa ja kuntoutuksessa. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2010, 62-63.)

Leikki on lapsesta kivaa, spontaania sekä vapaaehtoista. Leikillä tarkoitetaan lapsen toimintoja, joille ominaista on mielikuvitus. Leikkiminen on päämäärä jo itsessään ja se on lisäksi uni-versaali-ilmiö, sillä kaikki lapset ympäri maailmaa leikkivät. (Nieminen 2004, 6-7.) Leikki toimii varhaiskasvatuksessa lapsen oppimisen perustana. Leikki edistää ajattelun, mielikuvituksen ja persoonallisuuden kehittymistä sekä tukee myöhemmin lukemisen ja kirjoittamisen taitoja. Leikki on lapselle ominainen tapa toimia, ja lapsi jäsentää sekä pyrkii ymmärtämään maailmaa leikin avulla. Leikin aikana lapsi prosessoi elämäntilanteita, tapahtumia, näkemäänsä ja kuulemaansa. Lapset myös jäljittelevät leikeissään aikuisen toimintaa, joka toimii mallina heidän leikilleen. Aikuisten tärkeänä tehtävänä on suojella ja tukea lasten leikkiä. Leikki tarjoaa mahdollisuuden seurata lapsen edistymistä kaikilla kasvun, oppimisen sekä kehittymisen alueilla. Motoristen ja tiedollisten taitojen lisäksi leikki kuvastaa erittäin hyvin

myös lasten sosiaalisia taitoja sekä emotionaalista kehitystä. Leikki osoittaa, miten hyvin lapset pystyvät solmimaan ystävyysuhteita, neuvottelemaan, asettumaan toisen asemaan, ylläpitämään vuorovaikutusta sekä ymmärtämään ja ilmaisemaan niin omia kuin muidenkin tunteita. (Heikka, Hujala & Turja 2009, 24-26.)

Lapset aloittavat leikin eri tavoin. Leikki aloitetaan usein spontaanisti. Lapsi silmäilee mahdollisia leikkivälineitä, kommentoi niiden ominaisuuksia, asettelee sekä järjestelee lelut haluamallaan tavalla ja samalla kuvailee aikuiselle, mitä hän on tekemässä. Jos leikin käynnistyminen tuottaa lapselle toistuvasti hankaluuksia, jos leikki on lyhytkestoista tai jos lapsi kysyy koko ajan, mitä hän voisi tehdä, lapsen leikin aloitukseen tulisi kiinnittää erityistä huomiota. (Nurmi ym. 2010, 63.)

Lasten leikin teemoissa sekä roolivalinnoissa näkyvät perinteiset sukupuoliroolit. Tytöille mieluisia leikkejä ovat rauhalliset hoivaleikit sekä kotiin ja perheeseen liittyvät roolit. Myös erilaiset askartelut, piirtelyt ja leluleikit ovat tytöille mieleisempiä kuin pojille. Pojat pitävät enemmän vauhdikkaista seikkailu- ja sotaleikeistä. Poikien roolit ovat tyttöihin verrattuna toiminnallisempia ja sisältävät useammin fantasiaa. Erilaiset kulkuneuvot, esimerkiksi autot, lentokoneet, junat sekä traktorit ja niihin liittyvät toiminnot ja tekniikat kiinnostavat poikia. Lisäksi pojat pelaavat tyttöjä useammin tietokoneella. Sekä tytöt että pojat ovat kiinnostuneita leikkieläimistä, erilaisista peleistä ja rakentelupalikoista. Tytöt ovat leluvalinnoissaan joustavampia ja leikkivät myös pojille tyypillisillä leluilla. (Nurmi ym. 2010, 63.)

Varhaiset lorut, laulut, kutitusleikit ja yhteiset puuhut luovat lapselle pohjan myöhemmälle kyvyille leikkiä. Sääntöleikit sekä pelit tulevat mukaan noin 6-7-vuotiaana. Leikeissä ja peleissä harjoitellaan oman identiteetin kehittymistä vertaisryhmän kanssa kilpailemalla. Lapsen kehitykselle on tärkeää pärjääminen sekä voittaminen. (Airas & Brummer 2003, 163, 176.) Lapsen leikkiä havainnoitaessa on mahdollista saada tietoa siitä, toimiiko lapsi leikissä ikätasonsa mukaan kielenkäytössä, tilan hahmottamisessa ja liikkumisessa sekä sosiaalisessa kanssakäynnissä muiden leikkijöiden kanssa. Riitatilanteet liittyvät olennaisesti lasten leikkiin. Ristiriitoja voidaan ratkaista toisia kuuntelemalla sekä aggressiivisia toimintatapoja välttämällä. Tämä lisää leikkijöiden innostusta ja mahdollistaa leikkiteeman toteuttamisen sovitulla tavalla. (Nurmi ym. 2010, 63.)

Leikkiteemat tuovat esiin lapselle henkilökohtaisesti tärkeitä sekä emotionaalisesti koskettavia asioita. Merkkejä lapsen käyttäytymisen taustalla olevista pulmista saattavat olla samojen teemojen toistuminen, kaavamainen leikin kulku, suora tai epäsuora aggressiivinen käyttäytyminen leikissä, heikko ristiriitojen sietokyky sekä puutteelliset ongelmien ratkaisukeinot. Leikkikäyttäytymisen havainnoinnin avulla aikuisen on mahdollista tunnistaa lapsen tarpeita,

voimavaroja sekä sitä, miten lapsi lähestyy uusia tilanteita ja hyötyy oppimisen edistämiseen tarkoitetuista malleista. (Nurmi ym. 2010, 64.)

4.2 Vuorovaikutus ja sosiaaliset taidot

Sosiaalisilla taidoilla tarkoitetaan valmiuksia, joiden avulla lapsi pystyy ratkaisemaan ongelmia sekä saavuttamaan henkilökohtaisia päämääriä arkipäivän tilanteissa. Sosiaaliset taidot johtavat positiivisiin seuraamuksiin sosiaalisissa tilanteissa, esimerkiksi siihen, pääseekö lapsi leikkiin mukaan. Tämä edellyttää lapselta empatiakykyä eli taitoa tehdä havaintoja toisten tunteista, ajatuksista ja aikomuksista sekä arvioida ja ennakoida oman toiminnan seuraamuksia. Lapsen kyky ymmärtää omia tunteitaan sekä ilmaista niitä tilanteeseen sopivalla tavalla on myös tärkeä taito. Se, miten hyvin lapsi onnistuu tässä, on vahvasti yhteydessä hänen kognitiivisiin taitoihinsa, minäkuvaansa sekä asemaansa ryhmässä. Sosiaalisen käyttäytymisen sosiaalisena perustana pidetään konstruktivisuutta, joka on ulospäin suuntautuvaa kuten aggressiivisuus, mutta siihen sisältyy mielijohteiden ja tunteiden hallinta sekä pyrkimys sovittaa omia ja toisten toiveita monipuolisessa yhteistoiminnassa yhteen. Tämän takia sosiaalisesti taitavat lapset ovat usein suosittuja omassa kaveripiirissään. Heille on helppoa ystävyysuhteiden luominen sekä niiden ylläpitäminen kahdenkeskisessä kanssakäymisessä ja ryhmätilanteissa. Heille on myös ominaista toimintastrategioiden vaihtaminen joustavasti tilanteen vaatimalla tavalla. (Nurmi ym. 2010, 54.)

län myötä lapsen on helpompi hahmottaa ympäristönsä tapahtumia sekä kuvata niitä kielellisesti. Lapsen sosiaaliset taidot kehittyvät nopeasti kolmen ja kuuden ikävuoden välillä. Kieli-taito mahdollistaa myös uudenlaisen sosiaalisen kanssakäymisen, mikä näkyy muun muassa lasten innokkuutena käynnistää mielikuvitus- ja roolileikkejä yhdessä muiden lasten kanssa. Lapsi kokee ryhmässä yhteenkuuluvuutta ja ymmärtää sosiaalisten suhteiden pysyvyyttä. Hän alkaa pitää joitakin lapsia ystävinään. Ystäväsuhteet ovat intensiivisempiä kuin toverisuhteet ja ne sisältävät enemmän vastavuoroisuutta sekä molemminpuolista kiintymystä. Ystävien kesken esiintyy myös enemmän tunteiden jakamista, hymyjä, katseita, kosketteluja sekä puhetta. Lapsi oppii vähitellen arvioimaan oman käyttäytymisensä seurauksia. Kun lapsi lähestyy esikouluikää, hän pystyy vastavuoroiseen kanssakäymiseen. Hän ottaa huomioon toisten ehdotukset sekä mielipiteet, muuttaa käyttäytymistään pyydetyllä tavalla, jakaa tavaroita toisten kanssa ja odottaa omaa vuoroaan. (Nurmi ym. 2010, 54-55.)

Sosiaalisen tiedonkäsittelyn ensimmäisessä vaiheessa lapsi suuntautuu sosiaaliseen tilanteeseen havainnoimalla ulkoisia sekä sisäisiä vihjeitä, esimerkiksi toisten henkilöiden puhetta, ilmeitä ja eleitä sekä omia fysiologisia tuntemuksiaan. Jokainen lapsi eroaa siinä, kuinka paljon he hakevat tilannevihjeitä sekä millaisiin vihjeisiin heidän huomionsa kiinnittyy. Tiedonkäsittelyn toisessa vaiheessa lapset tulkitsevat omia havaintojaan sekä muodostavat käsityksensä tilanteesta ja siihen osallistuvien henkilöiden tarkoitusperistä sekä tavoitteista. Osa

lapsista tulkitsee tilanteita ensiarvoisesti omien aikaisempien kokemusten kautta, osa taas kiinnittää huomiota vihjeisiin, kuten esimerkiksi toisten aikomusten arviointiin ja oman roolin hahmottamiseen. Tiedonkäsittelyn kolmannessa vaiheessa lapsi pyrkii valitsemaan itselleen toimintastrategian. Strategian valinta voi olla tietoista tai tiedostamatonta. (Nurmi ym. 2010, 56-57.)

Neljän vuoden iässä lapselle on tyypillistä, että hän on varma itsestään ja siitä, että osaa mitä vaan. Hän jäljittelee samaa sukupuolta olevan vanhemman sekä aikuisen toimintaa. Lapsella on myös halu miellyttää omia vanhempiaan ja muita aikuisia. Lapsi jäljittelee aikuisten rooleja leikkiessään ja yrittää parhaansa mukaan ymmärtää niitä. Neljävuotiaana lapsi huomaa yleensä sääntörikkomukset peleissä ja osaa noudattaa sääntöjä jo kohtalaisesti. Vaikka lapsen sosiaaliset taidot ja tunne siitä, että osaa tehdä asioita on kasvanut, on nelivuotias silti hellyydenkipeä ja paljon huomiota kaipaava. Neljävuotias leikkii mielellään kavereidensa kanssa vuorovaikutuksessa ja osaa ottaa kavereidensa ajatukset ja tunteet huomioon. Lapsi tuntee myötätuntoa, kun toinen lapsi on surullinen tai iloinen, ja kykenee myös lohduttamaan kavereitaan. Nelivuotias osaa neuvotella ja leikkii mielellään leikkejä, joissa voi olla piilossa aikuisilta. Lapsi ei kuitenkaan aina erota, mikä on totta ja mikä kuvittelua. (Aaltonen, Lehtinen, Leppänen, Peltonen, Tarvo, Tuunainen & Viherä-Toivonen 2008, 34.)

Neljävuotiaan lapsen sosiaalisesta kehityksestä voi olla huolissaan silloin, jos lapsi kieltäytyy usein ikätasoisesta toiminnasta ja on epävarma siitä, mitä hän osaa tehdä. Muita huolenaiheita on, jos lapsi ei myöskään ymmärrä päivittäistoiminnan sääntöjä ja osoita niitä kohtaan kiinnostusta, jos lapsi ei leiki toisten lasten kanssa tai jäljittele hänelle tärkeitä ihmisiä. Sosiaalisessa kehityksessä jäljessä oleva lapsi ei osaa osoittaa myötätuntoa toisia lapsia kohtaan eikä irrottaudu hetkeksikään aikuisista. Tyypillistä on myös, ettei hän ymmärrä, mitä muut viestittävät ilmeillä ja eleillä. Usein huolenaihetta lisää se, että lapsi ei hae eikä ota vastaan aikuisen tukea ollessaan surullinen tai satuttaessaan itseään. (Aaltonen ym. 2008, 35.)

Lapsen vuorovaikutusta ja sosiaalisia taitoja voidaan tukea usealla tavalla. Aikuisen olisi tärkeää huomata lapsen pienet onnistumiset vastuullisissa tehtävissä. Lapsi tarvitsee aikuisen vahvistamista itseluottamukselleen, aikuisen on hyvä osallistua lapsen leikkeihin ja tukea sosiaalisten taitojen kehittymistä omasta leikkiroolistaan. Lapselle olisi myös annettava useita eri mahdollisuuksia harjoittaa sosiaalisia taitoja eri leikkirooleissa. Aikuisen tulisi pysyä jämäkkänä ja joustamattomana asioissa, joissa ei saa antaa periksi. Lapselle täytyy muun muassa perustella, minkä vuoksi säännöt ovat olemassa. Lasta täytyy auttaa liittymään toisten lasten seuraan ja opettaa lapsia puhumaan keskenään erilaisista asioista. Lapselle opetetaan omien ja toisten tunteiden tunnistamista ja huomioonottamista eri tilanteissa. Erimielisyydet pitää hyväksyä ja niihin kannattaa puuttua vasta sitten, kun toinen lapsi käyttäytyy leikissä toisia kohtaan loukkaavasti. Tällaisia tilanteita ovat esimerkiksi töniminen, hännääminen sekä sääntöjen rikkominen. (Aaltonen ym. 2008, 35.)

Viisivuotias on jo valmis omaksumaan ison lapsen roolin. Hän pystyy olemaan erossa vanhemmistaan ja kykenee keskustelemaan myös vieraiden aikuisten kanssa luontevasti. Lapsi samaistuu aikuisiin sekä hyväksyy ne auktoriteettina. Hän haluaa miellyttää palvomiaan aikuisia ja saada heiltä ihailua. Lapsella on taito ottaa vastaan aikuisen neuvoja ja ohjeita sekä olla yhteistyökykyinen. Yleistä ikäkaudelle on, että kaverit valitaan sukupuolen mukaan. Pienistä takaiskuista tai epäonnistumisista ei hermostuta enää niin paljon kuin aikaisemmin ja lapsi pystyy kokemaan tervettä syällisyyttä tehdessään jotain väärää. Lapsen sosiaalisia taitoja ja vuorovaikutusta voidaan tukea esimerkiksi opastamalla, miten erilaisia tunteita käsitellään, ja auttaa ristiriitojen ratkaisemisessa. Lapsi voi tarvita tukea muun muassa kaverisuhteiden luomisessa. Erityisen hyvä olisi järjestää paljon aikaa pitkäaikaisiin roolileikkeihin ja tarvittaessa itse osallistua niihin sekä auttaa lapsia kehittämään roolitoimintaansa. Lasta tuetaan oma-aloitteisuuteen ja vastavuoroisuuteen kaverisuhteissa. Lapselle tulisi opettaa, ettei toisia saa kiusata mielipiteen tai minkään muunkaan syyn vuoksi. Myös pelien pelaaminen sekä keskustelu säännöistä ja niiden noudattamisesta olisi ensiarvoista. Lapsen kanssa olisi tärkeää käydä keskusteluja tunteista, oikeasta ja väärästä sekä hyvästä ja pahasta. Onnistumisista tulisi antaa lapselle myönteistä palautetta. (Aaltonen ym. 2008, 35-36.)

Viiden vuoden iässä huolenaiheiksi sosiaalisessa kehityksessä voidaan määrittää muun muassa se, että lapsi ei hyväksy aikuisen auktoriteettia, vaan pyrkii voimakkaasti itse johtajan rooliin väheksyen aikuisen ohjausta. Huolta syntyy myös, jos lapsi muuttaa toistuvasti pelin sääntöjä ja yrittää huijata muita pelaajia tai jos tämän ikäinen lapsi hermostuu pienistäkin epäonnistumisista ja häntä täytyy käsitellä varoen. Huolta nostattaa myös, jos lapsen on poikkeuksellisen vaikeaa erota vanhemmistaan tuttuun hoitopaikkaan jäädessään tai lapsi suhtautuu vieraisiin ihmisiin korostuneen varauksellisesti tai liian tuttavallisesti. Lisäksi on syytä huolestua, jos lapsi ilmaisee, että häntä kiusataan tai huomataan hänen olevan säännöllisen kiusaamisen kohde tai jos lapsi ei osaa tuntea syällisyyttä tai häpeää toimittuaan väärin. Täytyy muistaa, että lapsi voi myös itse kiusata toisia lapsia. (Aaltonen ym. 2008, 36.)

4.3 Kielellinen kehitys

Kielen avulla lapsi jäsentää omia havaintojaan ja oppii uutta. Puheesta tulee lapselle tärkeä väline sosiaaliseen vuorovaikutukseen, ajatusten sekä tunteiden viestimiseen, uusien asioiden oppimiseen ja ongelmien ratkaisemiseen. Jotta kielellinen kehitys voi päästä vauhtiin, lapsen aivojen sekä muiden elinten tulee olla valmiina tuottamaan sekä ymmärtämään puhetta. Lapsi tarvitsee myös paljon kielellisiä virikkeitä, jotta kielen kehitys ei viivästyisi. Lukeminen ja keskusteleminen lapsen kanssa auttavat kartuttamaan sekä passiivista että aktiivista sanavarastoa. Yhtenä tekijänä kommunikoinnin kehitykseen vaikuttaa ympäristö. Sen virikkeillä sekä sosiaalisilla vuorovaikutussuhteilla on huomattavat vaikutukset puheen, kielen ja kommunikoinnin kehitykselle. (Ivanoff, Risku, Kitinoja, Vuori & Palo 2006, 62; Nurmi ym. 2010, 30-31.)

Kolmevuotias puhuu jo kolmen, viiden sanan mittaisia lauseita sekä oppii paljon uusia sanoja päivässä. Puheenkehitys on nopeaa, ja lapsi oppii koko ajan paremmin ilmaisemaan itseään sanallisesti. Lapsi osaa jo yli tuhat sanaa sekä puhuu viiden, kuuden sanan mittaisia lauseita 4-5-vuotiaana. Joillain lapsilla saattaa kuitenkin esiintyä ääntämisvirheitä, joista yleisimpiä ovat s- ja r-virheet. Lapsi kyselee paljon, jolloin on tärkeää, että lapsi saa kysymyksiinsä vastauksen. Tällä tavoin lapsen sanavarasto kasvatetaan sekä maailmankuvaa laajennetaan. Esikouluiässä sanastoa hallitaan jo melko kattavasti. Lapsi kuuntelee puhetta tarkasti sekä esittää kysymyksiä kuulemastaan. Lapsen kanssa tulisi keskustella paljon, jotta kielellinen kehitys jatkuisi. Kehitys on viivästynyt, jos lapsi ei puhu kolmen vuoden iässä tai jos puhe on vielä 3-4-vuotiaana kovin vähäistä sekä epäselvää. (Ivanoff ym. 2006, 62.)

Kuusivuotiaana lapsen sanavarasto on kehittynyt paljon. Hän osaa käyttää noin 10 000-15 000 sanaa. Lapsi oppii paljon myös kieliopista, ja lauseet alkavat olla rakenteeltaan monimutkaisempia. Lapsi alkaa pohtia ilmiöiden välisiä suhteita 4-6-vuotiaana, esimerkiksi päivän valoisuutta sekä yön pimeyttä. Tätä vaihetta kutsutaan miksi-vaiheeksi. Noin kuusivuotiaana lapsi oppii tärkeimpiä asioiden, henkilöiden sekä ilmiöiden välisiä suhteita ilmaisevia käsitteitä, jotka kuvaavat muun muassa aikaa, määrää, sijaintia ja suuntaa. Lapsi oppii sitä paremmin vertailemaan asioita, mitä enemmän hän tekee ja kokee itse. Leikki-iässä myös lapsen muisti paranee ja työmuisti kehittyy. Taitomuistiin tallentuvat erilaiset motoriset taidot, esimerkiksi saksilla leikkaaminen, hyppynarulla hyppiminen sekä polkupyörällä ajaminen. (Anttila, Eronen, Kallio, Kanninen, Kauppinen, Paavilainen & Salo 2005, 74-77.)

Narratiiviset kerrontataidot, jolloin lapset alkavat oma-aloitteisesti kertoa tarinoita alkavat kehittyä noin 2-3-vuotiaana. Tarinat pitenevät, kun ikää karttuu, ja yksityiskohtien määrä kerronnassa lisääntyy. Neljävuotiaan tarinat koostuvat jo useammista tapahtumista, mutta kerronnasta saattaa jäädä pois olennaisia asioita. Viisivuotiaan kerrontataidot ovat jo paremmat, jolloin lyhyt tarina etenee johdonmukaisesti. Kuusivuotias osaa jo kertoa tärkeät yksityiskohdat, esimerkiksi kuka teki ja mitä. Kannustus keskusteluun, kysymysten esittäminen sekä lapselle luetut sadut vahvistavat lapsen kerrontataitoja. Tarinankerrontataidoilla on merkittävä yhteys lukutaidon oppimiseen sekä sosiaalisiin suhteisiin. (Nurmi ym. 2010, 46-47.)

Leikissä lapsi oppii olemaan sekä kielellisessä että toiminnallisessa vuorovaikutuksessa toisten lasten kanssa. Lasten on tärkeää leikkiä kielellisiltä taidoilta erilaisten lasten kanssa, sillä silloin kommunikointi monipuolistuu ja lasten kielitaito kehittyy. Leikkiessään lapset tuottavat puhetta jatkuvasti ja tämä on parasta kielen harjoittelua. He oikaisevat ja täydentävät luontevasti toistensa ilmaisuja ja pyytävät toistamaan epäselviä ilmaisuja. Kielen avulla lapset suunnittelevat leikkiä, valitsevat leikkivälineitä, muokkaavat omia käsityksiään todellisuudesta sekä erottavat oikean ja väärän. Kielellisten haasteiden on tutkittu olevan yhteydessä lukemisen ja kirjoittamisen oppimisen vaikeuksiin. Lapsilla puheen tuottamisen haasteet voivat

vaikeuttaa myös ajatusten sekä toiveiden ilmaisemista. Tämä johtaa siihen, että lapsella saattaa olla vaikeuksia liittyä leikkeihin tai osallistua ryhmän yhteiseen toimintaan. Varhainen ongelmien havaitseminen on tärkeää, jotta lapsi ei eristäydy tai ala häiriköimään. Leikkien ulkopuolelle jääminen saattaa johtaa myös kielelliseen taantumiseen, jos lapsi päätyy aina leikkimään yksin tai nuorempien lasten kanssa. (Savio 2013, 14-16.)

5 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite sekä yhteistyökumppanit

5.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää 4-6-vuotiaiden lasten kokemuksia sekä näkemyksiä päiväkotikiusaamisesta. Tarkoituksena oli selvittää päiväkotikiusaamista juuri lasten näkemysten avulla. Yhtenä tavoitteena oli, että opinnäytetyömme tulokset kehittäisivät ja tukisivat päiväkodin toimintaa. Opinnäytetyössä tutkittiin päiväkotikiusaamisen muotoja, sen herättämiä tunteita, lasten selviytymiskeinoja kiusaamistilanteissa, kasvattajien puuttumista päiväkotikiusaamiseen sekä lasten ajatuksia siitä, minkä takia jotakin lasta kiusataan. Tämän lisäksi opinnäytetyössä selvitettiin määrällisesti päiväkotikiusaamisen esiintyvyyttä sekä kiusaamistilanteisiin puuttumista kahdessa hyvinkäläisessä päiväkodissa.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset olivat seuraavat:

- Mitä kiusaaminen lasten mielestä tarkoittaa?
- Millaisia kiusaamistilanteita päiväkodissa esiintyy?
- Millaisia tunteita kiusaaminen lapsissa herättää?
- Miten kiusaamistilanteisiin puututaan?

5.2 Yhteistyökumppanit ja tutkimuksen kohderyhmä

Opinnäytetyön yhteistyökumppaneina toimi kaksi Hyvinkään kaupungin päiväkotia. Hyvinkään varhaiskasvatuspalvelut tarjoavat hoitoa, varhaiskasvatusta sekä opetusta 0-6-vuotiaille lapsille. Perusopetuslain mukaista esiopetusta järjestetään kuusivuotiaille lapsille. Varhaiskasvatuspalvelut toimivat pienten lasten vanhemmille myös sosiaalipalveluna, jotka mahdollistavat työssäkäynnin tai opiskelun. Hyvinkään kaupungilla on yhteensä 16 päivähoitoyksikköä, joissa toiminnan lähtökohtana on lapsinäkökulman korostaminen sekä päivähoidon suunnittelussa että arjen varhaiskasvatustyössä. Hyvinkään kaupungin päiväkotiryhmät toimivat päiväkotirakennuksissa, saneeratuissa omakotitaloissa sekä muissa kiinteistöissä. Päiväkotien koot vaihtelevat alle 20 lapsen päiväkodista yli 100 lapsen päiväkotiin. Lasten ikä, henkilökunnan määrä sekä kasvatukselliset painotukset vaikuttavat lapsiryhmien kokoon. (Varhaiskasvatuspalvelut 2014.)

Opinnäytetyön työelämän yhteyshenkilönä toimi kyseisten päiväkotien johtaja. Laurea-ammattikorkeakoulusta opinnäytetyötä ohjasi Marjo Ritmala. Tutkimuksen tarkoituksena oli tuoda esiin lasten omia kokemuksia ja näkemyksiä päiväkotikiusaamisesta. Tämän takia tutkimuksen kohderyhmäksi valikoituivat kahden hyvinkääläisen päiväkodin 4-6-vuotiaat lapset. Kohderyhmä päätettiin rajata ikätasoisesti, jotta aineistosta tulisi mahdollisimman luotettava, eikä otanta olisi liian suuri tai työläs käsitellä.

6 Tutkimusmenetelmälliset ratkaisut

Tässä opinnäytetyössä käytettiin laadullista eli kvalitatiivista tutkimusmenetelmää. Tutkimuksen aineisto kerättiin ryhmähaastattelemalla kyseisten päiväkotien 4-6-vuotiaita lapsia anonyymisti. Tutkimuksen tarkoituksena oli tuoda esiin lasten omia kokemuksia sekä näkemyksiä päiväkotikiusaamisesta. Tutkimuksessa tutkittiin päiväkotikiusaamisen muotoja sekä esiintyvyyttä, sen herättämiä tunteita ja lasten selviytymiskeinoja kiusaamistilanteissa. Lisäksi tutkimuksessa selvitettiin kasvattajien puuttumista päiväkotikiusaamiseen sekä lasten ajatuksia siitä, minkä takia jotakin lasta kiusataan.

Aineistonkeruumenetelmäksi valittiin lasten ryhmähaastattelu sekä haastattelujen videointi. Lisäksi aineistonkeruussa käytettiin apuna havainnointia ja luovia menetelmiä, esimerkiksi piirtämistä sekä maalaamista. Kyseisten menetelmien valintaan vaikutti muun muassa se, että suurin osa ryhmähaastatteluihin osallistuneista lapsista ei ollut luku- tai kirjoitustaitoisia. Tämän vuoksi tiedonkeruussa ei olisi voitu käyttää esimerkiksi kyselylomaketta. Aineiston kerääminen lapsilta voi olla haasteellista, sillä leikki-iässä lapsen sanallinen ilmaisu on hyvin rajallista ja keskittyminen samaan toimintaan yhtäjaksoisesti voi olla hankalaa. Tämän takia ryhmähaastattelun tuli edetä sujuvasti, kysymysten tuli olla helposti ymmärrettäviä sekä toiminnan lapselle mieluista. Aineistonkeruussa käytettiin apuna myös videointia. Ryhmähaastattelut tallennettiin videokameralle, jotta aineistosta sekä tutkimustuloksista saatiin kattavat sekä luotettavat. Aineistonkerääminen lasten haastatteluista jollain muulla tavalla olisi ollut lähes mahdotonta. Videointi mahdollisti saatuun aineistoon palaamisen sekä tarkistamisen jälkeenpäin eri tutkimusvaiheissa. Toisaalta videoinnin analysointi vie runsaasti aikaa sekä resursseja. Siinä on myös omat eettiset haasteensa, kuten anonyymiys, luvat ja kuvattun materiaalin hävittäminen. (Heikka ym. 2009, 78-79.)

Ryhmähaastattelut toteutettiin teemahaastatteluina, jo ennalta sovittujen teemojen mukaan. Näitä teemoja olivat muun muassa kiusaaminen käsitteenä, päiväkotikiusaamisen muodot, kiusaamisen herättämät tunteet sekä päiväkotikiusaamiseen puuttuminen. Teemahaastattelu oli puolistrukturoitu haastattelu, jossa haastateltaville esitetyt kysymykset olivat ennalta tiedossa, mutta kysymysten asettelu, esitysmuoto sekä järjestys eivät olleet etukäteen suunniteltuja. Ryhmähaastatteluihin päädyttiin, jotta lapset saisivat toinen toisiltaan tukea haastat-

teluiden aikana sekä jännittäminen olisi minimaalista. Luovia menetelmiä käytettiin ryhmähaastatteluiden ohessa ylläpitämään lasten mielenkiintoa aiheeseen. Niiden avulla ryhmähaastatteluista tuli myös lapsille mielekkäämpi kokemus, jolloin he uskalsivat kertoa omista näkemyksistään ja kokemuksistaan.

Kvalitatiivinen sekä kvantitatiivinen tutkimus ovat tutkimuksen lähestymistapoja, joita voidaan käyttää rinnakkain ja toisiaan täydentävinä suuntauksina (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 133). Kvalitatiivisella eli laadullisella tutkimusmenetelmällä on tarkoitus tutkia kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti sekä pyrkiä tavoittamaan tutkittavien oma näkökulma. Tutkimuksen lähtökohtana pidetään todellisen elämän kuvaamista, jossa tutkimusaineisto kootaan luonnollisissa, todellisissa tilanteissa. Tyypillisiä piirteitä laadulliseen tutkimukseen on, että ihmisiä suositaan tiedonkeruussa. Tutkija myös luottaa heidän kanssaan käytyihin keskusteluihin sekä omiin havaintoihinsa. Tiedonkeruun apuna voidaan täydennykseksi käyttää muun muassa lomakkeita tai testejä. (Hirsjärvi ym. 2007, 157, 160.)

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston laatu ratkaisee, ei määrä. Ominaista on, että tutkittava joukko valitaan ennalta suunnitellusti eikä satunnaisesti. Aineiston rajaus muodostuu tärkeäksi tekijäksi, sillä ilman harkittua rajausta ongelmaksi voi nousta loputon aineisto. Tutkimussuunnitelma muovautuu ja elää tutkimuksen edetessä. Suunnitelmaa voi joutua tarkistamaan aineistonkeruun aikana ja alkuperäiseen aineistoon saattaa joutua palaamaan vielä tutkimuksen loppuvaiheessakin. Laadullisen tutkimuksen pyrkimys on, että tutkittavasta ilmiöstä tulee tietoon myös odottamattomia asioita. Tärkeintä on, että aineistoa tarkastellaan monitahoisesti ja yksityiskohtaisesti. Laadullisessa tutkimuksessa käytetään usein metodeja, kuten teemahaastattelua ja osallistuvaa havainnointia, joissa tutkittavien oma ääni sekä näkökulmat pääsevät esille. (Eskola & Suoranta 2003, 15-16, 18-19; Hirsjärvi ym. 2007, 157, 160.)

Kvantitatiivisessa eli määrällisessä tutkimuksessa keskeistä on havaintoaineiston numeerinen tarkastelu sekä muuttujien muodostaminen taulukkomuotoon ja aineiston saattaminen tilastollisesti käsiteltävään muotoon. Päätelmiä tehdään havaintoaineiston tilastollisen analysoinnin perusteella, esimerkiksi kuvailemalla tuloksia prosenttitaulukoin ja testaamalla tulosten merkityksellisyyttä tilastollisesti. Kvantitatiivisen tutkimuksen tulokset vastaavat muun muassa kysymyksiin, kuinka paljon sekä kuinka usein. Tutkimusaineistot ovat usein suuria ja tulokset ilmoitetaan lukumäärin ja prosenttiosuuksin, kuitenkin niin, että syy- ja seuraussuhteet jäävät avoimiksi. (Hirsjärvi ym. 2007, 136.) Halusimme tuoda tutkimuksessa esiin määrällisesti päiväkotikiusaamisen esiintyvyyttä sekä siihen puuttumista. Näin ollen saatuja tutkimustuloksia esitetään myös prosenttiosuuksin: muun muassa kuinka moni lapsista on kokenut tulleensa kiusatuksi, kuinka moni lapsista on nähnyt toista lasta kiusattavan tai kuinka moni lapsista on itse kiusannut. Olemme esittäneet tutkimustuloksia myös tilastollisesti sekä graafises-

ti kvantifioinnin avulla, jossa laadullisesta sanallisesta aineistosta on tuotettu määrällisiä tuloksia.

Useiden tutkimusmetodien käyttöä kutsutaan triangulaatioksi. Samaa tutkittavaa ilmiötä lähestytään monimenetelmällisesti siis monelta eri suunnalta. Menetelmiä käytetään usein niin, että kvantitatiivista tutkimusta sovelletaan tutkimusaiheen makrotasolla. Tämä tarkoittaa, että tutkimuksessa etsitään joitakin yleisiä ja suuria tunnuspiirteitä, joita sitten tarkemmin tutkitaan laadullisella menetelmällä. Triangulaatiolla on myös tutkimuksen luotettavuuteen kohottavia vaikutuksia. Triangulaation avulla osoitetaan, että tulos ei ole pelkästään sattumanvaraisesti saavutettu, vaan sama tulos on saatu useilla eri lähestymistavoilla. (Metsämurtonen 2005, 245-246.)

Luotettavuuden kannalta on hyvin tärkeää, että tutkija toimisi mahdollisimman objektiivisesti ja olisi manipuloimatta tutkimustuloksia millään keinoin. Luotettavuuden mittaamista vaikeuttaa se, ettei laadullisessa tutkimuksessa ole oikeita ja vääriä vastauksia. Tutkija ei saa vaikuttaa tutkittavan joukon mielipiteisiin johdattelevilla kysymyksillä tai antamalla valmiita vastausvaihtoehtoja. Tutkijan tulisi lisäksi tunnistaa omat tutkimukseen kohdistuvat ennakkoleikkauksensa eikä sekoittaa niitä tutkimusaineistoon. (Eskola & Suoranta 2003, 19-22, 211.) Toteutettaessa laadullista tutkimusta on otettava huomioon sen eettisyys. Tutkija ei saa omalla toiminnallaan millään tavoin vahingoittaa tutkimukseen osallistuvia. Tutkimuksessa eettisyydellä tarkoitetaan myös sitä, että tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuutta, henkilöllisyyden suojaamista ja tutkijan osoittamista olevansa luotettava. (Janhonen & Nikkonen 2001, 39.)

Tutkimusta varten tarvitsimme kirjallisen tutkimusluvan (Liite 1) Hyvinkään kaupungilta. Tutkimuslupaa haettiin erillisellä tutkimuslupa-anomuksella. Lisäksi saimme päiväkodin johtajalta suullisesti luvan tutkimuksen toteuttamiseen kyseisissä päiväkodeissa. Pyysimme tutkimukseen osallistuneiden lasten huoltajilta kirjallisen luvan ryhmähaastatteluihin sekä videointiin (Liite 2). Tutkimuksen toteutuksesta kerätty aineisto oli ainoastaan opinnäytetyön tekijöiden käytössä, eikä sitä näytetty muille. Lasten yksityisyyden suojaamiseksi jokaisen lapsen henkilötiedot pidettiin koko tutkimuksen ajan salassa. Tämän lisäksi opinnäytetyössä ilmenevät ryhmähaastatteluiden suorat lainaukset sekä piirustukset ovat esitetty peitenimillä. Tutkimusta varten kerätty aineisto, esimerkiksi videotallenteet, tuhottiin kaikilta tallennusvälineiltä tutkimuksen valmistuttua lasten anonymiteetin säilyttämiseksi.

6.1 Teema- ja ryhmähaastattelu

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa päämenetelmä on yleensä haastattelu, jossa ollaan suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa. Haastattelujen teko vaatii hyvää suunnit-

telua ja kouluttautumista haastattelijan rooliin sekä tehtäviin. Tavallisesti keskusteluissa molemmat osapuolet ovat tasa-arvoisessa asemassa sekä kysymysten asettamisessa että vastausten antamisessa. Kuitenkin haastattelutilanteessa haastattelija ottaa ohjat keskustelun kulusta. Haastattelu on systemaattinen tiedonkeruun muoto, jonka avulla haetaan mahdollisimman luotettavaa ja pätevää tietoa. Haastattelulajit erotellaan usein sen mukaan, kuinka strukturoitu eli tarkasti säädelty haastattelun tulee olla. Täysin strukturoidulla haastattelulla tarkoitetaan haastattelua, jossa esitetään tietyssä järjestyksessä jo ennalta laadittuja kysymyssarjoja. Tämän vastakohta on strukturoimaton haastattelu, jossa haastattelijalla on tiedossa vain tietty aihe, josta vapaasti keskustellaan. (Hirsjärvi ym. 2007, 199-203.)

Puolistrukturoitua haastattelua kutsutaan teemahaastatteluksi, ja se on siis lomake- ja avoimen haastattelun välimuoto. Teemahaastattelulle tyypillistä on se, että aihepiirit eli teemat, joita haastattelussa käsitellään, ovat ennalta tiedossa. Kuitenkaan kysymysten asettelun tarkkaa muotoa ja järjestystä ei ole. Kasvatus- ja yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa käytetään paljon kyseistä haastattelua, koska se vastaa monin osin laadullisen tutkimuksen lähtökohtia. Teemahaastattelua voidaan käyttää myös kvantitatiiviseen tutkimukseen. (Hirsjärvi ym. 2007, 203.)

Haastatteluja voidaan toteuttaa yksilöhaastatteluina, parihaastatteluina ja ryhmähaastatteluina tai niitä voidaan käyttää toistensa täydentämiseen. Eniten haastattelumuodon valintaan vaikuttaa se, keitä haastateltavat ovat ja mikä on tutkimuksen aihe. Grönforsin (1982, 109.) tutkimuksessa on todettu, että haastateltavat ovat paljon luontevampia ja vapautuneempia silloin, kun haastattelussa on paikalla useampia henkilöitä. Ryhmähaastattelun tehokkuutta ilmentää se, että samalla haastattelukerralla tietoa saadaan usealta henkilöltä yhtä aikaa. Käyttökelpoinen se on varsinkin silloin, kun arvellaan, että haastateltavat saattavat arastella haastattelua. Tästä hyvä esimerkki ovat lapset tai arastelevat vanhemmat. Ryhmä tarjoaa kontrolloivalla vaikutuksellaan sekä positiivisia että negatiivisia puolia. Ryhmässä dominoiva haastateltava voi esimerkiksi ohjata keskustelun suuntaa liikaa tai ryhmä voi estää ryhmän kannalta negatiivisten asioiden esille tulon. Tällaiset asiat tulee huomioida tuloksia tulkittaessa. (Hirsjärvi ym. 2007, 205-206.)

Ryhmähaastatteluiden avulla tutkijalla on mahdollisuus päästä paremmin mukaan tutkittavien maailmaan. Tilanteessa, jossa haastateltavat saattavat jännittää haastattelijaa, ei yksilöhaastattelu ole välttämättä toimiva ratkaisu. Ryhmähaastattelussa haastateltavat saavat tarvittaessa tukea toisiltaan. Lisäksi ryhmähaastattelun avulla saatetaan kerätä tavallista enemmän tietoa, sillä osallistujat voivat yhdessä herättää muistikuvia, muistella sekä tukea, innostaa ja rohkaista toisiaan. (Eskola & Suoranta 2003, 94.)

6.2 Lasten haastattelu ja osallistuva havainnointi

Lapsilla ja nuorilla on usein mielenkiintoisia ja tuoreita ajatuksia, jotka eroavat aikuisten näkökulmasta. Suomen perustuslakiin (731/1999) sekä Euroopan ihmisoikeussopimukseen (63/1999) on kirjattu lasten oikeus sananvapauteen. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsella on oikeus oman mielipiteensä ilmaisuun sekä osallistua ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti itseään koskevien asioiden käsittelyyn. Sopimuksen mukaan lapsella on myös oikeus erityiseen suojeluun. (Ojala 2011, 4; Yleissopimus lapsen oikeuksista 2014.)

Lapsen yksityisyyden suoja on suurempi kuin aikuisella. Lasta tulee kohdella arvostavasti sekä kunnioittavasti. Haastattelutilanteessa tämä tarkoittaa sitä, että lapselta kysytään ainoastaan kysymyksiä, jotka ovat hänen kehitystasonsa mukaisia eivätkä liian vaikeita hänelle. Lapsen huoltajalta tulee aina kysyä lupa sekä haastatteluun että kuvaamiseen. Haastattelu tulisi tehdä rauhallisessa paikassa, ilman kiirettä. Haastattelijan tulee antaa lapselle aikaa vastaamiseen. Jutun tekeminen ei saa aiheuttaa lapselle vahinkoa, eikä häntä saa saattaa alttiiksi esimerkiksi kiusaamiselle tai syrjinnälle. Haastatteluista sekä kuvaamisista päiväkodissa sovi-taan pääsääntöisesti etukäteen päiväkodin johtajan kanssa. Päiväkodin johtaja ei kuitenkaan voi antaa huoltajien puolesta lupaa lasten haastattelemiseen sekä kuvaamiseen. (Ojala 2011, 5, 22.)

Lasten haastattelu eroaa hyvin paljon aikuisen haastattelusta. Kielelliset valmiudet vaikuttavat muun muassa siihen, kuinka nuoria lapsia voidaan edes haastatella. Alaikärajana tutkimushaastatteluun voidaan pitää noin neljän vuoden ikää, koska sitä nuorempien kieli ei ole vielä tarpeeksi kehittynyt. Verrattuna aikuisiin lapsen sanavarasto on vielä kovin pieni, mikä tulee ottaa huomioon laadittaessa haastattelukysymyksiä. Kysymysten tulisi olla lyhyitä ja sanojen lapsille tuttuja ja helposti ymmärrettäviä. Lasten haastattelussa saadaan usein lyhyitä sekä pintapuolisia vastauksia ja heillä on usein taipumus vastata kyllä kysymykseen, johon he eivät tiedä vastausta. Tästä syystä kysymyksiä tulisi esittää uudestaan eri muodossa, jotta tutkija voi olla varma, että lapsi on ymmärtänyt kysymyksen. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 128-130.)

Haastattelussa ongelmaksi voi ilmetä lapsen vierastaminen. Tämän vuoksi olisi erityisen hyvä, jos lapset voisivat etukäteen tutustua haastateltavaan. Pieniä lapsia haastateltaessa täytyy ottaa huomioon myös haastattelun pituus eli siihen kuluva aika. Tätä arvioitaessa täytyy muistaa, että pienten lasten on vaikea keskittyä pitkiä aikoja samaan asiaan. Jos haastattelutilanteesta muodostuu liian pitkä, ei se synnytä toivottua tulosta. Lasten ja nuorten haastattelua voidaan kuitenkin helpottaa esimerkiksi kuvamateriaalien, leikin, lelujen tai piirustusten avulla. Tietoa voidaan saada näin myös ei-kielellisen väylän kautta. Haastatteluympäristöön kan-

nattaisi kiinnittää huomiota, koska lapsi saattaa reagoida erilaisiin ympäristöihin aikuista voimakkaammin. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 128-130.)

Haastattelun avulla saadaan selville, mitä haastateltavat ajattelevat, tuntevat ja uskovat, mutta ne eivät kuitenkaan kerro mitä todella tapahtuu. Havainnoinnin keinoin saadaan tietoa siitä, käyttäytyvätkö ihmiset niin kuin he kertovat toimivansa. Osallistuva havainnointi on aineistonkeruutapa, jossa tutkija osallistuu tutkittavan yhteisön toimintaan. Olennaista on, että havainnointi tapahtuu tutkijalle oudossa ympäristössä sekä yhteisössä. Usein tutkijalla on pyrkimys päästä havainnoitavan ryhmän jäseneksi samalla muodostaen itselleen roolin. Tutkija voi osallistua kenttätilanteisiin toimivana yksilönä, tehdä havaintoja ulkopuolisena yksilönä tai osallistuminen voi olla jotain tältä väliltä. Havainnoija pyrkii luomaan hyvät suhteet tutkittaviinsa. Havainnoinnista voidaan kertoa tutkittaville tai olla kertomatta, mutta on kuitenkin muistettava siihen liittyvät eettiset ongelmat. Tutkijan tulee pitää erillään havainnot ja omat tulkintansa niistä. (Eskola & Suoranta 2003, 99-103; Hirsjärvi & Hurme 2007, 211-212.)

6.3 Videon käyttäminen tiedonkeruussa

Ennen ryhmähaastatteluiden aloittamista näytimme lapsille lyhytkestoisen Muumi-videon. Muumi-videon tarkoituksena oli herätellä haastateltavien ajatuksia päiväkotikiusaamisesta sekä rohkaista heitä kertomaan omia näkemyksiä ja kokemuksia. Mannerheimin Lastensuojeluliitto on tuottanut Muumilaakson tarinoiden kuvamateriaalista tietoisukuja, joiden tarkoituksena on muun muassa lasten sosiaalisten taitojen harjoittaminen. Näytimme lapsille "Emme kiusaa" -tietoisukun, jossa Pikku Myy pelästyyttää Muumipeikon, Niiskuneidin sekä Nipsun. Tämän seurauksena säikähtänyt kolmikko vyöryy mäen alas ja törmää kiveen. Muumipeikko sattuu pahasti jalkansa, jonka vuoksi Niiskuneiti kutsuu Pikku Myytä kiusaajaksi. Pikku Myy ymmärtää toimineensa väärin ja pyytää anteeksi. Tietoisukut ovat kaikkien nähtävillä Mannerheimin Lastensuojeluliiton Internet-sivuilla sekä tilattavissa Muumien malliin -DVD:nä. (Sosiaalisten taitojen harjoittaminen 2014.) Mielestämme video oli hyvä apuväline tiedonkeruuseen, sillä se oli kestoltaan tarpeeksi lyhyt sekä ajatuksia herättävä. Lisäksi Muumi-videossa esiintyivät lapsille tutut hahmot. Video oli sisällöltään tarkoituksenmukainen, eikä se sisältänyt lapsille liian voimakkaita kohtauksia. Koimme "Emme kiusaa" -tietoisukun soveltuvan hyvin mediamateriaaliksi ja varmistimme tämän myös päiväkodin johtajalta.

Media sisältää käsitteenä sekä mediavälineitä että mediatuotteita. Media on hyvin laaja käsite, joten sitä voidaan ajatella enemmän elinympäristönä kuin erillisten välineiden kautta. Mediakasvatuksella vaikutetaan mediasuhteen syntymiseen. Sen tavoitteena on tukea lapsen kasvua median parissa. Mediakasvatuksen myötä lapsi oppii vähitellen itse säätelemään omaa mediasuhdettaan. Kasvattajan on toimittava lapsen tulkkina mediaympäristössä, sillä pieni lapsi ei ole vielä valmis ottamaan vastuuta omasta mediankäytöstään. Lapsen ollessa vielä

kykenemätön sanallistamaan tunteitaan sekä ajatuksiaan, tulisi aikuisen olla mukana mediakokemuksissa nimeämässä asioita ja tilanteita. (Meidän media 2010.)

Mediakasvatus auttaa lapsia ymmärtämään näkemäänsä, kokemaan elämyksiä sekä ilmaistamaan tunteita ja ajatuksia. Liikkuvalla kuvalla ei voida korvata elämyksiä, joita lapsi saa vuorovaikutuksessa aikuisten ja kavereiden kanssa. Elokuviissa, televisiossa sekä videoissa käsitellään usein elämän peruskysymyksiä, esimerkiksi syntymää, kuolemaa, väkivaltaa ja rakkautta. Nämä ovat osoittautuneet usein lapsille vaikeiksi asioiksi käsitellä. Tunteita herättävät tehokeinot huumorista dramatiikkaan tekevät videoista houkuttelevia ja yleensä lapsen on mahdollista samaistua videoissa esiintyviin hahmoihin. Media on alle kolmevuotiaalle lapselle pääasiassa jäsentymätöntä kokemusvirtaa, jossa nähty sekä kuultu media kuvitellaan niin todelliseksi, että lapsi ajattelee televisiohahmon jopa asuvan laitteen sisällä. Kolmivuotiaalle riittävätkin lyhyet filmit, sillä pidemmät elokuvat vaativat lapselta liikaa keskittymiskykyä ja juonen ymmärtämistä. Erityisesti pienten lasten vanhempien on tärkeä suojata lasta liialta mediatulvalta, sillä voimakkaat ääni- ja kuvaefektit, pimeä sekä vieraat hahmot voivat helposti pelästyttää. (Hakkola, Laitinen & Ovaska-Airasmaa 1991, 151, 153.)

Media herättää myös tunteita, kuten iloa, surua ja pelkoa. Kun lapsi saa kokea tunne-elämyksiä omalle kehitystasolleen sopivalla tavalla, ovat median tunnevaikutukset pääosin positiivisia. Media voi auttaa tunteiden käsittelyssä, esimerkiksi tunnepitoiset tarinat mahdollistavat vaikeiden tunteiden sekä tilanteiden turvallisen käsittelyn. Samalla lapsi oppii, että elämään kuuluu myös mielusten tunteiden lisäksi epävarmuutta ja negatiivisia hetkiä. Kun lapsi eläytyy mediatarinan avulla toisen henkilön asemaan, hänen empatiakykynsä kehittyy. Keskeisiä kehitystehtäviä lapsuudessa ovatkin tunne-elämän kehitys sekä tunteiden hallinnan opetteleminen. Mielikuvitus on rikkaimmillaan 3-6-vuotiailla lapsilla, jolloin myös elämykset koetaan voimakkaina. Vahvat visuaaliset esitykset saattavat herättää pelkoa tai ahdistusta. Säilyvyyden ymmärtäminen alkaa kehittyä noin viiden vuoden iässä, jolloin lapsen toden sekä tarun erottaminen toisistaan helpottuu. (Meidän media 2010.)

Lapsilla on erilaisia keinoja suojata itseään liian rajuilta mediakokemuksilta. Pienemmät lapset toimivat vaistonvaraisesti, esimerkiksi sulkevat silmänsä, juoksevat pois ruudun äärestä tai hakeutuvat aikuisen syliin. Isommat lapset taas järkeilevät näkemäänsä sekä muistuttavat itseään siitä, ettei kummituksia ole olemassa. Ikä- ja kehitystasolle sopimattomat sisällöt saattavat pelästyttää lapsen. Tämän vuoksi aikuisen tulisi rajata pois kehitystasolle sopimattomat mediasisällöt sekä rajoittaa ajallisesti median käyttöä. Herkkä lapsi voi kokea samankäiselle esitetyn sisällön paljon voimakkaammin. Liian rankka kokemus voi pahimmillaan järkyttää lapsen perusturvallisuutta. Jos lapsi ahdistuu tai pelästyy näkemästään mediasisällöstä, tulee aikuisen ottaa lapsen huoli vakavasti ja auttaa lasta läpikäymään järkyttävää kokemusta. (Meidän media 2010.)

6.4 Lasten piirustukset tiedonkeruun välineenä

Käytimme aineistonkeruussa apuna lasten piirustuksia. Lapset saivat piirtää ryhmähaastatteluiden aikana kiusaamiseen liittyvän kuvan tai tilanteen. Piirustusten valmistuttua jokainen sai kertoa omasta teoksestaan. Lasten piirustusten avulla halusimme tuoda näkyväksi haasteltavien kokemuksia sekä näkemyksiä päiväkotikiusaamisesta kuvin ja sanoin. Piirustusten avulla saimme tutkimustuloksista kattavammat sekä luotettavammat. Lisäksi lasten ajatukset päiväkotikiusaamisesta tulivat paremmin esiin.

Piirtäminen tarjoaa keinon, jonka avulla lapsi voi tehdä ajatuksensa ja tunteensa konkreettiseksi sekä muiden havaittavaksi. Lasten kuvallisen ilmaisun kehitystä on tutkinut esimerkiksi Salminen (2005), joka on myös kirjoittanut erilaisia artikkeleita lapsen piirustusten tulkitsemisesta. Piirtämissään kuvissa lapsi ilmentää kokemuksiaan ja tuntemuksiaan piirustusten kautta. Lapsi pohtii muun muassa sitä, kuka hän on ja miksi hän on olemassa. Lapsen on siis mahdollista luoda käsitystä omasta minästään piirustusten avulla. Tämä ei tarkoita sitä, että lapsi piirtäisi ainoastaan omaa fyysistä olemustaan vaan hän voi kokeilla minäänsä myös muissa hahmoissa sekä kuvitella itsensä esimerkiksi sarjakuvasankariksi. Lasten piirrookset muuttuvat kehityksen sekä oppimisen myötä. Lapsi myös piirtää eri ikävaiheissa eri tavoin. Tämän vuoksi lapsen piirustuksia käytetäänkin monin tavoin. Piirustukset antavat tietoa muun muassa lapsen yleisestä kehityksestä, älykkyydestä sekä perhesuhteista. Piirustusten avulla aikuisen on mahdollista kurkistaa lapsen ajatteluun, tunteisiin, muistikuviin, kiinnostuksiin sekä kuvitelmiin. (Hakkola, Laitinen & Ovaska-Airasmaa 1991, 16-17; Salminen 2005, 70-71, 73.)

Lasten piirustuksia voidaan tarkastella kehityksellisestä, ilmaisullisesta, esteettisestä sekä taidekasvatuksellisesta näkökulmasta. Piirustuksia tulkittaessa tulisi kuitenkin tuntee tilanne, jossa ne ovat syntyneet. Lasten verbaaliset selitykset kuvista voivat joskus täysin muuttaa niiden tulkinnan. Aikuisten tulisi perehtyä lasten maailmaan sekä todellisuuteen ymmärtääkseen lapsen piirustuksia. Kuvien tulkitseminen vaatii kokemusta kuvien tarkastelusta sekä avoimuutta ja herkkyyttä kyseiselle kuvalle. (Hakkola ym. 1991, 17.) Myös Salminen (2005) painottaa kuvan tilannesidonnaisuutta. Valmis piirustus on osa kuvaprosessia, jota tukevat tekijän puhe, eleet, ilmeet sekä huudahdukset. Pienillä lapsilla on usein tapana jutella piirtäessään. Piirustusta ei siis voida tulkita oikein, jos sen syntytilanne sekä piirtäjän ajatukset eivät ole entuudestaan tuttuja. Lapselle itselleen on aina selvää, mitä kuva esittää. Hän myös uskoo, että kaikki muut kokevat kuvalle saman merkityksen. Lasten teoksissa vaatimattomakin hahmot ja merkit merkitsevät usein tärkeitä sekä mielenkiintoisia asioita. (Salminen 2005, 58-59.)

Piirtäminen on yleensä lapsia vahvasti motivoivaa toimintaa. Kuvallisella toiminnalla voidaan vaikuttaa lapsen tarkkaavaisuuteen, muistiin, ajatteluun, mielikuvitukseen sekä emotionaalis-

ten elämysten prosessointiin. Kuvien avulla lapsi jäsentää maailmaa ja näin sisäiset mielikuvat sekä ajatukset voidaan saattaa näkyviksi. Lapsi ajattelee, että hyvä on kaunista ja paha on rumaa. Piirtäessään lapsi myös kokeilee, mikä on sopivaa ja sopimatonta, sillä kuvien kautta on mahdollista koetella turvallisesti hyvän ja pahan rooleja. Lapsi usein piirtää itselleen merkittävät asiat isokokoisiksi, jolloin tärkeimmät henkilöt sekä esineet vievät suurimman tilan kuvasta. Lapsi jättää usein piirtämättä sellaiset asiat, jotka eivät kiinnosta häntä. Kuitenkin piirtämisjärjestyksellä saattaa olla tärkeämpi vaikutus kokoerojen synnyssä. Lapsi käyttää usein koko kuvapinnan suunnittelemattomasti hyväkseen, joten kohteen koko ja muoto sopeutuvat paperin jäljellä olevaan tyhjään tilaan. Alle kouluikäinen lapsi ei suunnittele etukäteen paperille tulevaa kokonaisuutta. (Hakkola ym. 1991, 18, 39; Salminen 2005, 40, 44-45, 71-72.)

Lapselle annettavan kuvatehtävän tulisi olla aina hieman väljä, jotta lapsella olisi mahdollisuus myös omiin ratkaisuihin. Lisäksi kuvan tulisi olla lapsen itsensä tekemä alusta loppuun. Näin lapsi oppii luottamaan itseensä sekä omiin kykyihinsä. Tarkastellessa syntyneitä kuvia, ei ole tärkeää osoittaa sitä, mikä näyttää hyvältä ja mikä ei, vaan tärkeää on keskustella kuvien sisällöstä sekä ilmaisutavoista. Usein myös oppimisen kannalta on hyödytöntä eritellä virheitä ja heikkoja kohtia, koska sillä saadaan aikaiseksi uskalluksen vähenemistä sekä itseluottamuksen murenemistä. Lasten tekemiä kuvia on mahdollista tarkastella myös pedagogisesta näkökulmasta taidekasvatuksessa. Lasten piirustukset voivat esimerkiksi antaa vihjeitä ohjauksen tai aikuisen rohkaisun tarpeellisuudesta. Lasten töistä on usein huomattavissa hankaluudet eri materiaalien ja välineiden käytössä. Lapsi voi esimerkiksi väärällä tekniikalla maalatessaan hiertää paperin pinnan puhki ja into maalaamiseen voi nopeasti sammua. (Hakkola ym. 1991, 22, 47-48.) Aikuinen voi kysymyksillään vakuuttaa lapsen siitä, että hän on erityisen kiinnostunut lapsen piirustuksista sekä myös tätä kautta lapsesta itsestään. Jokaisella piirustuksella on oma tarkoitus sekä merkitys ja ne ansaitsevat aikuisen huomiota, kommentointia sekä kysymyksiä. (Salminen 2005, 60.)

6.5 Aineiston kerääminen

Aineisto kerättiin kahdessa hyvinkääläisessä päiväkodissa 1.9.-10.9.2014 välisenä aikana. Aineistonkeruun menetelmänä käytimme ryhmähaastattelua, jonka teemana oli päiväkotikiusaminen. Käytimme apuna myös osallistuvaa havainnointia sekä videointia. Kaiken kaikkiaan kyseisissä päiväkodeissa on yhteensä 132 päivähoitopaikkaa, joista ryhmähaastatteluja varten rajattiin pois kaikki alle 4-vuotiaat sekä lapset, jotka eivät oman kehitystasonsa vuoksi pystyneet osallistumaan ryhmähaastatteluihin. Tämän rajauksen jälkeen mahdollisia tutkimukseen osallistuvia lapsia oli yhteensä 75, joista 66 lasta sai huoltajaltaan luvan osallistua sekä ryhmähaastatteluun että sen videointiin. Ryhmähaastatteluihin osallistui lopulta 63 lasta, joista kaksi osallistui haastattelutilanteeseen kaksi kertaa. Yhteensä kuusi luvan saanutta lasta jäi

pois ryhmähaastatteluista, sillä he eivät olleet päiväkodissa ennalta sovittuna haastattelupäivänä.

Haastatteluihin osallistui yhteensä 63 lasta, joista 30 oli tyttöjä ja 33 poikia. Aineisto kerättiin 20 eri ryhmähaastattelusta, joihin osallistui kerrallaan 2-4 lasta. Ryhmähaastattelut toteutettiin päiväkotien ryhmätiloissa lähinnä aamupäivien aikana. Toisessa päiväkodissa hyödynsimme myös liikuntasalia ryhmähaastatteluiden toteutukseen. Pääasiassa lapset osallistuvat haastattelutilanteisiin ilman oman päiväkotiryhmän tuttua kasvattajaa, ainoastaan kahdessa ryhmähaastattelussa oli mukana erityisavustaja. Kaikki ryhmähaastattelut sekä niihin liittyvät toiminnot videoitiin. Videomateriaalia kertyi yhteensä 6 tuntia 48 minuuttia ja 4 sekuntia, ja yhteen ryhmähaastatteluun käytettiin keskimäärin 20 minuuttia.

Ennen ryhmähaastatteluiden aloittamista näytimme lapsille tietokoneelta Mannerheimin Lastensuojeluliiton tuottaman Muumi-videon. Kyseinen video kesti yhteensä 54 sekuntia. Muumi-videon tarkoituksena oli herätellä lasten ajatuksia sekä mielenkiinto aiheeseemme ja rohkaista heitä kertomaan omia näkemyksiä sekä kokemuksia päiväkotikiusaamisesta. Esikoululaisten kanssa video katsottiin yhden kerran, mutta pienempien kanssa kaksi kertaa. Pienemmillä oli toiveena katsoa "Emme kiusaa" -tietoisku kahteen kertaan, mitä olimme myös itse pohtineet ennen ryhmähaastatteluiden toteuttamista. Aloitimme ryhmähaastattelut Muumi-videon jälkeen kysymällä lapsilta "Mikä teidän mielestä on kiusaamista?". Ryhmähaastatteluja varten olimme koonneet haastattelurungon (Liite 3), jonka mukaan haastatteluiden oli tarkoitus edetä. Tutkimuksessa ei noudatettu haastattelurunkoa orjallisesti, vaan kysymysten asettelu sekä järjestys vaihtelivat luontevasti ryhmän ja lasten omien kertomusten mukaan. Osa haastattelukysymyksistä esitettiin lapsille useaan kertaan eri muodossa luotettavien vastausten saamiseksi.

Laitoimme ryhmähaastatteluiden ajaksi ryhmätilojen seinille viisi erilaista kuvaa, jotka liittyivät kiusaamiseen. Olimme itse valinneet kuvat Internetistä. Päätimme ripustaa kuvat seinille, sillä halusimme, että lapset innostuvat aiheestamme sekä jaksavat keskittyä ja kertoa omista kokemuksistaan sekä näkemyksistään. Emme kuitenkaan käyneet kuvia erikseen läpi, vaan niistä keskusteltiin silloin, jos lapsi itse otti kuvan puheeksi.

Kuva 1: Kiusaamiseen liittyvät kuvat ryhmätilojen seinillä

Käytimme ryhmähaastatteluissa myös luovia menetelmiä, esimerkiksi piirtämistä ja maalaamista. Lapset saivat piirtää haastatteluiden lopussa haluamansa kiusaamiseen liittyvän kuvan tai tilanteen. Osa lapsista kertoi ajatuksiaan kiusaamisesta myös piirtämisen lomassa. Piirustusten valmistuttua jokainen sai kertoa omin sanoin omasta piirustuksestaan. Piirtämisen jälkeen lapset tekivät Meidän ryhmässä ei kiusata -sopimuksen painamalla pullovärillä oman kädenjälkensä kartonkiin sen merkiksi, että ketään ei kiusata. Jokaiselle päiväkotiryhmälle tehtiin oma sopimus, ja ne laitettiin esille oman ryhmän seinälle.

Kuva 2: Meidän ryhmässä ei kiusata -sopimus

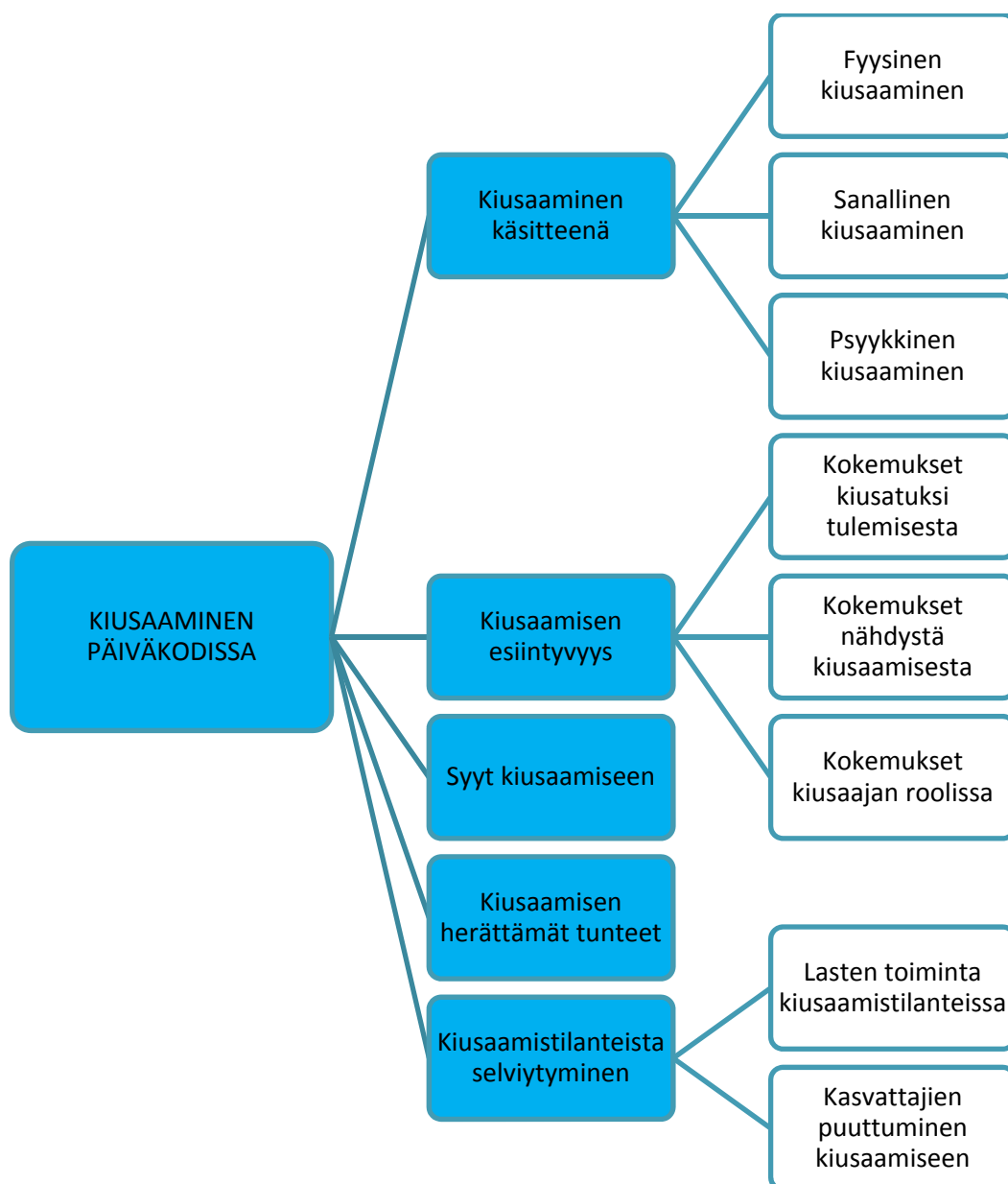
6.6 Aineiston analysointi

Analyytitapoja on monenlaisia, ja karkeasti ne voidaan jakaa kahteen tyyppiin: selittämiseen pyrkiviin lähestymistapoihin, jotka sisältävät päätelmiä ja tilastollisia analyyseja sekä ymmärtämiseen pyrkiviin lähestymistapoihin, jotka sisältävät kvalitatiivista analyysia ja päätelmiä. Tutkija valitsee analyysitavan, joka tuo parhaiten vastauksen ongelmaan tai tutkimustehtävään. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineisto on yleensä runsasta, mikä tekee analyysivaiheesta haastavan, mutta myös kiintoisan. Monesti tutkija ei edes pysty hyödyntämään kaikkea keräämäänsä aineistoa, joskaan kaiken analysointi ei ole tarpeellista. Laadullista aineistoa käsiteltäessä tavanomaisimmin käytetään analyysimenetelmänä teemoittelua, tyypittelyä, sisällönerittelyä, diskurssianalyysia tai keskusteluanalyysia. Myös tilastollisilla tekniikoilla voidaan käsitellä laadullista aineistoa. (Hirsjärvi ym. 2007, 219-220.)

Kvalitatiivisen tutkimusaineiston järjestely on suuritöistä. Useimmiten asiaan kuuluu, että kerätty aineisto litteroidaan eli kirjoitetaan puhtaaksi tekstiksi. Litterointi voidaan suorittaa kaikesta kerätystä aineistosta tai esimerkiksi teema-alueita hyväksikäyttäen. Päätelmiä ei siis yleensä tehdä suoraan nauhoista vaan ne ainakin osittain kirjoitetaan auki sekä pelkistetään. Kenttätutkimuksissa, jossa aineistoa kerätään vaiheittain, voidaan myös tehdä analyysia samanaikaisesti ja eri vaiheissa tutkimusprosessia. Kun aineisto on kerätty, tulisi analyysiin ryhtyä heti. Tällä tavoin aineisto on vielä helposti täydennettävissä ja selvennettävissä sekä jaksaa innostaa tutkijaa. (Hirsjärvi ym. 2007, 217-219.)

Tämän tutkimuksen laadullinen aineisto, joka saatiin sekä ryhmähaastatteluiden että videonin avulla, analysoitiin laadullisen sisällönanalyysin menetelmällä. Sisällönanalyysia voidaan käyttää kaikissa laadullisissa tutkimuksissa, yleensä analyysissa puhutaan joko induktiivisesta tai deduktiivisesta lähestymistavasta. Deduktiivinen sisällönanalyysi on teorialähtöistä sisällönanalyysia, jossa aineiston analyysi perustuu aiempaan viitekehukseen eli teoriaan. Tässä tutkimuksessa käytettiin induktiivista eli aineistolähtöistä sisällönanalyysia, joka yksinkertaistettuna on kolmevaiheinen prosessi, johon kuuluvat aineiston redusointi eli pelkistäminen, aineiston klusterointi eli ryhmittely sekä aineiston abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen. Aineiston pelkistäminen tarkoittaa sitä, että aineistosta karsitataan epäolennainen aineisto pois. Se voi olla tiedon tiivistämistä tai pilkkomista osiin. Pelkistämisen jälkeen aineisto ryhmitellään, jolloin aineistosta koodatut alkuperäisilmaukset käydään tarkasti läpi ja aineistosta etsitään käsitteiden samankaltaisuuksia sekä eroavaisuuksia. Tämän jälkeen suoritetaan pelkistettyjen ilmausten yhdistäminen ja alaluokkien muodostaminen. Alaluokkien perusteella käsitteille luodaan yläluokkia, joista muodostuu yksi kokoava käsite. (Tuomi & Sarajarvi 2009, 107-109, 112-113.)

Opinnäytetyön aineiston analyysin ensimmäinen sekä suuritöinen vaihe oli aineiston muuttaminen videomateriaalista kirjalliseen muotoon eli sen litteroiminen erilliseen tiedostoon tekstiksi. Jokainen haastatteluvideo litteroitiin yksitellen. Koko materiaalia ei kuitenkaan litteroitu sanatarkasti, vaan aineistosta jätettiin huomioimatta asiat, jotka eivät vastanneet opinnäytetyön aiheeseen tai tutkimuskysymyksiin. Litteroinnin sekä aineistoon perehtymisen jälkeen tekstistä etsittiin alkuperäisilmauksia eli lasten suoria lainauksia teemoihin kuuluviksi. Teemat valittiin kysymysten sekä haastattelurungon mukaan, sillä myös lasten vastaukset jakaantuivat selkeästi näihin teemoihin. Litteroidusta tekstistä etsittiin samankaltaisia ilmauksia, joiden mukaan ne ryhmiteltiin sekä muodostettiin alaluokkia jokaiseen teemaan. Kun alaluokat olivat muodostettu, aineisto abstrahointiin eli alaluokkien pohjalta muodostettiin kokoavat yläluokat. Yläluokkia oli yhteensä viisi: kiusaaminen käsitteenä, kiusaamisen esiintyvyys, syyt kiusaamiseen, kiusaamisen herättämät tunteet sekä kiusaamistilanteista selviytyminen. Nämä ala- ja yläluokat muodostivat yhteisen kokoavan käsitteen eli pääluokan, joka oli kiusaaminen päiväkodissa. Analyysia työstettiin useaan eri otteeseen opinnäytetyöprosessin vaiheissa. Analyysia ohjasivat tutkimuskysymykset, joihin halusimme saada vastaukset.

Kuvio 1: Aineiston luokittelua

Laadullisessakin tutkimuksessa taulukoilla sekä määrällisellä analyysillä voidaan havainnollistaa tutkittua ilmiötä. Sisällönanalyysia voidaan siis jatkaa luokittelun ja kategorioiden muodostamisen jälkeen kvantifioimalla aineistoa. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että lasketaan kuinka moni tutkittava ilmaisee saman asian. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 120.) Jatkoimme analyysia kvantifioimalla saatua aineistoa. Tuotimme sanallisesti kuvatusta aineistosta myös määrällisiä tuloksia. Kvantifioinnin avulla saatuja määrällisiä tutkimustuloksia on esitetty sekä tilastollisesti että graafisesti.

Tulosten analysoinnin jälkeen tutkimustuloksia tulisi selittää ja tulkita. Tutkijan tulee pohtia saamiaan tuloksia sekä tehdä niistä omia johtopäätöksiä. Tutkija pyrkii laatimaan analyysin tuloksista synteesejä, joilla kootaan yhteen pääseikat ja vastaukset asetettuihin tutkimusongelmiin. Lisäksi tutkijan tulisi pohtia saatujen tulosten merkitystä tutkimusalueella ja sitä laajemmin. (Hirsjärvi ym. 2007, 224-225.)

7 Tutkimustulokset

Tutkimus toteutettiin kahdessa hyvinkääläisessä päiväkodissa 4-6-vuotiaille lapsille. Ryhmähaastatteluihin osallistui yhteensä 63 lasta, joista 30 oli tyttöjä ja 33 poikia. Tutkimuksessa selvitettiin päiväkotikiusaamista lasten näkökulmasta. Pääteemoina olivat kiusaaminen käsitteenä, päiväkotikiusaamisen esiintyvyys, kiusaamisen herättämät tunteet sekä kasvattajien puuttuminen päiväkotikiusaamiseen. Ryhmähaastatteluiden lopuksi lapset saivat piirtää jonkin kiusaamiseen liittyvän kuvan tai tilanteen. Piirustusten valmistuttua jokainen sai kertoa omasta piirustuksestaan omin sanoin. Jokainen ryhmähaastatteluihin osallistuneista lapsista innostui piirtämisestä ja osallistui siihen mielellään. Tuloksissa on esitetty lasten suoria lainauksia ryhmähaastatteluista sekä muutama kiusaamiseen liittyvä piirustus, jotta tutkimuksen luotettavuus sekä tutkimustulokset vahvistuisivat. Yksityisyyden suojaamiseksi tutkimukseen osallistuneiden lasten nimet on muutettu peitenimiin. Ryhmähaastatteluista saatuja tutkimustuloksia on havainnollistettu taulukon sekä pylvädiagrammien sekä avulla.

7.1 Kiusaaminen käsitteenä

Mannerheimin Lastensuojeluliiton ”Emme kiusaa”- tietoisuuskampanian jälkeen pyysimme lapsia kertomaan ajatuksiaan siitä, mikä heidän mielestään on kiusaamista. Suurin osa lapsista osasi vastata kysymykseen välittömästi. Muutamaa lasta oman mielipiteen kertominen hieman jännitti, mutta hetken mietinnän jälkeen myös he uskaltautuivat kertomaan omia ajatuksiaan. Lähes jokainen lapsista kuvaili kiusaamista konkreettisesti. Ryhmähaastatteluista nousi esiin monia erilaisia kiusaamisen muotoja, jotka jaottelimme fyysiseen, sanalliseen sekä psyykkiseen kiusaamiseen. Yleisimpiä vastauksia olivat lyöminen, potkiminen, nimittely sekä leikistä poissulkeminen.

FYYSINEN KIUSAAMINEN	SANALLINEN KIUSAAMINEN	PSYKKINEN KIUSAAMINEN
Hiekan ja lumen heittäminen	Haukkuminen	Ei kutsu syntymäpäiville
Hiusten repiminen	Huijaaminen	Ilveily
Jahtaaminen	Härnäminen	Kielen näyttäminen
Nipistäminen	Lällättäminen	Leikistä poissulkeminen

Kaataminen	Määräily	Osoittaminen
Kutittaminen vasten toisen tahtoa	Nimittely	Sanoo, että ei ole toisen kaveri
Leikin pilaaminen tai rikkominen	Pelottelu	Ärsyttäminen
Lyöminen	Toiselle nauraminen	
Läpsiminen		
Potkiminen		
Pureminen		
Satuttaminen		
Säikäyttäminen		
Tavaroiden heittäminen		
Toisen lelun tai tavaran "varastaminen"		
Töniminen		
Suukottaminen		

Taulukko 1: Lasten ajatuksia kiusaamisesta

- Haastattelija: "Mikä on teidän mielestä kiusaamista?"
 Joni: "Toinen niinku menee toista hännäämään ja toinen ei pidä siitä. Sellanen vaikka, että tulee siihen lyömään tai potkimaan. Tai satuttaa."
 Laura: "Lällättää vaikka toisille."
- Haastattelija: "Mikä on teidän mielestä kiusaamista?"
 Matti: "Hännää vaik toisia silleen, et nauraa, et sä oot surkee tossa."
 Veikko: "Mutta, että ei saa tönii. Ettei saa myöskään läpsä. Eikä saa nauraa toiselle. Eikä saa sanoa, et en oo sun kaveri. "
- Haastattelija: "Mitä kiusaamiseen liittyvää sinä olet piirtänyt?"
 Esko: "Ainakin mä piirrän Anssin ja mut mitkä aina tappelee. Mä en muistanu et mun piti piirtää sille tuhma naama. Tää oli se et se oli tuhma. Ja näin se Anssi tönä meitä. Se oli tosi tuhma se Anssi, et se joutu aina jäähyille, siks se meni eskariin. Tässä Riku, ni tää Riku meitä tönä. Ku me oltiin kerran pihalla. Ku Riku leikki ton

Tommin kaa. Ne vaan leikki kahestaan, vaikka pitäis leikkii kaikkien kaa. Muttei ne halunnu leikkii kaikkien kaa. Ni sit kun se ei halunnu leikkii mun kaa ni se läpsi mun poskii. Niin se oli kiusaamista. Elikkä tässä se Riku nyt läpsii. No tää Anssi se tönä tätä Rikua, Eskoa ja Tommia. Ja se sano meille, et mä en oo teijän kaveri enää koskaan.”

Kuva 3: Piirustus Esko 4v.

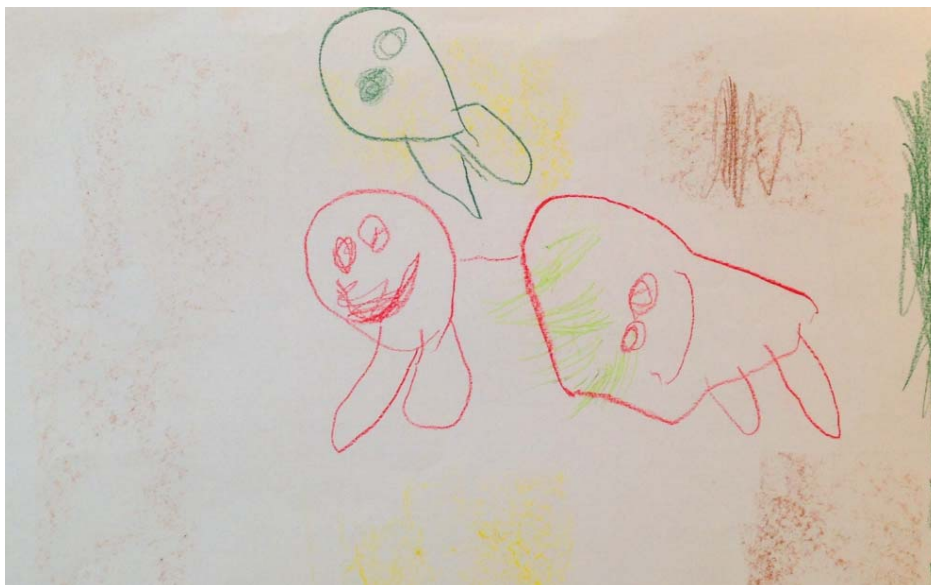
Haastattelija: ”Mikä on sinun mielestä kiusaamista?”

Emma: ”Se on kiusaamista, että toiset jättää leikistä pois. Että sanotaan, että mä en leiki sun kaa. Tai jos toista harmittaa ja toinen nauraa sille, niin sekin on kiusaamista.”

Moona: ”Jos kukaan ei leiki sen kaa tai pyydä synttäreille niin sekin on kiusaamista.”

Haastattelija: ”Mitä kiusaamiseen liittyvää sinä olet piirtänyt?”

Anni: ”Jättää toisen kaverin yksin.”

Kuva 4: Piirustus Anni 6v.

7.2 Kiusaamisen esiintyvyys päiväkodissa

7.2.1 Lasten kokemukset kiusatuksi tulemisesta

Tutkimuksessa selvitimme lasten kokemuksia ja näkemyksiä kiusaamisesta kiusatun, kiusaajan sekä sivusta seuraajan roolissa. Tuloksia on havainnollistettu pylväsdiagrammien avulla. Ryhmähaastatteluihin osallistuneista lapsista 40 eli 63 % koki joskus tulleen kiusatuksi päiväkodissa. Haastatelluista lapsista 21 eli 33 % kertoi, että heitä ei ole koskaan kiusattu päiväkodissa. Vain kaksi lasta ei osannut vastata kysymykseen. Lapset kertoivat avoimesti siitä, kuka heitä on kiusannut, vaikka kiusaaja saattoikin olla samassa ryhmähaastattelussa. Kiusaajaksi nimettiin usein samasta päiväkotiryhmästä oleva lapsi, yleisimmin poika. Ryhmähaastatteluihin osallistuneet kertoivat, että kiusaaja saattaa olla myös jostain toisesta päiväkotiryhmästä, jolloin kiusaamistilanteet ovat tapahtuneet useimmiten ulkona. Huomattavaa oli, että monissa lasten vastauksissa toistuivat samat henkilöt kiusaajana.

Haastattelija: "Onko teitä kiusattu täällä päiväkodissa?"

Janne: "Joo. Mua on potkittu, lyöty ja tyhmitelty."

Kimmo: "On joo. Ja mäki oon kiusannu joskus."

Haastattelija: "Miten sua on kiusattu?"

Kimmo: "Henrik ulkona piteli mua siinä mistä otetaan niitä leluja. Siinä se piteli mua."

Haastattelija: "Onko teitä kiusattu täällä päiväkodissa?"

- Annika: "On mua ainakin tuhat kertaa."
- Haastattelija: "Millä tavalla sua on kiusattu?"
- Annika: "Sillee, että mua on jahdattu vaik mä oon sanonu niille, et mä en tahdo et ne jahtaa. Silti ne ei kuuntele."
- Eetu: "Ja muaki. Olin pihalla leikkimässä niin toi Otto niinku tönäs mua ja sit mä kaaduin."
- Haastattelija: "Onko teitä kiusattu täällä päiväkodissa?"
- Anna: "On, no ainakin toi Julia. Julia on ainakin kiusannu mua niin paljon, et mua sattui ja se tönä ja läpsi ja sit mulle nauro"
- Samuli: "Mua on kiusannu Anssi. Nyt kun se ei enää opettele oleee kiltti niin se meni eskariin."
- Haastattelija: "Mitä se on tehnyt?"
- Samuli: "Kaikkeee, se on ihan tyhmä. Se on aina töniny mua."
- Haastattelija: "Mitä kiusaamiseen liittyvää sinä olet piirtänyt?"
- Joanna: "Että toi kiusas sitä. Niin, että se löis sitä."

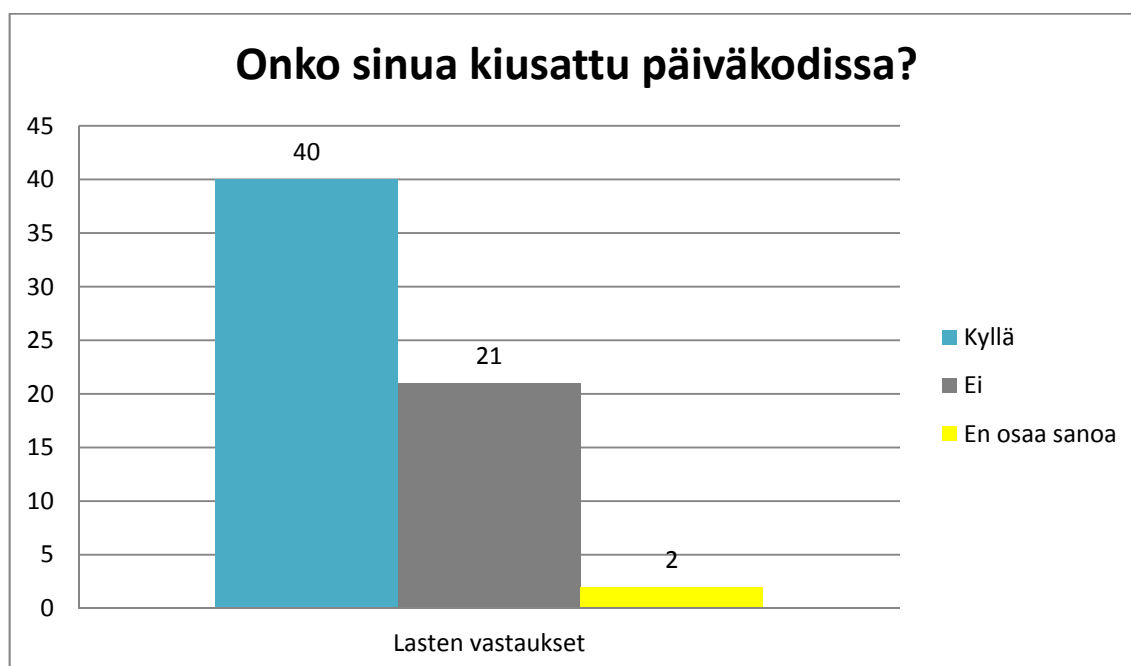
Kuva 5: Piirustus Joanna 4v.

- Haastattelija: "Onko teitä kiusattu täällä päiväkodissa?"
- Ellen: "(Nyökyttää) Jenna sano ettei se mun kaveri oo."

Petteri: "No, kerran Toivo heitti mun niskaan hiekkaa."
 Haastattelija: "Se ei ollut varmaan kivaa?"
 Petteri: "No ei niin, koko puku täynnä hiekkaa."

Lisäksi lapset kertoivat, että kiusaamista voi tapahtua myös päiväkodin ulkopuolella. Silloin kiusaajana on usein toiminut oma kaveri, sisarus tai vanhemmat. Useat lapset nimesivät juuri oman siskon tai veljen kiusaajaksi.

Haastattelija: "Onko teitä kiusattu täällä päiväkodissa?"
 Vilma: "Kaapo on mua kiusannut, lyönyt ja purrut. Kaapo on mun pikkuveli."
 Konsta: "Joo, mua on kiusattu myös kotonaki."
 Haastattelija: "Kuka sua on kotona kiusannut?"
 Konsta: "No äiti ja isä ja mun kaverit. Talvella mua on heitetty lunta naamaan ja sitte laitettu sitä niskaan. Äiti ja isä on tehny mulle pahaa sillälaililla, että ne huutaa ja sanoo rumasti."

Kuvio 2: Lasten kokemukset kiusatuksi tulemisesta

7.2.2 Lasten kokemukset nähdystä kiusaamisesta

Haastattelimme lapsia myös siitä, ovatko he nähneet jotain toista lasta kiusattavan päiväkodissa. Tulokset osoittavat, että 63 % lapsista oli nähnyt jotain toista lasta kiusattavan. Ryh-

mahaastatteluihin osallistuneista 24 % ei ollut nähnyt päiväkotikiusaamista ja 13 % ei osannut vastata kysymykseen.

Haastattelija: "Oletteko nähneet, että jotain toista on kiusattu päiväkodissa?"

Niko: "Jesper on kiusannut Jussia."

Haastattelija: "Miten?"

Niko: "Tiputtanu ja hakannut ja potkinut." (Näyttää samalla käsillä ja jaloilla)

Kristian: "Joo. Ne paini. Sitten sille toiseen sattu ja se meni kertoo aikuiselle. Sil oli tässä iso haava."

Antti: "Joo, Jesper on heittäny hiekkaa mun silmiin ja sitten se on näyttäny kieltä se Jesper ja tukistanu."

Haastattelija: "Oletteko nähneet, että jotain toista on kiusattu päiväkodissa?"

Seppo: "Joo, yhtä pikku poikaa, sitä lyötiin harjalla. Se vei sen arestiin ketä löi sitä."

Sara: "Mä oon nähny ainakin sen, ettei toista otettu leikkiin."

Akseli: "Mä oon. Kun mä olin yhen kaverin kaa sen kaveri tuli ja se otti hiekkalaatikolta yhen lapion ja heitti sitä sen naamaan."

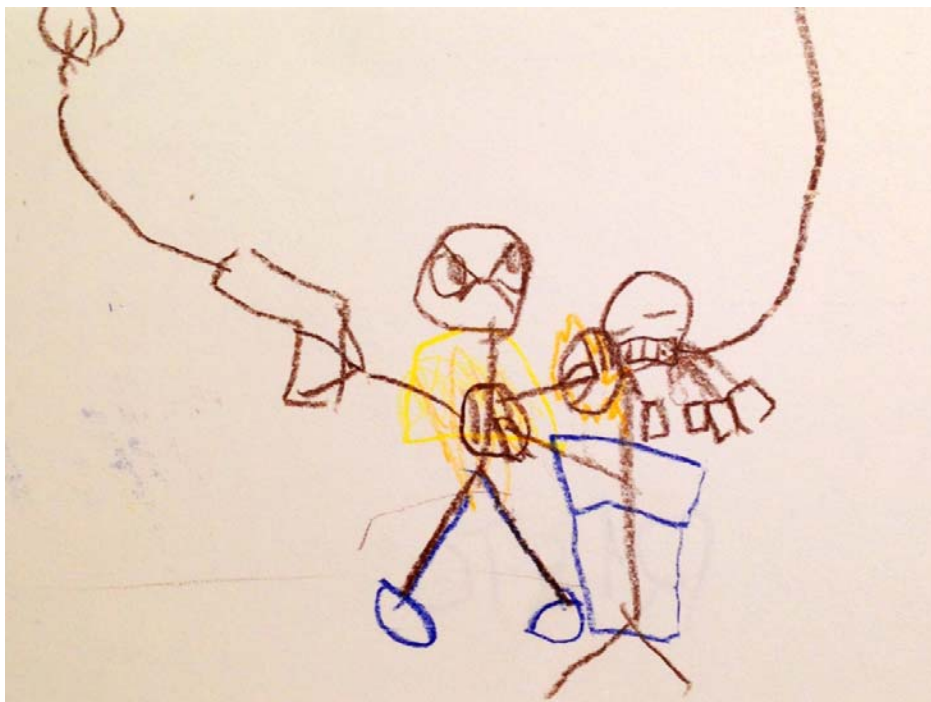

Kuvio 3: Lasten kokemukset nähdystä kiusaamisesta

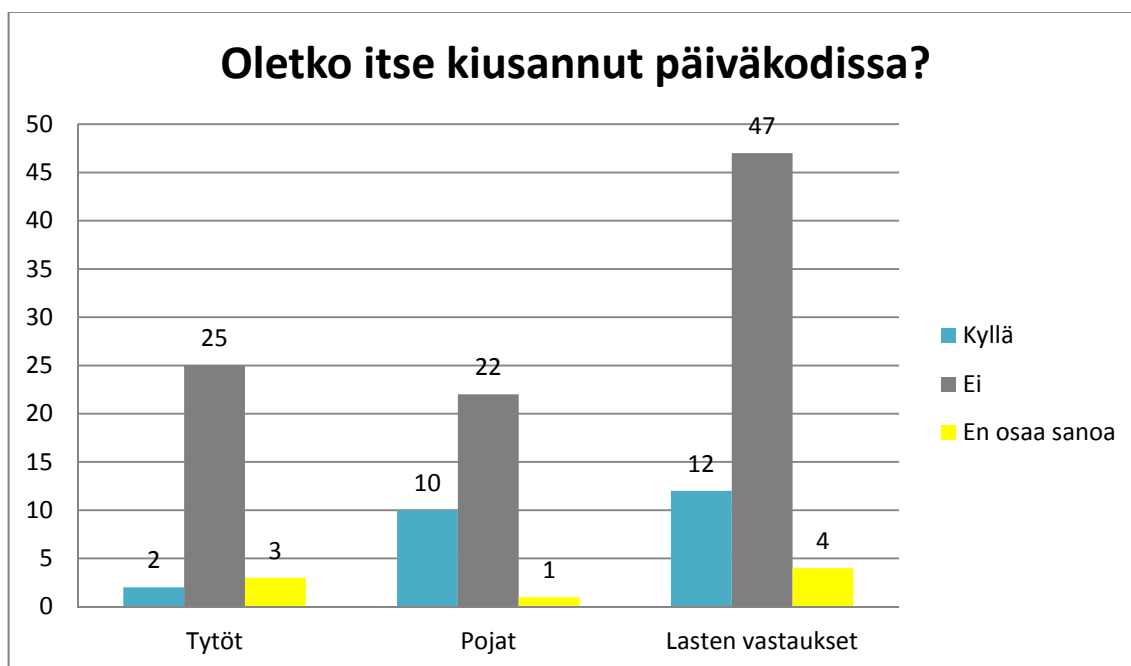
7.2.3 Lasten kokemukset kiusaajan roolissa

Haastattelimme lapsia siitä, ovatko he itse kiusanneet jotain toista lasta päiväkodissa. Ainoastaan 12 lasta eli 19 % myönsi kiusanneensa jotain toista lasta päiväkodissa. Ryhmähaastatteluihin osallistuvista lapsista 47 eli 75 % kertoi, että ei ole koskaan kiusannut ketään toista lasta päiväkodissa. Haastateltavista 4 lasta eli 6 % ei osannut vastata kysymykseen. Kyseinen kysymys aiheutti huomattavan sukupuolten välisen eron tutkimustuloksissa. Pojat myönsivät kiusanneensa jotain toista lasta tyttöjä useammin. Ainoastaan kaksi tyttöä kertoi kiusanneensa päiväkodissa.

- Haastattelija: "Oletteko itse kiusanneet muita päiväkodissa?"
- Elena: "Mä en ainakaan oo."
- Oliver: "Välillä mä oon kiusannu vahingossa."
- Oiva: "Vahingossa varmaan voi vähän kiusata. Mäkin oon kiusannu vahingossa. Parasta on, kun pyytää anteeks."
-
- Haastattelija: "Oletteko kiusanneet toisia lapsia täällä päiväkodissa?"
- Kalle: "En."
- Riikka: "Oot. Oot kiusannu ainakin Miisaa. Oot kiusannu myös mua. Ja oot kiusannu myös Metteä."
- Ville: "Mä olen aikas paljon kiusannu."
- Haastattelija: "Miten sä olet kiusannut?"
- Ville: "Joonakselle oon tehny, mä mä löin sitä." (Näyttää samalla käsillään miten on lyönyt)
-
- Haastattelija: "Oletteko kiusanneet muita?"
- Severi: "Joo. Ainakin mä näytin keskisormee Niilolle takas. Niin voi joskus käydä."
- Joel: "Mä oon kiusannu Iikkaa. Niinku tulin näin tekee siihen." (Heiluttelee käsiään)
- Aleksi: "Nii ja Severi on paiskannu mulle lippiksen näin päähän."
- Severi: "Ja sinä oot paiskonu minun lippistä."
- Aleksi: "Ja mä oon paiskannu Severin lippistä."
-
- Haastattelija: "Mitä kiusaamiseen liittyyvää sinä olet piirtänyt?"
- Anssi: "Arvaa mitä sille käy, kun se löi, niin silt lähti yks hammas. Arvaa mitä, toi lyö tota mahaan."

Kuva 6: Piirustus Anssi 6v.

Kuvio 4: Lasten kokemukset kiusaajan roolissa

7.3 Syyt kiusaamiseen

Lasten ryhmähaastatteluiden avulla selvitimme tavallisimpia syitä päiväkotikiusaamiseen. Saimme kysymykseen ainoastaan muutamia vastauksia, sillä suurin osa haastateltavista ei osannut nimetä syitä kiusaamiselle. Kysymykseen vastanneet kuitenkin kertoivat milloin kiusaamista saattaa tapahtua. Lapset mainitsivat tavallisemmin kiusaamisen syyksi sen, että joku toinen on ensin kiusannut. Muita yleisimpiä syitä olivat leikistä poissulkeminen, toisen erilaisuus, kokoero tai se, että lapset eivät vain pidä toisistaan.

- Haastattelija: "Oletteko itse kiusanneet toisia?"
 Mikael: "Joo-o. Yhtä oranssiliivistä se oli se miniäijä."
 Haastattelija: "Oliko teillä joku syy?"
 Eemeli: "Joo. Me nähtiin se joskus Elmerin kaa ulkona, niin silloin me nähtiin se, niin me alettiin sitä kiusaa."
 Haastattelija: "Miksi? Oliko se jotenkin erilainen?"
 Elmeri: "Oli. Sillä oli oranssi liivi ja sillä oli mun näkönen pää. Se oli minimies."
 Joonatan: "Se oli pieni, se oli tän kokonen. Me ollaan viis, se oli varmaan kolme." (Näyttää käsillä)
 Haastattelija: "Miten te kiusasitte sitä pienempää ulkona?"
 Eemeli: "Me seurattiin sitä."
 Joonatan: "Nii ja ajettiin rekoilla päin."
 Haastattelija: "Miksi päiväkodissa kiusataan?"
 Aada: "Nokun, koska ne on kiusannu meitä, vai mitä?"
 Pekka: "Jos toinen kiusaa toista. Ne ei oikein pidä toisistaan ja alkaa tappelu."
 Viljo: "Pari kertaa me ollaan kiusattu niitä, jotka on kiusannut meitä."

7.4 Kiusaamisen herättämät tunteet

Ryhmähaastatteluissa kyselimme lapsilta kiusaamisen herättämistä tunteista. Lähes jokainen haastateltavista lapsista osasi kertoa, miltä kiusaaminen heidän mielestään tuntui. Lapset osasivat helposti vastata kysymykseen, mutta suurimmaksi osaksi lyhyillä yhdensanan lauseilla. Ryhmähaastatteluihin osallistuneista lapsista kiusaaminen tuntui yleisimmin pahalta, inhottavalta, kurjalta, tyhmältä sekä tylsältä.

- Haastattelija: "Miltä se kiusaaminen teistä tuntuu?"

Karoliina: "No pahalta. Eikä me tykätä siitä. Ja meit sattuu niin paljon, kun meit läpsitään, tönitään ja nauretaan."

Juuso: "Musta kurjalta."

Alisa: "Ei oo koskaan kivaa."

Haastattelija: "Miltä kiusaaminen tuntuu?"

Inka: "Ärsyttävältä. Ja tulee paha mieli."

Elsa: "Jos joku on töniny mua asfalttiin, niin musta tuntuu tosi pahalta."

Haastattelija: "Miltä kiusaaminen tuntuu?"

Tiina: "Inhottavalta."

Oskari: "Kivalta."

Tuuli: "Ei oo kivaa (Pyörittää samalla päätään)."

Sami: "Mut me ei pystytä tehdä samaa. Mut me pystytään suojautuu nelivuotiailta, koska me ollaan viisvuotiaita"

Oskari: "Me pystytään piiloutuu."

Sami: "Joo. Pystytään juosta kovemmin."

7.5 Kiusaamistilanteista selviytyminen

7.5.1 Lasten toiminta kiusaamistilanteissa

Ryhmähaastatteluissa selvitimme myös sitä, mitä lapset tekevät tai mitä heidän tulisi tehdä, jos he näkevät kiusaamista päiväkotiympäristössä. Jokaisessa ryhmähaastattelussa haastattelutavat kertoivat, että kiusaamisesta tulisi kertoa välittömästi kasvattajalle. Muutamat lapsista puuttuisi itse kiusaamistilanteeseen ja osa haastateltavista ei puuttuisi kiusaamiseen mitenkään, vaan antaisi sen jatkuu samanlaisena.

Haastattelija: "Mitä pitää tehdä jos joku kiusaa?"

Eevent: "Pitää mennä kertoo aina aikuisille."

Alma: "Ei kannata välittää. Ei kannata kuunnella"

Elias: "Pitää valittaa kiusaamisesta."

Haastattelija: "Mitä pitäisi tehdä, jos jotain lasta kiusataan?"

Tiia: "Käännetään selät pois päin."

Nella: "No tietysti mennään kertoo aikuiselle."

Mikko: "Ja sit voi mennä sanoo, että toi ei oo varmaan toisesta kivaa."

Patrik: "Potkasta naamaan."

- Nella: "Ei saa potkasta."
- Haastattelija: "Mitä olette tehneet, kun joku on kiusannut?"
- Jere: "Sitten, kun Anssi kiusas mua niin menin vain pois häneltä. Ja sitten menin sanoo aikuiselle. Niin sitten hän ei enää kiusannut minua."
- Heikki: "Tai sit, jos meit kiusataan niin mennään kertoo. Tai sit me mennään keskeyttää se. Tai sit jos joku jahtaa meitä, niin me lähdetään pakoon tai mennää kertoo aikuiselle. "
- Samuel: "Tai sit joku muu käy kertoo meistä, jos me jahdataan."
- Haastattelija: "Mitä te tekisitte, jos näette, että toista kiusataan?"
- Toni: "No sitten, meen kattoo ettei kukaan muu mee kiusaa sitä."
- Nuutti: "Mä ainaki autan. Sillä tavalla et mä katkasan sen riidan ja sitten niinku ne pyytää anteeks. Mä autan niin et mä sanon riita seis."
- Elisa: "Täytyy pyytää anteeks ja samalla hali."

7.5.2 Kasvattajien puuttuminen kiusaamiseen

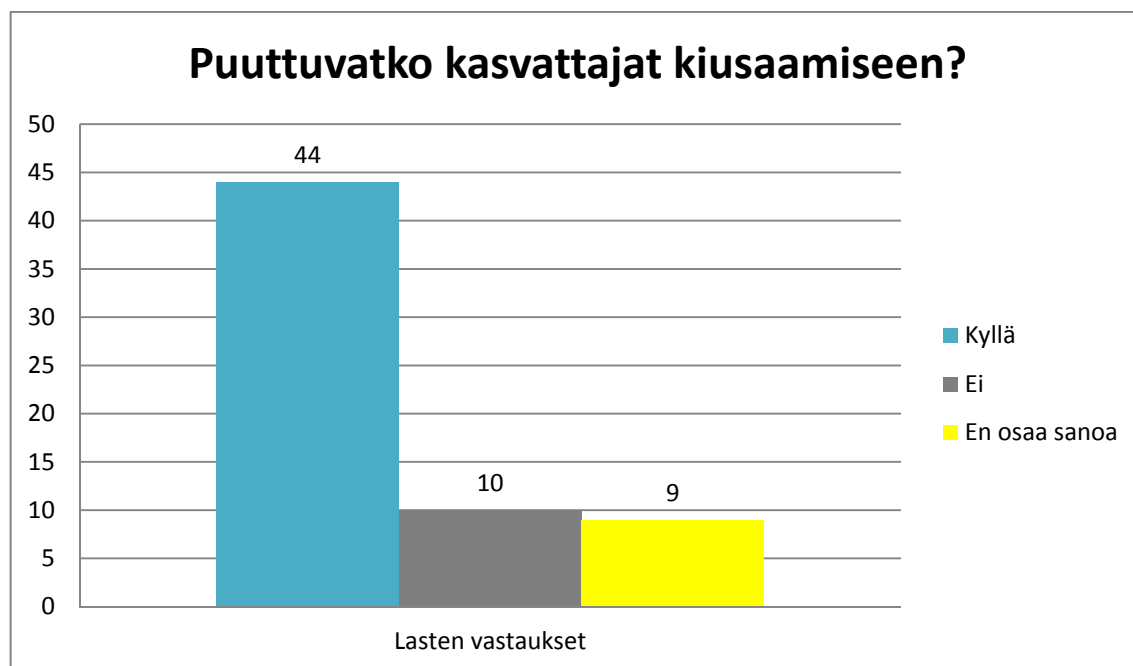
Ryhmähaasteluissa selvitimme lasten kokemuksia myös siitä, ovatko kasvattajat puuttuneet kiusaamistilanteisiin päiväkodissa ja miten. Lapsista 44 eli 70 % kertoi kasvattajien puuttuvan päiväkodissa kiusaamistilanteisiin. Haastateltavista 10 eli 16 % oli sitä mieltä, että kasvattajat eivät puutu lainkaan kiusaamistilanteisiin. Lapsista 9 eli 14 % ei osannut vastata kysymykseen.

Lapset kertoivat, että kasvattajat puuttuvat kiusaamistilanteisiin tavallisimmin tulemalla välittömästi paikalle sekä selvittämällä kyseisen tilanteen. Haastateltavien vastausten mukaan päiväkodissa yleisenä käytäntönä on kiusaajan laittaminen jäähypenkille miettimään. Osa ryhmähaastatteluihin osallistuneista lapsista kertoi kasvattajien komentavan kiusaajaa tai uhkaavan jäähyllä. Lapset olivat sitä mieltä, että kiusaajan tulisi rauhoittua kiusaamistilanteen jälkeen sekä pyytää kiusatulta lapselta aina anteeksi. Haastateltavien mukaan anteeksi-pyyntö tulisi aina päättyä halaukseen sovinnon merkiksi.

- Haastattelija: "Mitä te teette, jos jotain kiusataan?"
- Luukas: "Menin kertoo aikuiselle Anssista. Se sano, että ei saa tönii."
- Haastattelija: "Joutuko se tekemään jotain?"
- Luukas: "Joo-o, pyytää anteeks. Paitsi se ei pyytäny nätisti ja ei halannu eikä sanonu et en oo enää tuhma."
- Paula: "Mennään kertoo aikuiselle. Heti mennään. Ainakin se tulee ja sanoo, ettei saa heittää mitään. Ja sit se ottaa sen jäähylle. Mut

jos joku lupaa, ettei se koskaan kiusaa niin sit pääsee pois jäähyttä.”

- Mira: ”Onneks kun opet on olemassa niin ne selvittää asiat, jos joku sattuu.”
- Haastattelija: ”Puuttuuko aikuiset kiusaamiseen?”
- Henna: ”Ei aina.”
- Viola: ”Ei ihan aina, mutta joskus.”
- Haastattelija: ”Miten aikuiset puuttuu kiusaamiseen?”
- Erika: ”Ne tulee kattomaan mitä on tapahtunut ja ne selvittää sen.”
- Henna: ”Laittaa jäähyllä tai ei saa mennä ikinä ulos tai ei saa ottaa kirjaa.”
- Haastattelija: ”Mitä aikuinen on tehnyt?”
- Joakim: ”Se on pistäny jäähyllä rauhoittuu. Mitä pahemmin tekee niin sitä pidempi jäähy.”
- Roni: ”Ne niinku pikkasen komentelee meitä ja nii.”
- Ossi: ”Aikuinen sano, että kohta pääsette penkkijäähyllä yläpihalla.”
- Haastattelija: ”Huomaako aikuiset kiusaamisen?”
- Matias: ”Välil huomaa välil ei.”
- Haastattelija: ”Mitä aikuinen tekee, jos joku kiusaa.”
- Johannes: ”Ei oikein mitään.”
- Einari: ”Ne tulee juttelee ja kattoo, et kaikki on hyvin.”
- Jonni: ”Sanoo, että ei saa kiusata. Sitten laitetaan arestiin tai jäähypenkille.”

Kuvio 5: Lasten kokemukset kasvattajien puuttumisesta kiusaamistilanteisiin

Kyseisten päiväkotien kasvattajat ovat käyneet MiniVerso-vertaissovittelukoulutuksen, minkä vuoksi heillä tulisi olla tietynlaiset valmiudet päiväkotikiusaamisen ehkäisyyn sekä varhaiseen puuttumiseen. Päiväkodin johtaja oli kuitenkin sitä mieltä, että MiniVerso ei toimi kyseisissä päiväkodeissa toivotulla tavalla. Myös tutkimustulokset osoittavat, että sovittelukeskustelut eivät ole tavallisia kiusaamistilanteissa. Suurin osa haastateltavista kertoi, että kasvattajat selvittävät kiusaamistilanteet, jonka jälkeen he laittavat kiusaajan jäähypenkille miettimään.

MiniVerson sovittelukeskustelun tarkoituksena on riidan osapuolena olleiden lasten aito kohtaaminen, jossa heillä on mahdollisuus kertoa omia näkemyksiään tapahtuneesta, kuvata tunteuksiaan sekä pohtia erilaisia ratkaisuja. Sovittelun periaatteet perustuvat aina vapaaehtoisuuteen, puolueettomuuteen, vaitioloon sekä työskentelyyn ilman rangaistuksia. Kun kyseistä kaavaa noudatetaan, kasvattaja sekä ristiriidan osapuolet etenevät loppujen lopuksi sopimukseen, jonka toteutumista tarkkaillaan. MiniVerson avulla on mahdollista kehittää lasten vuorovaikutustaitoja, toisen huomioimista, oman puheenvuoron odottamista sekä tunteiden tunnistamista ja nimeämistä. Sovittelun avulla opetellaan pois syytelystä sekä syyllisten etsimisestä. Lisäksi lapsille annetaan tilaa omaan ajatteluun ja puheen tuottamiseen. (MiniVerso 2014.)

8 Luotettavuus ja eettisyys

Tutkimusetiikka on mahdollista määritellä tutkijoiden ammattietiikaksi, johon lukeutuvat eettiset periaatteet, normit, arvot sekä hyveet, joita tutkijan tulisi omaa ammattia harjoittaes-

saan noudattaa. Tutkimustyöhön liittyvät moraaliset kysymykset voivat myös olla yleisesti eettisiä, mutta ensisijaisesti ne koskevat sitä, mikä tutkijan ammatissa on eettisesti hyväksyttävää sekä suositeltavaa. Tällöin tutkimusetiikka ohjaa tutkijoiden ammattikuntaa sekä kertoo samanaikaisesti muille ihmisille tutkijoiden arvoista sekä velvoitteista. Tutkimusetiikan normit on mahdollista jakaa ammattietiikan näkökulmasta kolmeen pääryhmään: totuuden etsimistä sekä tiedon luotettavuutta ilmentäviin normeihin, tutkittavien ihmisarvoa ilmentäviin normeihin ja tutkijoiden keskinäisiä suhteita ilmentäviin normeihin. (Kuula 2006, 23-24.)

Totuuden etsimistä sekä tiedon luotettavuutta ilmentävät normit ohjaavat tutkijoita tieteellisen tutkimuksen menetelmien noudattamiseen sekä luotettavien tulosten esittämiseen. Tiedon luotettavuuteen sekä tarkistettavuuteen liittyy merkittävästi tutkimusaineistojen keruu, käsittely sekä asianmukainen arkistointi. Tutkittavien ihmisarvoa ilmentävät normit painottavat tutkittavien itsemääräämisoikeuden kunnioittamista sekä tutkimuksesta johtuvan vahingon välttämistä. Normit ovat erityisen tärkeitä silloin, kun ihmisiltä tai ihmisistä kerätään tietoja tutkimuksiin. Tutkijoiden keskinäisiä suhteita ilmentävien normien avulla on mahdollista vahvistaa tieteen yhteisöllisyyttä. (Kuula 2006, 24.)

Tutkimuksessa oli tärkeää, että juuri lasten kokemukset sekä näkemykset päiväkotikiusaamisesta tulevat esiin. Tämän takia oli erityisen tärkeää miettiä, millä tavalla haastattelut toteutettaisiin. Tutkimuksen luotettavuuteen ja eettisyyteen vaikuttaa kattava aineisto, sillä tutkimukseen osallistui yhteensä 63 lasta. Haastattelut päätettiin toteuttaa 2-4 lapsen ryhmissä, jotka muodostettiin omasta päiväkotiryhmästä. Tämä vaikutti tutkimuksen luotettavuuteen positiivisesti, sillä lapset olivat toisilleen jo entuudestaan tuttuja.

Tutkimuksen luotettavuuteen pyrittiin vaikuttamaan myös sillä, että ryhmähaastattelut toteutettiin suurimmaksi osaksi päiväkotiryhmien omissa tiloissa, lapsille tutuissa ympäristöissä. Mielestämme tällä tavoin saatiin lievennettyä lasten jännitystä. Ryhmän tuella oli suuri positiivinen vaikutus lasten rohkeuteen kertoa omista kokemuksista sekä näkemyksistä. Ryhmähaastatteluissa käytettiin apuna haastattelurunkoa ja kysymykset esitettiin selkeästi. Jos kysymyksen ymmärtäminen tuotti lapsille hankaluuksia, kysymys esitettiin uudestaan eri tavalla. Kysyimme haastateltavilta tavallisimpia syitä päiväkotikiusaamiseen. Kysymys osoittautui hieman hankalaksi, jonka takia päätimme esittää kysymyksen miltei ainoastaan esikouluikäisille lapsille. Tällä saattoi olla vaikutusta luotettavuuteen sekä tutkimustuloksiin. Lapsilla oli myös mahdollisuus kieltäytyä ryhmähaastattelusta tai keskeyttää siihen osallistuminen.

Kaikessa tutkimustoiminnassa pyritään välttämään virheitä sekä arvioidaan tehdyn tutkimuksen luotettavuutta. Laadullisen tutkimuksen luotettavuudessa nousevat esiin muun muassa objektiivinen tieto sekä totuudenmukaisuus. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 131.) Tiedonkeruussa käytettiin apuvälineenä MLL:n "Emme kiusaa"- tietoisuutta, videointia sekä Internetistä tulos-

tettuja kuvia, jotka liittyivät kiusaamiseen. Ryhmähaastatteluiden videointi oli erityisen tärkeää, jotta aineistoon oli mahdollista palata sanatarkasti myöhemmin. Aineiston laajentamiseksi apuna käytettiin luovia menetelmiä, kuten piirtämistä ja maalaamista. Ryhmähaastatteluihin haluttiin luoda mukava ilmapiiri, jossa lapset saavat avoimesti kertoa omista kokemuksista sekä näkemyksistä ja ilmaista itseään heille mielekkäillä luovilla menetelmillä. Tutkimuksen reabiteettiin oli mahdollista vaikuttaa myönteisesti muun muassa piirustusten avulla, sillä ne tukivat ryhmähaastatteluista saatuja tuloksia.

Luovien menetelmien avulla lasten mielenkiinto aiheeseen saatiin säilytettyä koko ryhmähaastattelun ajan. Lapset osallistuivat ryhmähaastatteluihin pääasiassa ilman oman päiväkotiryhmän tuttua kasvattajaa, koska ainoastaan kahdessa ryhmähaastattelussa oli mukana erityisavustaja. Uskomme, että tällä oli positiivisia vaikutuksia tutkimuksen luotettavuuteen, sillä haastateltavien ei tarvinnut pohtia vastaustensa seuraamuksia. Tutkimuksessa on tuotu esiin lasten suoria lainauksia ryhmähaastatteluista, jotka lisäävät tutkimustulosten luotettavuutta. Aineisto on pyritty analysoimaan mahdollisimman tarkasti ja totuudenmukaisesti sekä omat ennakkoluulot tiedostaen, jotta niillä ei olisi vaikutusta tutkimustuloksiin. Tutkimuksessa on käytetty luotettavia sekä tuoreita lähteitä. Lähes kaikki lähteet ovat viimeisten 15 vuoden ajalta.

Huonosti tehty tutkimus sekä perustelemattomien tulosten esittäminen on hyvän tieteellisen käytännön vastaista. Tutkimuksen eettisyys näkyy hyvänä tieteellisen käytännön noudattamisena, joka edellyttää muun muassa rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta, tutkimustyön tarkkuutta, tulosten tallennusta, tulosten esittämistä sekä tutkimuksen ja tulosten arviointia. (Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Yläne & Paavilainen 2011, 152.) Opinnäytetyömme on tehty hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti. Olemme esittäneet tutkimustulokset rehellisesti sekä huolehtineet tutkimuksen lupa-asioista.

Tutkimuksen toteuttamista varten tarvittiin lupa kyseisten päiväkotien johtajalta. Tutkimuslupa tarvittiin myös Hyvinkään kaupungin varhaiskasvatuksen johtajalta Hilikka Toiviaiselta (Liite 1). Tutkimuksen eettisyyden takaamiseksi jokaisella ryhmähaastatteluihin osallistuvalla tuli olla huoltajan kirjallinen lupa sekä ryhmähaastatteluun osallistumiseen että videointiin (Liite 2). Tutkimukseen osallistuneet lapset on kuvattu tutkimustuloksissa peitenimillä yksityisyyden suojaamiseksi. Tämän lisäksi heidän henkilötiedot on pidetty salassa koko tutkimuksen ajan. Ainoastaan muutamassa piirustuksessa, jotka on esitetty tutkimustuloksissa, ilmenee lasten oikeat iät. Materiaali, joka saattaisi vaarantaa lasten anonymiteetin, esimerkiksi videotallenteet, tuhottiin asianmukaisesti tutkimuksen valmistuttua. Tutkimusaineisto päätettiin anonymisoida, jotta päiväkodit eivät olisi tunnistettavissa. Anonymisointi on myös vaikuttanut tutkimuksen eettisyyteen sekä osallistujien ja yhteisön luottamuksellisuuden säilyttämiseen.

9 Pohdinta

Opinnäytetyön tutkimustulokset osoittavat, että tutkituissa päiväkodeissa ilmenee päiväkotikiusaamista. Ryhmähaastatteluihin osallistuneista lapsista 63 % koki tulleen kiusatuksi päiväkodissa. Haastateltavista noin kolmasosa ei ollut koskaan kokenut päiväkotikiusaamista. Olimme tuloksesta yllättyneitä, sillä yli puolet ryhmähaastatteluihin osallistuneista lapsista oli kokenut jonkinlaista päiväkotikiusaamista. Lasten omakohtaisten kokemusten sekä vähäisen tutkimustiedon perusteella on mahdollista todeta, että kiusaaminen alkaa jo päiväkotikäytössä. Tutkimustuloksissa positiivista on kuitenkin se, että 33 % haastateltavista ei ollut koskaan kokenut kiusaamista päiväkotiympäristössä. Kiusaajaksi nimettiin usein samasta päiväkotiryhmästä oleva lapsi, yleisimmin poika. Kiusaamistilanteita saattoi kuitenkin tapahtua hyvien ystävien välillä leikkitalanteissa. Lapset kertoivat, että kiusaaja voi olla myös eri päiväkotiryhmästä, jolloin kiusaamistilanteet tapahtuivat useimmiten ulkona.

Ryhmähaastatteluissa selvitettiin lasten ajatuksia siitä, mitä kiusaaminen heidän mielestään tarkoittaa. Lapset toivat esiin monia erilaisia kiusaamisen muotoja, joista suurin osa oli fyysistä kiusaamista. Tavallisimpia fyysisen kiusaamisen muotoja haastateltavien vastauksissa olivat lyöminen, jahtaaminen sekä potkiminen. Tämän lisäksi lapset kertoivat sekä sanallisen että psyykkisen kiusaamisen muotoja. Näitä olivat esimerkiksi hännäminen ja nimittely sekä ilveily ja leikistä poissulkeminen. On mahdollista, että sanallisen sekä psyykkisen kiusaamisen tunnistaminen on lapsille haastavampaa kuin fyysisen kiusaamisen, sillä fyysinen kiusaaminen on näkyvämpää. Tämä saattaa olla yksi syy siihen, miksi fyysisen kiusaamisen muotoja osattiin kertoa parhaiten.

Kiusaaminen on mahdollista määritellä niin, että henkilö joutuu toistuvasti kiusaamisen kohteeksi ja hänen on vaikea puolustautua kiusaajaa vastaan (Repo 2013, 34). Ryhmähaastatteluihin osallistuneet lapset kertoivat kokeneensa toistuvaa kiusaamista päiväkodissa, mutta esiin tuli myös yksittäisiä kiusaamistilanteita, jotka lapsi mielsi kiusaamiseksi. Kiusaamisen kokeminen onkin henkilökohtaista, jolloin paha mieli tai kielteiset teot ovat lapsen itsensä arvioitavissa (Hamarus 2012, 23). Kiusaaminen voidaan jakaa kahteen muotoon: suoraan sekä epäsuoraan kiusaamiseen. Epäsuoraa kiusaamista ovat muun muassa toisesta pahaa puhuminen sekä eristäminen ryhmästä. Suoraa kiusaamista ovat esimerkiksi haukkuminen ja lyöminen. (Hamarus 2008, 45.) Tutkimustuloksista on mahdollista havaita sekä suoraa että epäsuoraa kiusaamista.

Tutkimustulosten perusteella on mahdollista todeta, että päiväkotikiusaamista tapahtuu lähes päivittäin. Ryhmähaastatteluihin osallistuneet lapset kertoivat oman subjektiivisen kokemuksensa ilmiöstä. Salmivallin (2000) mukaan kiusaaminen voidaan arkikielessä määritellä hännämiseksi tai kiusoitteluksi, mutta psykologisessa kielenkäytössä sillä on toisenlainen määri-

telmä. Kiusaaminen on yhteen henkilöön kohdistuvaa tahallista, vihamielistä sekä toistuvaa käyttäytymistä. Kiusaaja on usein kiusattua vahvempi, esimerkiksi fyysisesti, ikätasoisesti tai tukijoukkojen tuesta johtuen. Kiusaaminen on vallan ja voiman väärinkäyttöä, joka kohdistetaan usein yhteen lapseen. Kiusaajan sekä kiusatun välille muodostuu sosiaalinen epätasapaino, sillä kiusaajalla ei ole välttämättä yhtään ystävää. (Salmivalli 2000, 12-15.)

Olemme sitä mieltä, että lapsilla ja aikuisilla saa olla erilaiset käsitykset kiusaamisesta. Aikuisten tulisi kuitenkin huomioida tämä heidän omassa toiminnassaan. Päiväkodissa lapset usein kertovat kasvattajalle toisen lapsen kiusanneen esimerkiksi leikin yhteydessä. Pohdimmekin, että kokevatko lapset eroa kinastelussa sekä kiusaamisessa ja millä tavoin. Toisaalta on myös mahdollista ajatella, että lasten välillä tapahtuva kinastelu ei ole kiusaamista. Lapset tarvitsevat pieniä kinasteluita, jotta he oppivat sosiaalisia taitoja sekä erilaisia keinoja ongelmien ratkomiseksi. Mielestämme kasvattajien ei tarvitsisi puuttua jokaiseen pieneen kinasteluun, mutta heidän tulisi kuitenkin havainnoida, olla läsnä sekä ohjata ja puuttua tilanteeseen tarvittaessa. Kiusaamista määriteltäessä ei tulisi koskaan sivuuttaa lapsen omaa kokemusta, sillä eri yksilöt kokevat ja sietävät kiusaamista eri tavoin. Jollekin lapselle kerta-luontoinen teko voi aiheuttaa pelkoa ja ahdistusta. (Kirves 2014.)

Lasten omien kiusaamiskokemusten lisäksi halusimme selvittää, olivatko ryhmähaastatteluihin osallistuneet lapset nähneet jotain toista lasta kiusattavan päiväkodissa. Tutkimustuloksemme osoittavat, että 63 % haastateltavista oli nähnyt kiusaamistilanteita. Tämä on sama määrä kuin päiväkotikiusaamista kokeneiden lasten. Tutkimustuloksista on mahdollista päätellä, että päiväkotikiusaaminen on lasten kokemusten perusteella yleistä. Vaikka tutkimustulosten mukaan päiväkotikiusaaminen on kyseisissä päiväkodeissa yleistä, ainoastaan 19 % haastateltavista kertoi kiusanneensa jotain toista lasta. Haastateltavat eivät ilmeisesti uskaltaneet kertoa ryhmähaastatteluissa kiusanneensa. On myös mahdollista, että he eivät itse tiedosta kiusaamista. Arvelemme näin, sillä ryhmähaastatteluissa kiusaajaksi nimetyt lapset eivät tavallisesti kertoneet haastattelutilanteissa kiusanneensa. Lapsista, jotka myönsivät kiusaamisen, 83 % oli poikia. Poikien osuus kiusaajana oli huomattavasti suurempi kuin tyttöjen, sillä ainoastaan kaksi tyttöä kertoi kiusanneensa jotain toista lasta. Tutkimustulosten perusteella aloimme pohtia, mistä tämä mahtaa johtua. Onko mahdollista, että yleisesti pojat kiusaavat tyttöjä enemmän vai eivätkö ryhmähaastatteluihin osallistuneet tytöt uskaltaneet kertoa kiusaavansa.

Pienten lasten kiusaamista on tutkittu hyvin vähän, joten kiusaamiseen liittyvistä sukupuolieroista on vaikea tehdä yleistyksiä. Tutkimusten perusteella (Olweus 2006; Rigby & Slee 1991) voidaan saada kuitenkin viitteitä, että pojat kiusaavat tyttöjä enemmän. Molemmat ovat kuitenkin lähes yhtä usein kiusattuja. Tutkimusten mukaan myös fyysinen sekä sanallinen kiusaaminen on yleisempää poikien keskuudessa. Toisaalta on kuitenkin todettu (Björkqvist,

Lagerspetz & Kaukiainen 1992), että pojat ja tytöt käyttävät yhtä paljon epäsuoria kiusaamisen muotoja. (ks. Repo 2013, 80.) Olweuksen (1992, 23-24) mukaan pojat mielletään usein kiusaajiksi, sillä he harrastavat enemmän suoraa kiusaamista, joka on ulkopuolisille näkyvämpää. Tytöt puolestaan kiusaavat usein epäsuorasti, mikä johtuu biologisista sekä sosiaalis-ympäristöllisistä tekijöistä. (Repo 2013, 80.)

Myös Perrenin (2000) tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että poikien sekä tyttöjen kiusaamisessa on eroja. Hänen tutkimuksensa mukaan tytöt kiusasivat ainoastaan tyttöjä, mutta pojat kiusasivat sekä tyttöjä että poikia. Lisäksi hän toteaa, että pienten lasten kiusaaminen on ongelma, johon tulisi suhtautua erittäin vakavasti. Hänen tutkimuksensa mukaan varhaiskasvatuksessa tapahtuvan kiusaamisen seurauksia kiusatulle saattavat olla muun muassa heikentynyt itsetunto, yksinäisyys sekä koulun aloittamisen vastenmielisyys. Pohdimmekin, tulisiko lasten sukupuolierot huomioida kiusaamisen ennaltaehkäisyssä sekä kuinka paljon yhteiskunnan odotuksilla ja sukupuolirooleilla on ollut vaikutusta sukupuolieroihin.

Halusimme selvittää myös tavallisimpia syitä päiväkotikiusaamiselle. Kiusaamisen syiden nimeäminen tuotti hankaluuksia monelle ryhmähaastatteluihin osallistuneista. Lapset, jotka osasivat vastata kysymykseen, kertoivat, että kiusaaminen johtuu tavallisesti siitä, että joku toinen on kiusannut ensin. Muita yleisimpiä syitä olivat leikistä poissulkeminen, toisen erilaisuus tai se, että lapset eivät vain pidä toisistaan. Jo haastattelurunkoa (Liite 3) tehdessämme arvelimme, että kyseinen kysymys saattaa olla haasteellinen. Tämän vuoksi esitimme kysymyksen miltei ainoastaan esikouluikäisille lapsille. Kysymyksen tuottaessa hankaluuksia esitimme sen usealla eri tavalla varmistaaksemme, että lapsi on varmasti ymmärtänyt sen. Kiusattu lapsi saattaa usein olla ulkoisilta ominaisuuksiltaan muista eroava, jonka seurauksena kiusaaja ottaa hänet silmätikukseen. Syitä kiusaamiselle on mahdollista löytää niin kiusaajasta kuin uhrista itsestään sekä kiusaamisympäristöstä. Joskus kiusaaminen saattaa selittyä kiusatun oman käytöksen kautta, mutta kiusaamista ei koskaan voida pitää kiusatun omana syytä. (Höistad 2003, 35.) Teorian mukaan kiusaamisen pohjimmainen syy on usein vallan tavoittelu. Toiminnallaan kiusaaja siis lujittaa omaa asemaansa ryhmässä sekä nostaa itseään muiden yläpuolelle. Hän saattaa olla vailla huomiota sekä ystäviä ja yrittää vallan avulla saavuttaa tavoitteitaan. (Hamarus 2008, 13.)

Tutkimuksessa selvitettiin myös kiusaamisen herättämiä tunteita. Lähes kaikki haastateltavista toi esiin, miltä kiusaaminen heidän mielestään tuntui. Ryhmähaastatteluihin osallistuneet lapset eivät juuri tarvinneet aikaa miettimiseen, vaan vastaus kysymykseen tuli välittömästi. Kiusaaminen herätti haastateltavissa negatiivisia tunteita. Yleisimmin kiusaaminen tuntui pahalta, inhottavalta, kurjalta, tyhmältä sekä tylsältä. Ennen ryhmähaastatteluiden toteutusta olimme varautuneet, että kyseinen kysymys saattaisi aiheuttaa lapsille haasteita. Olimme yllättyneitä siitä, kuinka hyvin lapset osasivat tunnistaa omia tuntemuksiaan sekä uskalsivat

tuoda niitä esiin. Kiusaamisen herättämät tunteet tulivat usein esiin myös lasten piirustuksissa. Kiusaajalle oli piirretty usein tuhmat kasvot ja kiusattu oli usein itkuinen sekä surullinen. Lapset osasivat tunnistaa kiusaamisen herättämiä tunteita erinomaisesti, jonka vuoksi tunteiden käsittelyä on mielestämme mahdollista hyödyntää kiusaamisen ehkäisyssä sekä kiusaamistilanteiden selvittämisessä varhaiskasvatuksessa.

Jokaisessa ryhmähaastattelussa nousi ylivertaisesti esiin se, että päiväkotikiusaamisesta tulisi aina kertoa kasvattajalle. Muutamat lapsista kertoi itse puuttuvansa kiusaamistilanteeseen ja osa haastateltavista ei puuttuisi kiusaamiseen millään tavalla, vaan antaisi sen jatkua samantapaisena. On mahdollista todeta, että haastateltavat kokivat kasvattajien olevan tärkeässä asemassa kiusaamistilanteisiin puuttuessa. Mielestämme huolestuttavinta on, että osa haastateltavista ei puuttuisi päiväkotikiusaamiseen lainkaan. Olemme sitä mieltä, että kasvattajien tulisi kertoa lapsille erilaisia keinoja kiusaamistilanteissa toimimiseen. Höistadin (2003, 66) mukaan monet kiusaamiseen osallistuvat lapset eivät haluaisi olla mukana kiusaamisessa. He osallistuvat siihen ainoastaan siksi, että he pelkäävät itse joutuvansa kiusatuksi. Kyseiset henkilöt pelkäävät usein myös kiusaajaa sekä tuntevat syyllisyyttä kiusaamisesta.

Kiusaaminen on ryhmäilmiö ja erilaiset kiusaamiseen liittyvät roolit voidaan tunnistaa jo 3-6-vuotiaiden keskuudessa. Ryhmäilmiön luonne tulee esiin erityisesti suurissa poikavoittoisissa ryhmissä, jolloin kiusaaja saa mukaansa vahvistajia. (Repo 2013, 78.) Ryhmän rakenne sekä koko voivat näin ollen vaikuttaa kiusaamisen esiintyvyyteen. Varhaiskasvattajalla tulisi olla siis tietoa lasten ryhmäkäyttäytymisestä ja sen vaikutuksesta yksilöihin. Olisi myös tärkeää, että kasvattaja tuntisi lasten sosiaalista kehitystä sekä käyttäytymistä, jotta hän osaisi tunnistaa sosiaalisen vuorovaikutuksen ongelmat ryhmässä ja pystyisi vaikuttamaan epäkohtiin. Kasvattajien tulisi myös keskustella päiväkotiryhmän kanssa hyväksyttävästä sekä ei-hyväksyttävästä käyttäytymisestä. Lisäksi kasvattajien tulisi tunnistaa kiusaamiseen viittaavia merkkejä. Kiusaaminen saattaa aiheuttaa lapselle psykosomaattisia oireita, esimerkiksi stressiä, päänsärkyä sekä masennusta. On myös mahdollista, että lapset alkavat pelätä päiväkotia. (Alsaker 2014.)

Kiusaaminen on valitettavan yleinen ongelma lasten keskuudessa. Sitä esiintyy todennäköisesti lähes jokaisessa päiväkodissa sekä koulussa. Varhaiskasvatuksessa kiusaaminen tulisi tunnistaa ilmiönä sekä ongelmana, jotta kiusaamisen vastainen sekä sitä ehkäisevä työ voidaan käynnistää. (Salmivalli 2000, 55.) Tutkimustulostemme mukaan päiväkotikiusaaminen on melko yleinen ilmiö kyseisissä päiväkodeissa. Tämän takia vapaan leikin havainnointiin sekä valvontaan tulisi mielestämme kiinnittää erityistä huomiota. Olemme sitä mieltä, että kiusaamiseen tulisi suhtautua erittäin vakavasti. Jo varhaiskasvatuksessa kiusaamisella tulisi olla nollatoleranssi. Kiusaamisen ennaltaehkäisyn kannalta on tärkeää, että kasvattaja huolehtii siitä,

ettei kukaan jää ryhmän ulkopuolelle. Tämän lisäksi kasvattajan täytyy tukea lasten sosiaalisia taitoja, myönteisiä vertaissuhteita sekä vuorovaikutusta.

Tutkimustulokset osoittavat, että 70 % ryhmähaastatteluihin osallistuneista lapsista kertoi kasvattajan puuttuvan kiusaamistilanteisiin. Lapset kertoivat, että kiusaamistilanteisiin puututaan lähes poikkeuksetta kasvattajien toimesta. Tavallisesti kasvattajat tulevat välittömästi paikalle sekä selvittävät kyseisen tilanteen. Tämän jälkeen kasvattajat laittavat kiusaajan jäähyenkille miettimään. Lapset kertoivat, että kasvattaja saattaa komentaa kiusaajaa tai uhata jäähyllä. Emme erikseen kysyneet haastateltavilta, miten kiusaajan pitäisi toimia kiusaamistilanteen päätyttyä. Lapset kuitenkin kertoivat, että kiusaajan tulisi rauhoittua sekä pyytää kiusatulta lapselta aina anteeksi ja halata sovinnon merkiksi. Olimme positiivisesti yllättyneitä, että lapset uskalsivat avoimesti kertoa päiväkotikiusaamisesta sekä nimetä kiusaajan. Tutkimustulokset osoittavat, että tietyt lapset on nimetty kiusaajaksi monissa vastauksissa. Kun kyseessä on pienten lasten kiusaaminen, on tärkeä muistaa, että lapset pystyvät hyvin selvittämään kiusaamistilannetta täysin keskenään. Heidän taitonsa eivät riitä esimerkiksi syy-seuraussuhteiden käsittelyyn. Kiusaaja ei tavallisesti lopeta kiusaamista ilman aikuisen väliintuloa. Kasvattajien tulisi puuttua sekä lopettaa kiusaaminen välittömästi. (Alsaker 2014.)

Tutkimustulostemme mukaan kasvattajat puuttuvat moniin kiusaamistilanteisiin, mikä on erittäin positiivinen asia. Pohdimme kuitenkin, miksi kasvattajat selvittävät kiusaamistilanteet lasten puolesta sekä laittavat kiusaajan jäähyenkille miettimään. Päiväkotien kasvattajat ovat käyneet MiniVerso-vertaissovittelukoulutuksen, minkä vuoksi heillä tulisi olla tietynlaiset valmiudet vertaissovitteluun sekä päiväkotikiusaamisen ehkäisyyn ja varhaiseen puuttumiseen. Tutkimustulosten mukaan lapsille ei anneta mahdollisuutta ristiriitojen ratkaisuun, vaikkakin tämä on MiniVerson tavoite. Höistadin (2003, 159-161) mukaan päiväkodeilla tulisi olla kirjallinen toimintasuunnitelma kiusaamiseen. Suunnitelman lähtökohtana voisi olla muun muassa lasten empatian, itseluottamuksen sekä turvallisuuden tunteen tukeminen. Päiväkodin henkilökunta voisi laatia sekä sitoutua noudattamaan kyseistä suunnitelmaa yhdessä.

Lapsen ympärillä olevan verkoston tulisi sitoutua ja osallistua kiusaamisen varhaiseen puuttumiseen sekä ehkäisyyn. Mielestämme kasvatuskumppanuudella onkin erittäin tärkeä merkitys. Kodin kasvatusarvot heijastuvat lapseen sekä vaikuttavat hänen tapansa toimia vertaisryhmässä. Yhteisten arvojen luominen ja kasvatuskumppanuus tuovat onnistumisen edellytykset ennaltaehkäisevälle sekä kiusaamisen vastaiselle työlle. (Kirves & Stoor-Grenner 2010b 46,49.) Kasvatuskumppanuuden ansiosta kasvattajat sekä vanhemmat voi ottaa vaikeatkin asiat puheeksi sekä keskustella niistä luottamuksellisesti. Kun lapsi käyttäytyy aggressiivisesti sekä kiusaa muita, siitä tulisi kertoa avoimesti vanhemmille. Vanhempien tulisi saada tietoa lapsen roolista mahdollisimman varhain.

Olemme sitä mieltä, että päiväkotikiusaaminen on erittäin vakava asia, sillä tutkimukset ovat osoittaneet, että kiusaajat jatkavat kiusaamista myös peruskoulussa. Tämä ongelma koskettaa siis koko yhteiskuntaa, ei ainoastaan muutamaa päiväkotia. Salmivallin (2000, 31) mukaan kiusatun rooli saattaa olla pysyvä ja se alkaa usein jo päiväkodissa. Pitkään jatkunut kiusaaminen on riski lapsen myöhemmälle kehitykselle, sillä se vaikuttaa kokonaisvaltaisesti lapsen kasvuun ja kehitykseen. Kiusaamisella saattaa olla vakavat ja pitkäkestoiset seuraukset. Kiusatuiksi joutuneilla lapsilla sekä nuorilla on todettu esimerkiksi itsetunto-ongelmia, masentuneisuutta, ahdistusta sekä itsetuhoisia ajatuksia. Kiusaaminen saattaa jatkua myöhemmin myös työpaikoille sekä aiheuttaa ongelmia ihmissuhteisiin. Kiusaamisen ehkäisy osoittautuu tehokkaammaksi silloin, kun se on aloitettu varhaisessa vaiheessa. (Kirves 2014.)

Toivomme, että hyvinkääläisten päiväkotien kasvattajat saavat opinnäytetyöstämme tietoa päiväkotikiusaamisesta ilmiönä sekä pystyvät hyödyntämään ja käyttämään saatua tietoa oman työn kehittämiseen. Mielestämme opinnäytetyöhömmme perustuvia hyviä jatkotutkimusaiheita olisi selvittää kasvattajien näkemyksiä päiväkotikiusaamisesta sekä kiusaamisen ehkäisystä ja kiusaamistilanteisiin puuttumisesta. Onko kasvattajilla tarpeeksi keinoja sekä resursseja ilmiön taltuttamiseksi? Lisäksi olisi tärkeä selvittää, minkä takia MiniVerson tuomaa tietoa ja taitoa ei käytetä systemaattisesti kiusaamistilanteissa. Päiväkotikiusaamista olisi mahdollista tutkia myös vanhempien kokemusten avulla. Olisi erittäin mielenkiintoista toteuttaa pitkäaikaistutkimus siitä, millaisia yhteyksiä päiväkoti- sekä koulukiusaamisella on ja säilyvätkö kiusaajan sekä kiusatun roolit myös peruskoulussa.

Lähteet

Painetut lähteet

Airas, C. & Brummer, K. 2003. Leikki on ikkuna lapsen maailmaan. Teoksessa J. Sinkkonen (toim.) Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajille. Helsinki: WSOY.

Anttila, R., Eronen, S., Kallio, M., Kanninen, K., Kauppinen, L., Paavilainen, P. & Salo, S. 2005. Persoona 2. Kehityspsykologia. Helsinki: Edita.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2003. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus.

Grönfors, M. 1982. Kvalitatiiviset kenttätömenetelmät. Helsinki: WSOY.

Hakkola, K., Laitinen, S. & Ovaska-Airasmaa, M. 1991. Lasten taidekasvatus. Helsinki: Kirjayhtymä.

Hamarus, P. 2012. Haukku haavan tekee. Puututaan yhdessä kiusaamiseen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hamarus, P. 2008. Koulukiusaaminen. Huomaa, puutu, ehkäise. Helsinki: Kotimaa-Yhtiöt.

Heikka, J., Hujala, E. & Turja, L. 2009. Arvioinnista opiksi. Havainnointi, arviointi ja suunnittelu varhaispedagogiikassa. Helsinki: Edufin.

Helenius, A. & Korhonen, R. 2005. Leikin asema ja ohjaus lapsiryhmää muovaavana tekijänä. Teoksessa T. Parkkinen & S. Keskinen (toim.) Lapsen sosiaalisen kehityksen moninaisuus. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Hirsjärvi, S. & Hurme H. 2009. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. osin uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Höistad, G. 2003. Irti kiusaamisen kierteestä. Helsinki. Kirjapaja.

Ivanoff, P., Risku, A., Kitinoja, H., Vuori, A. & Palo, R. 2006. Hoidatko minua? Lapsen, nuoren ja perheen hoitotyö. Porvoo: Sanoma Pro.

Janhonen, S. & Nikkonen, M. 2001. Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. Juva: WSOY.

Jantunen, M. 2011. Kaikki alkaa varhaiskasvatuksesta. Teoksessa T. Jantunen & E. Ojanen (toim.) Sydämen sivistys. Kasvatuksen ytimessä. Helsinki: Aurinko Kustannus.

Järvinen, M., Laine, A. & Hellman-Suominen, K. 2011. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. 2. painos. Helsinki: Kirjapaja.

Kaskela, M. & Kekkonen, M. 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta. Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Stakes. Vaajakoski: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.

Kirves, L. & Stoor-Grenner, M. 2010a. MLL & Folkhälsan. Kiusaavatko pienetkin lapset? Helsinki: Fram.

Kirves, L. & Stoor-Grenner, M. 2010b. MLL & Folkhälsan. Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman laatiminen. Helsinki: Fram
Koivunen, P-L. 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Juva: PS-Kustannus.

Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Metsämuuronen, J. 2005. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Jyväskylä: International Methelp.

Nieminen, P. 2004. Leikki lapsen toiminnallisen kehityksen ilmentäjänä. Lapsen leikin kehitys. Teoksessa Nieminen, P. & Korpela, R. (toim.). Leikkitarckailu. Käsikirja lapsen toiminnallisen kehityksen arvioimiseksi. Tampere: Tampereen yliopisto.

Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2010. Ihmisen psykologinen kehitys. 1.-4. painos. Helsinki: WSOY.

Olweus, D. 1992. Kiusaaminen koulussa. Keuruu: Otava.

Olweus, D. 2006. Mobbning i skolan. Stockholm: Liber.

Repo, L. 2013. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. Jyväskylä: PS-kustannus.

Rigby, K. & Slee, P. 1991. Bullying among behavioural school children: Reported behavior and attitudes toward victims. *Journal of social psychology* Volume 131, 615-627.

Ronkainen, S., Pehkonen, L., Lindblom-Ylänne, S & Paavilainen, E. 2011. Tutkimuksen voimasanat. Helsinki: WSOY.

Salminen, A. 2005. Pääjalkainen kuva ja havainto. Taideteollisen korkeakoulun julkaisusarja B. Hollola: Aalto-yliopiston taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu.

Salminvalli, C. 2000. Koulukiusaamiseen puuttuminen. Kohti tehokkaita ratkaisumalleja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Savio, P. 2013. Valtapeleistä prinsessajuhliin - Lasten välinen verbaalinen kommunikaatio ohjatussa leikissä. Tampereen Yliopisto.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Viljamaa, J. 2014. Kuka täällä oikein määrää. Lapsiperheen kasvatuskirja. Helsinki: Minerva.

Sähköiset lähteet

Aaltonen, R., Lehtinen, T., Leppänen, K., Peltonen, T., Tarvo, M-T., Tuunainen, P. & Viherä-Toivonen, A. 2008. Havainnointi ja pedagoginen tuki 3-5-vuotiaiden lasten varhaiskasvatuksessa. Helsingin Kaupungin sosiaalivirasto. Viitattu 4.8.2014.
http://www.socca.fi/files/486/Havainnointi_pedagoginen_tuki_varhaiskasvatuksessa_2008.pdf

Alsaker, F. 2014. Bullying in Kindergarten. Viitattu 19.10.2014.
<http://www.education.com/reference/article/kindergarten-bullying/>

Björkqvist, K., Lagerspetz, M. & Kaukiainen, A. 1992. Do girls manipulate and boys fight? Developmental trends regard to direct and indirect aggression. *Aggressive Behaviour* Volume 18. Viitattu 5.10.2014. usf.usfca.edu/fac_staff/dever/do_girls_manipulate.pdf

Euroopan ihmisoikeussopimus. 2014. Valtiosopimukset. Viitattu 1.9.2014.
<http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1999/19990063>

Kirves, L. 2014. Kiusaamista voidaan ehkäistä jo pienestä pitäen. Kasvun kumppanit. Viitattu 30.10.2014. http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/kiusaamista_voidaan_ehkaista_jo_pienesta_pitaen

MiniVerso. 2014. Vertaissovittelu. Viitattu 18.8.2014.
<http://www.sovittelu.com/vertaissovittelu/index.php?id=97>

Meidän media. 2010. Ohjaajan opas alle 10-vuotiaiden lasten mediakasvatukseen. Mannerheimin lastensuojeluliitto Viitattu 13.10.2014. http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/387516d097d2e97f6362f315b7a591a3/1414340657/application/pdf/12106321/Meid%C3%A4n%20media_ohjaajan%20opas.pdf

Ojala, U. 2011. Opas lasten haastattelijoille ja kuvaajille. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto. http://www.lskl.fi/files/608/Opas_lasten_haastattelijoille_ja_kuvaajille.pdf

Perren, S. 2000. Kindergarten children involved in bullying: social behavior, peer relationships, and social status. Doctoral dissertation. Department of Psychology. University of Berne. Basel: Selbstverlag. Viitattu 31.10.2014.
http://sospais.files.wordpress.com/2010/05/bullying_.pdf

Suomen perustuslaki. 2014. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 1.9.2014.
<http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1999/19990063>

Sosiaali- ja terveysministeriö 2002. Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista. Julkaisuja 2002:9.
<http://www.thl.fi/documents/470564/817072/Valtioneuvoston+periaatep%C3%A4%C3%A4t%C3%B6s+2002+julkaisuja+9.pdf/5ff2058c-3066-47ad-b25f-ada314a873c7>

Sosiaalisten taitojen harjoittaminen. 2014. Muumivideoiden avulla harjoitellaan sosiaalisia taitoja. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Viitattu 5.10.2014.
<http://www.mll.fi/kasvattajille/tapakasvatus/>

Varhaiskasvatuspalvelut. 2014. Hyvinkään kaupunki. Viitattu 20.8.2014.
<http://www.hyvinkaa.fi/kasvatus-ja-opetus/Varhaiskasvatuspalvelut/>

Vilpas, P. & Tast, S. 2011. Osallisuutta ja näkkileipää. Teoksessa Mäkitalo A-R. Nevanen S. Ojala M. Tast S. Venninen T. Vilpas B. (toim.) 2009. Löytöretkellä osallisuuteen. Kehittämistä ja tutkimista päiväkodin arjessa 2. Soccan ja Heikki Waris instituutin julkaisusarja nro 25. Viitattu 17.7.2014.
http://www.socca.fi/files/1373/Loytoretkella_osallisuuteen_kehittamista_ja_tutkimista_paivakodin_arjessa_II.pdf

Yleissopimus lapsen oikeuksista. 2014. Lapsen oikeudet. Viitattu 15.8.2014.
<https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>

Kuvat

Kuva 1: Kiusaamiseen liittyvät kuvat ryhmätilojen seinillä	36
Kuva 2: Meidän ryhmässä ei kiusata -sopimus	37
Kuva 3: Piirustus Esko 4v.	42
Kuva 4: Piirustus Anni 6v.	43
Kuva 5: Piirustus Joanna 4v.	44
Kuva 6: Piirustus Anssi 6v.	48

Kuviot

Kuvio 1: Aineiston luokittelua	39
Kuvio 2: Lasten kokemukset kiusatuksi tulemisesta.....	45
Kuvio 3: Lasten kokemukset nähdystä kiusaamisesta	46
Kuvio 4: Lasten kokemukset kiusaajan roolissa	48
Kuvio 5: Lasten kokemukset kasvattajien puuttumisesta kiusaamistilanteisiin.....	53

Taulukot

Taulukko 1: Lasten ajatuksia kiusaamisesta.....	40
---	----

Liitteet

Liite 1 Tutkimuslupa Hyvinkään kaupungilta	69
Liite 2 Huoltajan lupa ryhmähaastatteluun ja videointiin	70
Liite 3 Haastattelurunko	71

Liite 1 Tutkimuslupa Hyvinkään kaupungilta

1/1

HYVINKÄÄN KAUPUNKI
Sivistystoimi

Varhaiskasvatuksen johtajan päätös § 113 25.08.2014

113/2014 TUTKIMUSLUPA / TARU JALONEN JA EMILIA UUSIKARI

(Valmistelija: toimistosihteeri Rautiainen Riitta, p. 019 459 4957)

Taru Jalonen ja Emilia Uusikari ovat sosionomiopiskelijoita Laurea-ammattikorkeakoulusta. He hakevat tutkimuslupaa liittyen opinnäytetyöhön aiheena "Päiväkotikiusaaminen [REDACTED] päiväkodissa Hyvinkäällä". Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää päiväkodissa tapahtuvaa kiusaamista lasten näkökulmasta.

Tutkimuksen aineiston keruussa käytetään lasten teema- ja ryhmähaastatteluja sekä videointia. Tutkimus toteutetaan syyskuussa 2014 [REDACTED] ja [REDACTED] päiväkodissa.

Päätös Myönnetään Taru Jaloselle ja Emilia Uusikarille hakemuksen mukaisen tutkimusluvan Hyvinkään kaupungin varhaiskasvatuksen [REDACTED] ja [REDACTED] päiväkoteihin. Ehtona on, ettei tutkimuksessa käytetä lapsiin, lasten vanhempiin tai varhaiskasvatuksen henkilökuntaan liittyviä henkilökohtaisia tietoja ja että tutkimukseen osallistuvien lasten vanhemmilta on saatu kirjallinen lupa osallistua tutkimukseen.

Hyvinkään kaupungin varhaiskasvatuksesta yhteyshenkilönä on [REDACTED] päivähoidon päiväkodin johtaja [REDACTED].

Taru Jalonen ja Emilia Uusikari sitoutuvat noudattamaan voimassaolevia tutkimusaineiston säilyttämiseen ja tietosuojalainsäädäntöön liittyviä ohjeita.

Valmis kirja/raportti tulee toimittaa Hyvinkään kaupungin varhaiskasvatukseen kirjallisessa muodossa nidottuna.

Varhaiskasvatuksen johtaja Hilkka Toivainen

Liitteet tutkimuslupa-anomus
tutkimussuunnitelma
kirjalliset suostumukset

Tiedoksi Taru Jalonen
Emilia Uusikari
[REDACTED]
opela

Liite 2 Huoltajan lupa ryhmähaastatteluun ja videointiin

Hei Vanhemmat!

Olemme kaksi Hyvinkään Laurea-ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijaa ja tulemme toteuttamaan sekä ___ että ___ päiväkotiin opinnäytetyötämme päiväkotikiusaamisesta. Aineisto kerätään ryhmähaastattelemalla 4-6-vuotiaita lapsia. Ryhmähaastattelut toteutetaan pienissä ryhmissä, muutama lapsi kerrallaan, ja ne sisältävät muun muassa lyhyen videon katselua sekä piirtelyä. Opinnäytetyömme tarkoituksena on selvittää lasten kokemuksia sekä käsitteitä päiväkotiympäristössä tapahtuvasta kiusaamisesta. Lisäksi tavoitteena on, että opinnäytetyömme tulokset kehittävät sekä tukevat päiväkodin toimintaa. Ryhmähaastattelut aloitetaan viikolla 36. Käytämme haastatteluissa apuvälineenä videokameraa, jotta lasten kertomukset saataisiin tallennettua tarkasti ja niihin olisi mahdollista palata analyysivaiheessa. **Kuvattu videomateriaali tuhoetaan asianmukaisesti opinnäytetyön valmistuttua.** Tutkimukseen osallistuvien lasten henkilötiedot pidetään salassa koko tutkimuksen ajan. Myös valmiissa opinnäytetyössä haastateltavat esitetään anonymieinä. Olemme saaneet opinnäytetyöhömme tutkimusluvan Hyvinkään kaupungin varhaiskasvatuksen johtajalta Hilikka Toiviaiselta sekä päiväkodin johtajalta.

Toivomme, että lapsenne saa luvan osallistua ryhmähaastatteluun sekä videointiin. Jos teillä on tutkimukseen liittyviä kysymyksiä, voitte ottaa yhteyttä allekirjoittaneisiin.

Ystävällisin terveisin,

Taru Jalonen
taru.jalonen@laurea.fi
040 7701XXX

Emilia Uusikari
emilia.uusikari@laurea.fi
050 3201XXX

RYHMÄ	SAA OSALLISTUA	EI SAA OSALLISTUA
LAPSEN NIMI		
LAPSEN NIMI		
LAPSEN NIMI		
LAPSEN NIMI		

Liite 3 Haastattelurunko

Haastattelurunko

Ohjaamme ryhmähaastatteluihin osallistuvat lapset tilaan, jossa haastattelut tapahtuvat sekä kerromme heille, että haastattelumme koskee päiväkotikiusaamista. Ennen ryhmähaastatteluiden aloittamista näytämme lapsille MLL:n lyhyen Muumi-videon, jonka aiheena on kiusaaminen. Videon tarkoituksena on herätellä lasten ajatuksia sekä mielenkiinto aiheeseemme. Tämän jälkeen lapset saavat piirtää haluamansa kiusaamiseen liittyvän kuvan tai tilanteen. Haastattelemme lapsia piirtämisen lomassa. Lopuksi ryhmähaastatteluihin osallistuvat lapset tekevät Meidän ryhmässä ei kiusata -sopimuksen painamalla pullovärillä oman käden kartonkiin. Kaikki ryhmähaastattelut kuvataan videokameralla.

- Mitä kiusaaminen mielestäsi tarkoittaa?
- Mikä on mielestäsi kiusaamista?

- Onko sinua kiusattu päiväkodissa? Millä tavalla?
- Oletko nähnyt, että jotain toista on kiusattu päiväkodissa?
 - Kuka on kiusannut? Millä tavalla?
- Oletko itse kiusannut päiväkodissa? Millä tavalla?
- Miksi sinua tai toisia on kiusattu päiväkodissa?

- Miltä kiusaaminen mielestäsi tuntuu?

- Mitä teet, jos näet kiusaamista päiväkodissa?
- Oletko kertonut kiusaamisesta jollekin? Kenelle?
- Mitä mielestäsi pitäisi tehdä, jos joku kiusaa?
- Puuttuvatko aikuiset kiusaamiseen? Mitä aikuinen on tehnyt?
- Miten aikuisten tulisi puuttua kiusaamiseen?